

”Hvilke strategier benyttes i skoleledernes arbeid mot mobbing”

En kvalitativ studie om skolens strategivalg i arbeidet mot mobbing.

Anita Amalie Maudal

Masteroppgave i spesialpedagogikk ved Det
utdanningsvitenskapelige fakultet, Institutt for spesialpedagogikk.

UNIVERSITETET I OSLO

13.06.2008

Sammendrag

Formålet med oppgaven

Formålet med denne oppgaven er å undersøke skoler med lite mobbing og finne ut hvilke strategier skoleledelsen benytter i skolens arbeid med mobbing og i hvilken grad skoleledelsens arbeid innvirker på forekomst av mobbing i skolen. Jeg har valgt lederperspektivet i denne oppgaven av flere grunner. Manifest mot mobbing og Opplæringslovens § 9a stiller sterke krav til skolens ledelse om å arbeide aktivt og systematisk for å fremme et mobbefritt skolemiljø slik at skolen oppfyller de kravene som stilles i loven.

Problemstilling

Jeg ønsker å se på hva som særpreger skoler og særlig skoleleders strategier på skoler som rapporterer om lite mobbing. Finnes det noen fellestrekk og hva kan vi lære av disse skolene, sett ut fra et skolelederperspektiv? Med dette utgangspunktet er problemstillingen for denne oppgaven: ”*Hvilke strategier benyttes i skoleledelsens arbeid med mobbing i skolen?*”

Metode

Det blir benyttet kvalitativ metode i denne undersøkelsen. For å besvare problemsstillingen er det utarbeidet en intervjuguide med tre sentrale temaer i forhold til fenomenet mobbing. Jeg vil søke å belyse i hvordan skoleledelsens forstår fenomenet mobbing, hvilke kunnskaper de har omkring § 9a-3 om elevenes psykososiale miljø, samt drøfte i hvilken grad skolemiljøet har for betydning for forekomst av mobbing i skolen.

Resultater

At mobbing var en negativ handling som foregikk over tid, gjentatte ganger av en eller flere personer ser ut til å være noe alle legger i begrepet mobbing, mens bare en

---

skole nevnte at det var et skjevt styrkeforhold mellom mobber og offer. De videregående skolene hadde begge med at mobbing også var noe subjektivt, hvordan de som ble mobbet opplever det. Alle skolene mente de hadde mest av indirekte mobbing, mobbing som er mer skjult, jenter som isolerer andre fra vennegjengen, utestenging, baksnakking og lignende. Både ungdomsskolen og de videregående skolene merket mer og mer til mobil og spesielt Internett- mobbing og mente at dette var den nye mobbkanalen. Alle skolen hadde tiltaksplan/handlingsplan mot mobbing, bortsett fra en skole og bare en skole fulgte et anti-mobbeprogram. Alle skolene brukte samtale med elevene dersom mobbing ble oppdaget. Samtlige skoler understreket at de hadde nulltoleranse mot mobbing og samtlige skoler har lite mobbing på skolen. Bare en skole fulgte et mobbeprogram, Farstad-modellen.

Ikke alle skolene hadde satt seg like godt inn i kapittel 9a i Opplæringsloven, en skole hadde til og med ingen handlingsplan mot mobbing og bare en skole fulgte et anti – mobbeprogram og dette var verken Olweus ant i- mobbeprogram eller Zero – programmet. Selv om skolene ikke direkte fulgte alle nasjonale påtrykk og føringer, viser de til tross for dette meget gode resultater når det gjelder lav forekomst av mobbing på skolen. Skoleledernes fokus på mobbing lå først og fremst på det forebyggende plan og særlig arbeidet skolelederne fortrinnsvis målrettet med et trygt og godt skolemiljø i sitt forebyggende arbeid. I dette arbeidet var noe av det viktigste å skape trivsel blant elevene. Alle skolelederne var enige om at det å være tilstede, bry seg og engasjere seg i så vel elevenes som lærernes hverdag var viktig, kanskje det aller viktigste. Dette, sammen med det å skape trivsel ble sett på det viktigste arbeidet for skape et skolemiljø med lav forekomst av mobbing. Trivsel gikk på enkle ting som at de yngste elevene hadde nok å leke med ute i friminuttene og at de eldste hadde et sted der de kunne sitte å snakke sammen. Ingen av skolene mente at de trengte noe mobbeprogram og mange mente heller ikke at lovendringene eller andre nasjonale føringer hadde forandret deres arbeid vesentlig.

Forord

Å skrive masteroppgave er en tidkrevende prosess som innebærer mye arbeid. Det er imidlertid et svært interessant arbeid og engasjementet har fulgt meg gjennom hele prosessen, også når utfordringene har meldt seg.

Jeg har nå fullført mastergradsstudiet og oppgaven er klar til å leveres. Det har vært lærerikt og krevende. Jeg har fullført et heltidsstudium samtidig som jeg har hatt femti prosent jobb og pendlet til og fra universitetet. I tillegg var jeg også mamma til to, og etter hvert tre fantastiske barn. Jeg har lært å utnytte tiden, og prøvd å få tid til både familie, arbeidsplass og studier, selv om tiden har vært i knappeste laget. Til tross for dette er jeg nå altså ferdig med oppgaven. Jeg føler jeg har grunn til å være litt stolt.

Det er mange som fortjener en takk. Først vil jeg takke min unike samboer som har stilt opp for meg på alle måter. Takk for at du har tatt deg av barna, så jeg har kunnet jobbe med denne oppgaven. Takk for at du har latt meg få all den tiden jeg har kunnet få. Takk også for at du har trøstet og oppmuntret meg til å holde ut og stå på i alle tunge stunder. Jeg hadde ikke klart dette uten deg. Takk også til mine foreldre som har hjulpet til med ekstra barnepass da dette trengtes. Jeg vil også få rette en stor takk til mine fantastiske barn som har vist forståelse og tålmodighet og som har latt mamma få sitte i fred og jobbe med denne oppgaven.

Til slutt en stor takk til min veileder og for din kunnskap om temaet mitt. Takk for at du har gitt meg god og konstruktiv tilbakemelding og vist engasjement for oppgaven.

Anita Amalie Maudal

Biri, Juni 2008

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	2
FORORD	4
INNHOLDSFORTEGNELSE	5
INNLEDNING	7
1.1 FORMÅLET MED OPPGAVEN.....	7
1.2 OPPGAVENS STRUKTUR.....	8
2. MOBBING	10
2.1 DEFINISJONER PÅ MOBBING.....	10
2.2 MOBBINGENS HISTORIE.....	14
2.3 FOREKOMST AV MOBBING.....	16
2.3.1 <i>Hvor pålitelige er data om forekomst av mobbing?</i>	18
2.4 MOBBEFRENE OG MOBBERNE.....	19
2.4.1 <i>Mobbeofrene</i>	19
2.4.2 <i>Mobberne</i>	20
2.4.3 <i>Kjønnforskjeller</i>	21
2.4.4 <i>Tilskuerne</i>	22
2.4.5 <i>Skolen og klassen</i>	22
2.5 LOVGIVNING RUNDT MOBBING.....	23
2.5.1 <i>Bakgrunn for lovgivning om elevenes skolemiljø</i>	23
2.5.2 <i>Beskrivelse av lovgivning om elevenes skolemiljø</i>	24
2.6 OPPSUMMERING AV KAPITTEL 2 OM MOBBING	27
3. SKOLEMILJØ.....	28

3.1	LEDELSEN VED SKOLEN	30
3.1.1	<i>Skoleleders rolle</i>	31
3.2	KLASSELEDELSE.....	33
3.2.1	<i>Forebyggende klasseledelse</i>	35
3.3	OPPSUMMERING AV KAPITTEL 3 OM SKOLEMILJØ.....	39
4.	METODE	40
4.1	VALIDITET OG RELIABILITET	41
4.2	DET KVALITATIVE FORSKNINGSINTERVJU	43
4.2.1	<i>Pilotering</i>	44
4.2.2	<i>Intervjuene</i>	45
4.2.3	<i>Uvalgskriterier</i>	46
4.2.4	<i>Transkribering</i>	47
4.2.5	<i>Bearbeiding av datamaterialet</i>	47
4.3	ETISKE HENSYN	48
5.	PRESENTASJON OG DRØFTING AV DATAMATERIALET.....	50
5.1	PRESENTASJON AV SKOLENE	50
5.2	DRØFTING AV DATAMATERIALET	66
5.2.1	<i>Mobbing</i>	67
5.2.2	<i>Skolemiljø</i>	78
5.2.3	<i>Lovgivning rundt mobbing</i>	92
5.3	OPPSUMMERING	94
	KILDELISTE.....	97
	VEDLEGG	102

Innledning

Mobbing er et omfattende fenomen, den forekommer i alle samfunnslag, geografiske steder, aldersklasser og kjønn. Mobbing i skolen har trolig eksistert i alle tider. Helt tilbake til klostertidene i middelalderen var det helt vanlig at eldre elever trakasserte yngre elever, som en del av sosialiseringen. Dette var også en måte å markere hierarkiet på og gjenspeilet denne trakasseringen samfunnet utenfor. Også her til lands kjenner vi historier fra internatskolene der man hadde en slik type ”kameratoppdragelse” (Sandsleth 2007). Mobbing i skolen er et alvorlig fenomen og et viktig tema å arbeide med, både fordi det berører så mange og fordi mobbing kan gi konsekvenser på livstid, for både individet og for samfunnet. Dette gjelder særlig mobbeofferet, men også mobberen. Mobbeofferet kan få store psykiske problemer som depresjoner, angst og dårlig selvbilde som følge av mobbing og man har sett at konsekvensene av mobbing i verste fall kan føre til selvmord. (Olweus1992) Mobberen viser ofte antisosial atferd hele skolegangen, og løper generelt en større risiko for å bli innblandet i annen problematferd som kriminalitet og alkoholmisbruk senere i livet. Det er altså viktig å ta tak i mobbing for å hjelpe alle parter (Olweus 1992). Å arbeide med mobbing i grunnskolen, der innsatsen rettes mot avdekking av mobbing og problemløsning, men også forebygging av mobbing, vil derfor ha stor betydning.

Hver dag må mobbing i skolen bekjempes. Dette er et viktig tema som opptar meg.

1.1 Formålet med oppgaven

Formålet med denne oppgaven er å undersøke skoler med lite mobbing og finne ut hvilke strategier skoleledelsen benytter i skolens arbeid med mobbing og i hvilken grad skoleledelsens arbeid innvirker på forekomst av mobbing i skolen. Manifest mot mobbing og Opplæringslovens § 9a gir tydelige føringer og krav til skolenleder om å arbeide aktivt og systematisk for å fremme et mobbefritt skolemiljø. Jeg har valgt

ledelseperspektivet også fordi dette er noe av de felles perspektiver både professor Dan Olweus og professor Erling Roland benytter rundt arbeidet mot mobbing. Olweus og Roland anses for å være de to mest sentrale forskerne i Norden, og har vært ledende i internasjonalt arbeid mot arbeid og fremtredende ved publisering av forskningsartikler i internasjonale tidsskrifter. De blir derfor sentrale også i min oppgave.

Jeg ønsker å se på hva som særpreger skoleleders strategier på skoler som rapporterer om lite mobbing. Finnes det noen fellestrekk og hva kan vi lære av skolelederne? Med dette utgangspunktet er problemstillingen for denne oppgaven: *”Hvilke strategier benyttes i skoleledelsens arbeid med mobbing i skolen?”*

Det blir benyttet kvalitativ metode i denne undersøkelsen. For å besvare problemsstillingen er det utarbeidet en intervjuguide med tre sentrale temaer i forhold til fenomenet mobbing. Jeg vil søke å belyse i hvordan skoleledelsen forstår fenomenet mobbing, hvilke kunnskaper de har omkring § 9a-3 om elevenes psykososiale miljø, samt drøfte hvilken rolle skolemiljøet har for betydning for forekomst av mobbing i skolen. Herunder kommer jeg også inn på noen sentrale tiltak som særlig Olweus og Roland vektlegger, både på individ-, klasse-, og skolenivå. Jeg har valgt å kun gå inn på mobbing mellom elever i skolen, ikke mellom elev og lærer. Dette delvis på grunn av oppgavens omfang og delvis fordi det var denne type mobbing alle informantene også refererte til.

1.2 Oppgavens struktur

Denne oppgaven er delt inn i fem kapitler. Dette første kapitlet omhandler innledningen og en introduksjon av tema, presentasjon av problemsstillingen samt formålet med oppgaven. De to neste kapitlene omhandler relevant teori i forhold til mobbing. Teori er valgt ut fra hva som anses å være relevant i forhold til problemsstillingen samt ut fra de to forskerne som anses å være de to mest sentrale forskerne innen mobbing her til lands, Dan Olweus og Erling Roland. (Sandsleth

2007) Fenomenet mobbing blir omhandlet i første teorikapittel, kapittel 2.

Opplæringslova er sentral fordi den gir sentrale føringer for landets skoler og skoleledelse i hvordan den enkelte lærer og ledelsen på skolen skal arbeide med blant annet mobbing. Derfor er Opplæringslova også belyst her. Forskning omkring mobbing har gått fra å være individfokusert til mer systemfokusert og de fleste forskere er nå mer opptatt av elevenes skolemiljø og klasseledelse som de viktigste faktorene i skolens arbeid med mobbing. Dette er belyst i det siste teorikapitlet, kapittel 3. Teorien er valgt ut for å kunne gi bidrag i analysen og drøftingen av resultatene. Oppgaven fortsetter videre med en metodedel der metodiske valg begrunnes og redegjøres for. Her blir det blant annet gjort rede for hvordan oppgaven er gjennomført, samt oppgavens validitet og reliabilitet. Jeg har valgt å belyse teorien omkring metode, validitet og reliabilitet først i kapitlet for så å vise hva slags betydning dette har for min oppgave, ved å trekke inn teorien videre i beskrivelsen av forskningsprosessen i mitt studium. I det siste kapitlet, kapittel fem, presenteres skolene, funn og en drøfting av disse. Dette gjøres i lys av de foregående teorikapitlene. Tilslutt inneholder oppgaven en oppsummering og konklusjon av de viktigste funn.

2. Mobbing

Dette kapitlet belyser oppgavens tema omkring mobbing i skolen. Det kan være ulike oppfatninger om hva mobbing er, og når man skal arbeide med mobbing i skolen er det viktig å ha en felles oppfatning av hva mobbing er slik at man lettere kan identifisere mobbing. (Mossige & Waage 2003) Derfor vil jeg derfor først presentere ulike definisjoner på mobbing. Deretter vil jeg gi et kort blikk på mobbingens historie her i Norge, fra 1970-tallet og frem til nå. Dette for å vise til hva som er blitt gjort i forhold til mobbing i skolen. Videre vil jeg si noe om undersøkelser omkring forekomst av mobbing. Deretter søker jeg å belyse ulike tilnærminger til å forklare og forstå mobbing. Jeg vil se på ulike kjennetegn på mobbeofre og plagere, også i forhold til kjønn. Jeg vil si noe om tilskuernes rolle. Videre vil jeg belyse skolen og klassens betydning for mobbing. I tillegg til å ha en felles forståelse for hva mobbing er ut fra definisjon, er alle disse perspektivene også relevante for å kunne forstå hva mobbing er, hvorfor det oppstår og hvordan man kan oppdage mobbing. Tilslutt i dette kapitlet vil jeg si noe om lovgivningen omkring mobbing i skolen.

2.1 Definisjoner på mobbing

Mobbebegrepet står sentralt i samfunnsdebatten. Det kan være tilfeldig hva ulike personer legger i begrepet mobbing, men det er viktig med en felles forståelse når man skal jobbe med å avdekke og forebygge mobbing. Jeg vil nå presentere ulike sentrale definisjoner på mobbing.

De fleste definisjoner på mobbing sier at det må være ubalanse i styrkeforholdet mellom mobber og offer, at handlingen må gjentas over tid og at det skal være en viss systematikk i atferden, det vil si at det ikke er en tilfeldig handling. (Sandsleth 2007, Roland 2007)

Peter-Paul Heinemann var den første i Norden som forsket på og ga ut bok om mobbing, i 1974. Han beskriver først og fremst det fysiske ved mobbing, samt at han legger vekt på gruppeprosessen. Heinemanns teori om mobbing beskriver kun mobberne og ofrene, og ikke tilskuerne eller lærerne. Dette er elementer som vektlegges av nyere forskning. Dette belyses senere i kapitlet. Heinemann mener at mobbing er når en gruppe elever plager en annen elev. Det kan være mer eller mindre tilfeldig hvem det går utover. Han ser mer på individet og hva som kjennetegner så vel mobber som offer. (Roland 2007)

Olweus er professor i psykologi, har forsket på mobbing i over 20 år og kan regnes for grunnleggeren av mobbing som forskningsområde i Norden. Han har skrevet mange bøker og artikler om mobbing og i tillegg har han utviklet et mobbeprogram som heter "Olweus - programmet mot mobbing og antisosial atferd i skolen". Roland er også professor i psykologi som har forsket på og skrevet bøker og artikler om mobbing. Dessuten har han vært pådriver til etablering og gjennomføring til mobbeprogrammet "Zero, SAFs program mot mobbing", som var en revidering av SAFs skoleprogram "Mobbing". Begge programmene er først og fremst rettet mot barnetrinnet og til en viss grad mot ungdomstrinnet. "Bry deg! Ingen mobbing i videregående opplæring" er et program som blir benyttet i videregående. (Sandsleth 2007)

Olweus mener at:

"En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere andre personer" (Olweus 1992, s 17)

Roland definerer mobbing slik:

" Med mobbing eller plaging forstår vi psykisk og/eller fysisk vold rettet mot et offer, utført av enkeltpersoner eller grupper. Mobbing forutsetter et ujevnt styrkeforhold mellom offer og plager. Vanligvis brukes betegnelsen mobbing når episodene gjentas over tid. Hendelser som rammer en enkelt elev en enkelt gang, kan imidlertid også ha karakter av mobbing." (Roland & Vaaland 1996, s. 7).

Rolands definisjon har både med kriteriene makt og styrkeforhold samt fysisk og psykisk vold. Definisjon gir en beskrivelse av hva som kjennetegner mobbing, styrkeforholdet mellom mobber og offer, samt systematikken og tidsperspektivet. Olweus bruker betegnelsen indirekte og direkte mobbing i stedet for psykisk og fysisk vold. I følge Slike negative handlinger være å true, håne eller si ubehagelige ting. Det kan også være å slå, sparke, dytte eller holde noen fast mot deres vilje. Å lage grimaser eller å unnlate å snakke med noen, vende noen ryggen når vedkommende tar kontakt er også en negativ handling. Direkte mobbing innebærer åpne angrep på mobbeofferet. Det kan være slag, spark og skjellsord, mens indirekte mobbing er sosial utestegning, baksnakking, utfrysning eller isolering. Begge deler må uansett gjentas over tid, dersom det skal defineres over tid (Olweus 1992, Sandsleth 2007).

Både Olweus (1992) og Roland (2007) vektlegger at for å kunne bruke ordet mobbing skal det også være en viss ubalanse i makt eller styrkeforholdet mellom den som mobber og offeret, selv om det bare står uttrykt i Rolands definisjon. Det er altså ikke som mobbing dersom to fysisk eller psykisk like sterke personer er i konflikt. Det må være en ubalanse mellom maktforholdet mellom partene, slik at den svakeste ikke har muligheter til å forsvare seg.. Ubalanse i makt – eller styrkeforholdet mellom partene blir dermed også et viktig moment når man skal utforme tiltak mot mobbing. I konflikter kan man bruke elevmekling, slik mange skoler gjør, men som tiltak mot mobbing blir det helt feil fordi mekling forutsetter en konflikt mellom to jevnbyrdige parter. I mobbing er den ene parten sterkere fordi mobbing er gjentatte angrep mot en annen som ikke kan forsvare seg. (Roland 2007)

Olweus (1992) mener at mobbing ikke er tilfeldig plaging, men at de negative handlingene må skje over en viss tid og gjentas flere ganger. Roland derimot, mener at også enkeltepisoder kan være mobbing. (Roland & Vaaland 1996) Her er altså Roland og Olweus uenige. Olweus mener at de fleste elever opplever å bli plaget en gang i løpet av skoletiden, og selv om hendelsen kan oppfattes som mobbing, så er dette episoder som kan forekomme og naturlig at oppstår der barn møter barn.

(Mossige & Waage 2002) Det kan også forekomme at man har barn med såpass dårlig impuls kontroll at slike handlinger kan forekomme. Disse handlingene kan virke sårende der og da, men man skal altså ikke karakteriserer det som mobbing og heller ikke sette inn tiltak på dette. Dette er Roland uenig i, i det han mener at tydelig klasseledelse skal kunne klare å forhindre slike episoder til tross. (Roland 2007) Dette vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa av 1998 gir skolen retningslinjer i forhold til sitt arbeid. I 2003 kom et nytt kapittel i Opplæringslova, kapittel 9a som handler om elevens skolemiljø. Dette vil jeg si mer om senere i oppgaven, men først vil jeg belyse Opplæringslovas definisjon på hva mobbing er:

”En person blir mobbet når han eller hun, gjentatte ganger og over tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere personer. Det er en negativ eller aggressiv handling når noen med vilje påfører en annen person skade eller smerte – ved fysisk kontakt, ved ord eller på andre måter. For å kunne bruke betegnelsen mobbing skal det også være en viss ubalanse i makt - og styrkeforholdet: den som blir utsatt for de negative handlingene, har vanskelig for å forsvare seg og er noe hjelpeløs overfor den eller de som plager ham eller henne” (lovdata 2003)

Denne definisjonen blir også brukt internasjonalt. Her er mobbing kjennetegnet en negativ eller aggressiv atferd. Handlingene må videre gjentar seg og vedvare over tid og det skal være en ubalanse i styrke eller maktforholdet. Her ser vi likhetstrekk fra både Olweus (1992) og Roland & Vaaland (2003).

Manifestet mot mobbing definerer mobbing slik:

”Mobbing er når en gruppe eller en person gjentatte ganger og over tid plager et offer. Mobbing forutsetter et ujevnt styrkeforhold mellom plagere og offer. Mobbing er et virkemiddel for at plagerne skal tilegne seg makt slik at de kan oppnå personlige fordeler. Plagingen utføres av hele gruppen av overgripere eller av ett eller flere medlemmer på vegne av gruppen. ” (barneombudet)

I tiltaket ”BRY DEG, ingen mobbing i videregående skole” fra 2005 som ble utviklet i forbindelse med Manifest mot mobbing, og som retter seg mot den videregående opplæringen, blir følgende definisjon valgt:

”Det er mobbing når en eller flere elever, eller andre i skolen, gjør ubehagelige ting mot en elev, og dette gjentar seg flere ganger over tid. Det kan være erting, fleiping og latterliggjøring som gjentar seg. Det kan være utfrysning, isolering og baksnakkelse som gjentar seg. Det kan være fysiske overgrep, slåing, sparking og lugging som gjentar seg. Også andre handlinger som gjentar seg og som føles ekkelt, sårende eller krenkende for den som blir utsatt for det, kan betegnes som mobbing.” (Flaaten & Sandsleth 2005)

Denne definisjonen bygger på både Rolands og Olweus definisjon fordi den sier at mobbing er negative handlinger som må gjentas over tid for at det kan kalles mobbing. (Sandsleth 2007) Videre har den med Olweus (1992) kaller direkte og indirekte mobbing, det samme som Roland (1996) kaller psykisk og fysisk mobbing.. Det som skiller denne definisjonen fra de ovennevnte er at man i tillegg har et subjektivt element med, nemlig ”..som føles...” Dette kan virke noe vanskelig, fordi slike subjektive følelser gjør at det kan være vanskelig for andre, for eksempel de ansatte på skolen, å definere om en elev blir mobbet eller ikke. Samtidig er dette subjektive perspektivet viktig fordi det tar hensyn til hva den enkelte person føler og ikke bare hva andre mener og definerer som mobbing.

2.2 Mobbingens historie

Selv om det er sannsynlig at mobbing har eksistert i alle tider, så var det først på 1970-tallet at man i Norden begynte å sette fokus på mobbing og på forståelsen av mobbing. Den svenske skolelegen Peter Paul Heinemann begynte å følge med fra vinduet på kontoret sitt hva som foregikk ute i skolegården, og oppdaget at det var elever som systematisk plaget andre medelever. Han gjorde systematiske observasjoner, og i 1973 skrev han en bok om dette, ”Mobbing: gruppevold blant barn og voksne” (Sandsleth 2007). Heinemann la vekt på at det var en gruppe elever som mobbet én annen uskyldig elev. (Roland 2007)

Dan Olweus og Erling Roland er de to mest sentrale mobbeforskerne i Norge. Olweus er å regne som selve grunnleggeren på dette forskningsområdet. Professor Dan Olweus begynte å forske på mobbing på 1970-tallet, og han så spesielt på dette med aggresjon blant unge gutter. ”Hakkekyllinger og skolebøller”, som kom i 1974 i Norge, er hans første vitenskapelige dokumentasjon på mobbing som fenomen. (Olweus 2003, Roland 2007). Olweus la mer vekt på individet, i motsetning til Heinemann som vektla gruppen. Og dette er starten på de to tradisjonene som kommer til å prege forskningen framover. Selv om Olweus også omtaler gruppeprosesser og årsaker i forbindelse med mobbing, legger han mer vekt på individuelle kjennetegn. (Roland 2007) Rolands første forskning på mobbing bygger på Olweus, og hans første undersøkelse ble gjort i 1983 (Sandsleth 2007).

I 1980 skjedde det tre tragiske selvmord i Nord-Norge. De tre guttene var blitt mobbet og selvmordet skyldtes antakeligvis dette. Kirke- og undervisningsdepartementet satte da i gang en landsomfattende kampanje mot mobbing. Den varte ikke lenge og Sandsleth (2007) mener aksjonen ikke hadde særlig stor virkning.

På 1990-tallet ble det foretatt mange studier omkring mobbing, ny kunnskap om tema ble publisert. Det var en stor satsning på mobbing i skolene og man hadde store ambisjoner. Man opprettet en fylkesvise beredskapsgrupper mot mobbing der skole og PPT kunne søke råd. Nytt læremateriell ble sendt ut til skolene: ”Mobbing i skolen: en lærerveiledning”, av Erling Roland og Grete S. Vaaland i 1996. (Sandsleth 2007) Helt frem til 90-tallet var det først og fremst i Norden man forsket på mobbing, men ble etter hvert også internasjonalt og da særlig i England. (Roland 2007).

Barneombudet har vært pådriver i arbeidet mot mobbing i skolen på 2000-tallet. Barneombudet mottok en rekke brev og henvendelser fra barn som ble mobbet i skolen. En ny landsomfattende kampanje ble satt i gang og 23. september 2002 skrev Barneombudet, sammen med Kommunenes Sentralforbund, Utdanningsforbundet, Foreldreutvalget for Grunnskolen og Regjeringen Bondevik under den første Manifest mot mobbing der de forpliktet seg til å jobbe for å redusere mobbing i

skolen, og innføre såkalt nulltoleranse mot mobbing i skolen. Rogalandsforskning evaluerte prosjektet og fant gode resultater. Derfor ville man videreføre manifestet i en ny toårs periode. Manifestet er nå inne i sin tredje periode. (Utdanningsdirektoratet, regjeringen og barneombudet) I år 2000 ba Stortinget regjeringen om å fremme et forslag om å lovfeste arbeidsmiljøbestemmelser for elevene og i 2003 fikk man et nytt kapittel i Opplæringsloven, kapittel 9a, som handler om barnas rett til et godt fysisk og psykososialt miljø på skolen. Manifestet er nært knyttet opp mot §9a-3 i Opplæringsloven som særlig referer til det psykososiale miljøet. Jeg vil skrive mer om Opplæringslovens kapittel 9a-3 i et senere kapittel. (Sandsleth 2007)

2.3 Forekomst av mobbing

Olweus og Roland har hver sine undersøkelser omkring mobbing som knytter seg til deres anti - mobbeprogram. Statens senter for atferdsforskning gjennomfører hvert tredje år en skoleundersøkelse som blant annet går på mobbing. I tillegg gjennomføres Elevundersøkelsen, tidligere Elevinspektørene, obligatoriske undersøkelser på 7. og 10. trinn hvert år der elevene svarer på spørsmål omkring læringsmiljøet på skolen, deriblant mobbing. Alle disse undersøkelsene er rettet mot barne – og ungdomsskolen. Jeg kommer tilbake til videregående senere i kapittelet.

Med andre ord, flere undersøkelser gjennomføres for å forsøke å dokumentere blant annet omfanget av mobbing i skolen. Undersøkelsene viser litt forskjellige tall, men sett over lang tid er hovedtendensene relativt stabile. Senter for atferdsforskning undersøkelser viser at fra 1995 til 2001 registrerte man en økning av antall mobbere og ofre i skolen på ca 70 prosent. Denne økningen gjelder for dem som plager eller blir plaget ukentlig eller oftere (Roland & Vaaland, 2003). Økningen var sterkest for andelen mobbeofre og samtidig også sterkere for gutter enn for jenter. (Roland 2007) Denne undersøkelsen viser at det er mellom 5 og 10 % av alle elever på barne – og ungdomsskolen som blir mobbet ukentlig eller oftere. Manifest mot mobbing ble, som nevnt, skrevet under i 2002 og en ny undersøkelse om antall mobbeofre og mobbere som ble gjort i 2004 viste en nedgang, nå var mobbingen redusert med 30

---

prosent. Man konkluderte med at Manifestet, satsingen på nullforekomst av mobbing og det økende fokuset på mobbing hadde bidratt til dette. (Roland 2007, Tikkanen & Junge 2004) Til tross for dette kan det se ut til at de gode resultatene fra Manifestperioden ikke er vedvarende. Roland mener at noe av årsaken kan være at man nå har fått mer Internett – og mobilmobbing. (Roland 2007)

I følge analysen av Elevundersøkelsen 2007 oppgir 3 % av de som svarte på undersøkelsen at de blir mobbet flere ganger i uken. 23,2 prosent oppga at de ble mobbet. I 2008 har tallet steget til 24 prosent. Andelen elever som blir mobbet alvorlig eller hyppig har økt til 5,4 prosent i 2008. Andelen som opplever mobbing er større på barnetrinnet enn på høyere trinn. Det er flere gutter enn jenter som oppgir at de blir mobbet, dette er en konstant fakta. (Utdaningsdirektoratet)

Det er gjort svært få undersøkelser som viser omfanget av mobbing blant elever i videregående skoler i Norge. Elevinspektørene gjør årlig undersøkelser i både grunnskolen og den videregående skolen. Det er også gjort noen få andre undersøkelser, deriblant "Ung i Norge 2002" og en undersøkelse som Elevorganisasjonen i Nordland gjennomførte for skoleåret 2000/2001. Alle de ulike undersøkelsene som er blitt tatt er litt ulike, blant annet når det gjelder definisjon av mobbing. Likevel tyder resultatene av undersøkelsene på at mellom 3 og 5 % av elevene i den videregående skolen blir mobbet ukentlig eller oftere. (Flaaten & Sandsleth 2005) Omfanget viser med andre ord nokså like resultater som i grunnskolen. Undersøkelser viser at det er noen flere elever som oppgir at de selv mobber, enn elever som oppgir at de blir mobbet. Dette er også samme tendens som vi finner i grunnskolen. En grunn til dette er at mobbing ofte utøves av en gruppe elever. (ibid) Gutter er overrepresentert både når det gjelder mobber og offer. Blant jenter er det mest sosial mobbing, som er dominerende. (ibid) Det er dette Olweus (1996) kaller indirekte mobbing, slik som utfrysning og baksnakking og som Roland (1996) kaller psykisk mobbing. Blant guttene er det mer fysisk mobbing, (Flaaten & Sandsleth 2004), eller direkte mobbing.

2.3.1 Hvor pålitelige er data om forekomst av mobbing?

Vi har sett at mobbing blir forsøkt dokumentert gjennom flere undersøkelser. Undersøkelsene viser varierte tall og man kan derfor diskutere hvorvidt disse tallene stemmer med virkeligheten eller ikke. Spørsmål om forekomst av mobbing er nært knyttet til hvordan man forstår mobbebegrepet (Tikkanen & Junge 2004).

Det kan være viktig å stille spørsmålet om man i de ulike mobbeundersøkelsene som baserer seg på utfylling av spørreskjemaer også kan få registrert tilfeller som ikke kommer inn under de mest vanlige definisjonene av mobbing. Man benytter seg av mange forskjellige vurderinger, og selvrapportering er ikke bestandig en pålitelig kilde. Solberg (2004) mener disse vurderingene har fått for liten plass i litteraturen. Det er ikke selvsagt for alle barn hvor mye mobbing en må ha opplevd for å kunne komme inn under kategorien mobbeoffer. Hun viser til Olweus' spørreskjema som ofte blir brukt, der grensen settes mellom "en sjelden gang" og "2-3 ganger i måneden", og spør seg om barn har en felles oppfatning om hva "en sjelden gang" er. (Solberg 2004) Det kan også tenkes at barn ikke selv klarer å se hvilke vansker de har eller at de ikke vil fortelle andre om dem. (Greiff 2005, Solberg 2004) Det kan også være noen som ikke undersøkelsen alvorlig, og derfor ikke svarer så nøye. (Solberg 2004, Greiff 2005). Vi ser at det er en viss fare for feilrapportering eller overrapportering, med eller uten hensikt. Feilrapportering kan også handle om at elevene ikke forstår spørreskjemaene. Man kan kanskje ikke forvente at elever skal legge de samme meningene i begrepet mobbing som en voksen gjør? Det at elever ikke vil innrømme at de blir utsatt for mobbing, eller at de er redd for at noen skal se hva de skriver på undersøkelsen, kan imidlertid også gjøre at overrapportering ikke forekommer i høy grad (Greiff 2005).

Siden selvrapportering er den mest brukte datakilden ved estimering av mobbeomfang i skolen, kan man derfor ikke si med 100 % sikkerhet at det er en pålitelig kilde (Solberg 2004, Greiff 2005). Selv om tall fra spørreundersøkelser i visse tilfeller kan betviles, viser ikke-publiserte resultater Olweus har gjort at hans

spørreskjema viser høy reliabilitet og begrepsvaliditet. (Greiff 2005) Det er likevel vesentlig at selv om de tall som er funnet når det gjelder forekomst av mobbing skulle vise en feilrapportering eller være av en viss overrapportering, vil omfanget allikevel indikere at mobbing forekommer og at det er et arbeid skolen skal forebygge og motvirke. Så til tross for at noen er skeptiske til elevenes selvrappotering om omfanget av mobbing i skolen, så kan man uansett med sikkerhet anslå at mobbing eksisterer, at det finnes ulike typer mobbing, at mørketallet er stort og at det forekommer overalt (Frånberg 2003).

2.4 Mobbeofrene og mobberne

Mange spør seg om de kan se etter spesielle kjennetegn på det typiske mobbeoffer eller mobberen. I dette kapittelet vil jeg se nærmere på om ytre karaktertrekk har noe å si for om en elev blir mobbet eller ikke. Bidrar utseende til at en elev blir lettere utsatt for mobbing?. Videre vil jeg belyse hva forskning sier om klassens størrelse eller skolens beliggenhet i forholdt til forekomst av mobbing.

2.4.1 Mobbeofrene

Mobbeofrene skiller seg ikke vesentlig ut fra andre verken når det gjelder klær, utseende eller dialekt. Det er imidlertid slik at når en person blir mobbet, så vil man ofte lete etter en årsak og fordi bortimot alle mennesker kan ha en eller annen form for avvik, vi er jo alle forskjellige, vil man ofte kunne finne avvik hos offeret og man vil derfor lett kunne si at ytre avvik er årsaken til at noen blir mobbet. Men som sagt, en eller annen form for avvik finner man hos nesten alle. Noen er høyere, tynnere, krøllete hår osv, dette er karaktertrekk for alle mennesker og ikke en årsak til mobbing. Avvik er dermed ingen risikofaktor i seg selv, men kan av mange bli oppfattet som en årsak til at noen blir mobbet. Det som er verdt å merke seg er at mobberne ofte søker etter slike avvik for å bruke mot den de skal mobbe, som en unnskyldning for å mobbe og for å ha noe å "peke" på. (Roland 2007)

Risikoen for å bli mobbet knytter seg altså ikke til ytre kjennetegn, men snarere mot indre forhold. Disse faktorene forsterkes ytterligere når man blir utsatt for mobbing. Dette er noe både Roland og Olweus påpeker. (Olweus 1992, Roland 2007) Disse personlighetstrekkene kan være at offeret lettere tyr til tårene, blir redd, sint eller defensiv. Frykt, angst og lavt selvbilde er også noe som kjennetegner offeret. De har få eller ingen venner. (ibid) Dette kaller Olweus for et passiv, underdanig mobbeoffer. Olweus snakker også om et mer provoserende offer som er noe klossete, ukonsentrert, rastløs og hissig og som av andre kan oppfattes som irriterende. Denne typen mobbeoffer kan også komme inn under det man kaller for ”veksler”, dvs at man er både mobbeoffer og mobber. (Olweus & Solberg 1997, Roland 2007)

Selv om forskning viser at det er visse kjennetegn som er mer sannsynlig å finne hos både mobbere og ofre, enn hos de som ikke er involvert i mobbing, er det imidlertid viktig å understreke at man ikke med sikkerhet kan avgjøre om ytre karaktertrekk er en årsak til eller et resultat av mobbingen, eller begge deler. Samtidig er det viktig å være klar over at det finnes elever med disse kjennetegnene som ikke er involvert i mobbing på noen måte. (Roland & Vaaland 2003, Olweus 1992)

2.4.2 Mobberne

Heller ikke mobberne skiller seg betydelig ut fra gjennomsnittet når det gjelder klær, dialekt eller utseende. Heller ikke indre forhold som lite frykt, angst eller høyt selvbilde er noe som karakteriserer mobberne. Når det gjelder fysisk styrke, er dette en faktor som både Roland og særlig Olweus mener skiller ofrene fra de andre. Mobbeofrene er fysisk svakere enn gjennomsnittet, mens mobberne er fysisk sterkere enn gjennomsnittet. (Roland 2007, Olweus 1992)

Olweus mener at foreldrenes rolle og deres emosjonelle innstilling til barna sine spiller en viktig rolle. Lite kjærlighet og empati, ikke klare nok grenser som spesielt setter en stopper for barnas aggresjon mot andre, har betydning i forhold til mobbing. Disse negative familieforholdene kan utvikle aggresjon som igjen kan lede til at du mobber andre fordi aggresjon og mobbing henger nøye sammen. (Olweus 1992)

Både Roland og Olweus er enige om at plagerne skiller seg vesentlig fra gjennomsnittet når aggresjon. Aggressivitet predikerer i tillegg antisosial atferd. Dette er noe jeg vil komme mer tilbake til i et senere kapittel. Roland mener at Olweus funn ikke er sterke nok, selv om det kan være en sammenheng. Roland viser imidlertid til forskning som viser at forholdene mellom familiemedlemmene hos mobberne er dårligere og mer problemfylt enn gjennomsnittet ellers. (Roland 2007)

Mobbing utføres gjerne av en gruppe, selv om det også forekommer at det bare en som mobber. Mobberne føler en samhørighet med hverandre og fellesskapet gjør at den enkeltes ansvarsfølelse blir mer eller mindre borte. Gruppen føler også en form for makt. Motsatt føler mobbeofferet avmakt og ensomhet. Det er opplevelsen av et fellesskap som stimulerer til mobbing som gruppeatferd, både når det gjelder gutter og jenter. (Roland & Vaaland 2003, Roland 2007) Mobber(e) lager seg ofte en forklaring på hvorfor de mobber. Forklaringen rettferdiggjør egne handlinger og egen skyldfølelse mindre. Offeret får som fortjent. Også offeret selv kan etter hvert tro at det har fortjent å bli mobbet, og reagerer ofte med skam og skyldfølelse. Man kommer inn i en ond sirkel. (Roland & Vaaland 2003)

2.4.3 Kjønnforskjeller

Jenter er mer opptatt av tilhørighet og intimitet i gruppa, mens gutter er mer opptatt av aktivitet og makt. (Roland 2007) Guttene benytter seg oftere av fysisk mobbing, det Olweus (1992) kaller for direkte mobbing, selv om jenter også bruker fysisk mobbing. Det er helt klart at jentene benytter seg mer av baksnakking, utestenging, utfrysing og manipulasjon av vennsforhold, altså det Olweus (1992) kaller for indirekte mobbing. Hovedtendensene når det gjelder mobberne er at gutter er mer aktive enn jenter, og dette blir mer og mer tydelig jo eldre man blir. Antall gutter som plager medelever øker med alder, mens for jentene er det mer stabilt over tid/alder. (Roland og Vaaland 2003, Olweus 1992, Olweus & Solberg 1997, Roland 2007)

2.4.4 Tilskuerne

Tilskuerne er de elevene som er tilstede under mobbingen uten å delta aktivt. Hver enkelt tilskuer ofte tror at de andre tilskuerne er mer positive til mobbingen enn det de i virkeligheten er og derfor tør ikke den enkelte gripe inn og forsøke å stoppe mobbingen. Så i stedet for å støtte offeret, blir de av og til også blir med å mobbe. Dersom de hadde talt mobberne imot eller støttet ofret, kunne tilskuerne ha bidratt til å stoppe mobbingen. Men tilskuerne misforstår hverandres holdninger. Også mobberne og offeret misforstår tilskuernes holdninger på samme måte. Mobberne blir ytterligere stimulert til å mobbe enda mer, de tror at tilskuerne er på deres side og støtter dem, noe også offeret tror. (Roland & Valand 2003)

2.4.5 Skolen og klassen

Undersøkelser viser at det er like mye eller lite mobbing i små som i store klasser. Klassens sosiale liv utvikles uavhengig av klassestørrelsen. Roland mener dette skyldes lærerens autoritative klasseledelse, eller eventuelt mangel på sådan. Olweus mente opprinnelig at det ikke var grunn til å vektlegge dette i så stor grad som Roland gjør, men har i det senere blitt mer enig med Rolands vektlegging av sammenhengen mellom tydelig klasseledelse og lav forekomst av mobbing. Roland har tydelig klasseledelse som et av hovedpunktene i sitt tiltaksprogram, det har ikke Olweus. (Olweus 1992, Roland & Vaaland 2003)

Når det gjelder skolens størrelse eller beliggenhet er det heller ikke her gjort funn som tyder på at det er noen sammenheng mellom dette og mobbing. Det spiller ingen rolle om skolen ligger i en by eller på landet, eller om det er en liten eller stor skole. Dårlig samarbeid blant de ansatte og svak skoleledelse derimot bidrar til høyere forekomst av mobbing. (Olweus 1992, Roland 2007)

Olweus har imidlertid gjort funn som tyder på at lærere og foreldre i storbyene ofte snakket mer med barna om mobbing, at det var en større bevissthet omkring denne problematikken i byene enn på bygda. (Olweus 1992) Roland har videre gjort en

---

undersøkelse blant nyetablerte byggefelt i Rogaland, og her hadde skolene som var tilknyttet disse byggefeltene mer mobbing enn de andre skolene. Dette mener Roland, kan skyldes mange ting, blant annet at de sosiale problemer i det nyetablerte boligområdet flyttes med til skolen og at skolen selv også er nyetablert og dermed ikke har funnet sin form eller har rutiner for arbeid med mobbing enda.

Undersøkelsen er ikke landsdekkende og funnene må betraktes som foreløpige sådan, men funnet er relevant, mener Roland (2007). Roland (2007) peker også på forhold i små bygder. Sosiale problemer, samfunnsproblem, nabofeider og lignende problemer blir tatt med inn i skolen. Problemene skyldes da ikke skolen, men problemene som finnes i bygda, men kan oppfattes som et skoleproblem i det problemene også kommer til syne her. (Roland 2007)

2.5 Lovgivning rundt mobbing

Skolemiljøet har stor betydning for elevens trivsel og læring. Skolene skal arbeide systematisk med oppfølging av elevens skolemiljø og skal sette i gang tiltak for å følge opp opplæringsloven. (Utdanningsdirektoratet a, skolenettet, odin) Dette kapittelet omhandler kapittel 9a-3 i Opplæringsloven, elevenes psykososiale miljø.

Jeg skal forsøke å belyse lovverket rundt mobbing i skolen. Vi fikk i 2003 et nytt kapittel i Opplæringsloven, kapittel 9a om elevenes skolemiljø, som blant annet omhandler mobbing i skolen. Men før jeg går nærmere inn på det, skal vi se litt på bakgrunnen for dette nye kapittelet.

2.5.1 Bakgrunn for lovgivning om elevenes skolemiljø

23. september 2002 ble første "Manifest mot mobbing" undertegnet av Kommunenes Sentralforbund, Foreldreutvalget i grunnskolen, Utdanningsforbundet og daværende statsminister Kjell Magne Bondevik. Her forpliktet partene seg til å arbeide for en felles visjon om nulltoleranse i forhold til mobbing, noe som innebar at partene måtte utøve tydelig ledelse på alle nivåer i forhold til sine ansvarsområder. Man mente at

mobbing forekom der ledelse og ansvar sviktet. ”Manifest mot mobbing” gjaldt i en toårs periode fra 2002 til 2004. Gode resultater fra arbeidet mot mobbing som følge av det første manifestet mot mobbing, førte til at man ville videreføre dette arbeidet. 8 juni 2005 undertegnet de samme partene et nytt manifest. Det nye ”Manifest mot mobbing” bygger på og viderefører de gode erfaringene fra forrige manifestperiode. Det legger særlig vekt på tydelig ledelse, lokal handling, at foreldrene skal inkluderes og at tiltakene mot mobbing skal være koordinerte og langsiktige. Manifestet gjelder for perioden fra 2005 til 2007. Dagens Stoltenberg-regjering undertegnet enda et nytt manifest for perioden 2006-2008. (Utdanningsdirektoratet b, regjeringen, barneombudet)

1.april 2003 ble § 9 i Opplæringsloven endret, på bakgrunn av arbeidet med Manifest Mot Mobbing, slik at den bedre skulle tydeliggjøre den voksnes plikt til å gripe inn mot mobbing. Kapittel 9a handler om elevenes skolemiljø. (Sandsleth 2007)

2.5.2 Beskrivelse av lovgivning om elevenes skolemiljø

Fokuset i denne oppgaven er mobbing. Dette er behandlet i Opplæringslovens §9a-3. Det psykososiale miljøet beskrives her som de mellommenneskelige forholdene og sosiale miljø på skolen, og hvordan elevene og personalet opplever dette. (Lovdata, utdanningsdirektoratet a)

Kapittel 9a-1 i Opplæringslova slår fast at:

”alle elever i grunnskolar og videregående skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø so fremjar helse, trivsel og læring.”

Retten er lovfestet, det vil si at det er en rettighet til fordel for alle elever som skolene plikter å følge opp. Retten til et godt psykososialt miljø er en individuell rettighet på lik linje med andre rettigheter i Opplæringsloven, som for eksempel §5-1, retten til spesialundervisning. Dette innebærer at paragrafene skal likestilles når det gjelder elevens rettigheter og skolens plikter. Ledelsen på skolen plikter blant annet til å

---

informere både elever og foreldre om rettighetene deres i forbindelse med skolens tiltaksplan i forhold til mobbing. (utdanningsdirektoratet a, lovdata)

Opplæringslovens §9-a3 første ledd omhandler hvordan skolen aktivt skal arbeide systematisk for å fremme et godt psykososialt miljø med vekt på trygghet og sosial tilhørighet. Elevene kan ikke, på samme måte som voksne, velge sitt miljø. De har en plikt til å gå på skolen, og først og fremst den skolen de sokner til. Dette gjør skolens ansvar i arbeidet rettet mot et mobbefritt miljø spesielt viktig. Skolen skal ha klare mål for det psykososiale miljøet på skolen, samt rutiner på hvordan eventuelle problemer skal avdekkes og håndteres. (utdanningsdirektoratet a, lovdata)

Kapittel 9a pålegger skolen å drive et kontinuerlig arbeid for å sikre at skolemiljøet er trygt og godt for elevene. Det er Opplæringslovens §9a-3 andre ledd:

”Dersom nokon som er tisettt ved skolen, får kunnskap eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkjande ord eller handlingar som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal vedkommande snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og moglig, sjølv gripe direkte inn.”

Dette handler om hvordan ansatte og elever oppfører seg mot hverandre. Dette betyr at alle som arbeider på skolen plikter å sørge for at ikke en eneste elev blir utsatt for mobbing eller lignende. Hvis en elev til tross for dette skulle bli utsatt for mobbing, plikter skolen til å handle og sette inn tiltak.. Det er skoleledelsen som skal påse at rutinene ved skolen er så gode at eventuell mobbing blir avslørt raskt, og at tiltakene er effektive. Internkontrollen skal i tillegg sørge for at all mobbing blir registrert og at effekten av tiltakene blir vurdert.

Både elever og foresatte kan henvende seg til skoleledelsen og be om en oversikt over forekomst av mobbing osv. De kan dessuten be om å se hvilke skriftelige planer skolen har for å håndtere disse planene. (Utdanningsdirektoratet a)

I paragrafens tredje og siste ledd står det om skolens plikt til å behandle henstillinger fra elever og foreldre. Hvis en elev føler seg mobbet uten at skolen griper inn kan eleven eller foresatte sende en skriftlig henvendelse til skolen eller skoleeieren.

Dersom en elev eller foresatt ber om tiltak angående mobbing, skal skolen så fort som mulig behandle saken etter reglene om enkeltvedtak i forvaltningsloven.

Enkeltvedtak defineres i Forvaltningslovens §2 som en avgjørelse fra offentlig myndighet og er bestemmende rettigheter til private personer. (Lovdata, utdanningsdirektoratet a) Henstillingen kan gjelde alt fra konkrete saker med spørsmål om enkeltvedtak til rutiner skolen har i forbindelse med arbeidet med §9a-3. Den skal rettes til skoleledelsen som så raskt som mulig skal undersøke saken videre og eventuelt sette inn tiltak eller fatte et enkeltvedtak. Skoleledelsen har ansvar for at foreldrene og eleven er opplyst om saken før vedtaket fattes. Dersom skolen ikke har tatt stilling til saken innen rimelig tid, kan det likevel klages som om det var gjort et enkeltvedtak. (ibid)

Har skolen problemer den ikke kan løse selv, kan den søke hjelp hos PPT som plikter å bistå skolen i dens arbeid med blant annet det psykososiale arbeidet på skolen. Også andre eksterne samarbeidspartnere kan brukes, så som barnevernet. Alle skoler skal dessuten ha Elevråd, Foreldrenes arbeidsutvalg, (FAU) og samarbeidsutvalg, (SU) Dette er samarbeidspartnere som skolen skal samarbeide med blant annet når det gjelder elevenes psykososiale miljø. (ibid)

2.6 Oppsummering av kapittel 2 om mobbing

Vi har sett at de fleste definisjoner på mobbing påpeker at det er mobbing dersom de negative handlingene gjentas over tid og at det må være en viss ujevnhet i styrkeforholdet mellom partene slik at den som blir mobbet ikke klarer å forsvare seg. Det er også en viss systematikk i mobbingen. I den videregående skolen legger man til at mobbing defineres ut fra den følelsen man selv sitter inne med, om man føler seg mobbet eller ikke. Gutter benytter seg i større grad av fysisk, direkte mobbing, mens jenter bruker med indirekte mobbing som utestenging eller baksnakkelse.

Elevundersøkelsen fra 2008 viser at 5.4 % som oppgir at de blir mobbet flere ganger i uken. Det er flere gutter enn jenter som oppgir at de blir mobbet. Vi har videre sett at selvrapportering om mobbing, ikke med hundre prosent sikkerhet kan anslås å gi helt korrekte svar. Ytre kjennetegn som klær, dialekt eller utseende er ingen årsak til at noen blir mobbet. Skolens størrelse eller beliggenhet har heller ingen betydning for forekomst av mobbing. Ei heller klassens størrelse. Takket være Manifest Mot Mobbing, er det rettet mye oppmerksomhet mot mobbing i skolen. Forandringen av Opplæringsloven, kapittel 9a som sikrer elevenes skolemiljø ved at den gir eleven visse rettigheter og skolen visse plikter er også en følge av manifestet. Kapittel 9a-3 er mest vesentlig i denne oppgaven og går på at hver enkelt elev har en individuell rett til ikke å bli mobbet. Foreldrene til de som blir mobbet kan henvende seg til skolen og be om at skolene redegjør for hvordan de har tenkt å stoppe denne mobbingen. Skolens svar på denne henvendelsen er å regne som et enkeltvedtak i henhold til forvaltningslove.

3. Skolemiljø

Denne oppgaven handler om mobbing og hvilke strategier skoleledelsen vektlegger i sitt arbeid mot mobbing og herunder elevenes skolemiljø. Skolemiljø blir her sett i lys av elevenes psykososiale miljø og skolens, spesielt ledelsens og skoleleders rolle i det forebyggende arbeidet med å skape et skolemiljø som forebygger mobbing.

Skolen plikter, i følge kapittel 9a i Opplæringsloven, å sikre elevene et godt skolemiljø, fritt for mobbing, derfor vil jeg i dette kapitlet forsøke å beskrive hva som kjennetegner et godt skolemiljø og en god skoleledelse. Både Olweus, men i særlig grad Roland er opptatt av at det er direkte sammenheng mellom tydelig klasseledelse og lav forekomst av mobbing. Derfor blir klasseledelse også viet stor plass i dette kapitlet. Jeg forstår således klassen, og dermed også klasseledelsen, som en del av skolemiljøet. Dette kapitlet belyser både strategier og teori om skolemiljøet, skoleledelsen og klasseledelse, samt kort om individuelle tiltak knyttet til mobbing.

Barn tilbringer mye tid på skolen og de er prisgitt de voksne som er tilstede på skolen. Derfor er det viktig at disse fungerer som anstendige voksne mennesker som kan veilede barna, ivareta deres interesser og behov og i tillegg fungere som tydelige ledere. (Mossige & Waage 2002)

Et godt skolemiljø har lite mobbing. Hver enkelt elev blir ivaretatt slik at den kan trives best mulig. I et godt skolemiljø er også skolebygget utformet på en slik måte at det tar vare på alle elever uansett behov. (Utdanningsdirektoratet c) En skole som er nedslitt vil lettere invitere til mobbing (Nordahl et.al 2006) Både inne – og uteområdene skal være trivelige for at elevene kan trives. Olweus mener hvis elevene kjeder seg i skolegården vil det lett kunne oppstå mobbing. (ibid) Motsatt vil en attraktiv skole og skolegård forhindre mobbing. Uteområdene må innby til lek og fysisk aktivitet. Det er positivt dersom skolene har anledning til å benytte seg av nærmiljøet rundt skolen. (ibid) Olweus påpeker også viktigheten av å ha et godt

---

utstyrt og tiltalende utemiljø som innbyr til positive aktiviteter fordi han mener at elever som kjeder seg lett kan begynne å mobbe. (Olweus, 1992)

Imsen (2005) hevder at dersom en organisasjon skal fungere etter systemteoretiske kriterier, så må noen grunnleggende verdier deles av de ansatte ved skolen, de som bærer organisasjonen. Et viktig element i skolekulturen blir dermed de felles verdiene som gjøre seg gjeldende der. En skiller mellom de uttrykte og de reelle verdiene. De uttrykte verdiene er bevisste, åpne og kjent for de fleste og kan for eksempel komme til uttrykk gjennom skolens planer og visjoner. De reelle verdiene er de som ligger til grunn for de daglige arbeidet. Ofte er de ubevisste men kommer til syne i måten man jobber på. (Lægdene, 2000)

Skolekulturen fungerer både for å binde sammen menneskene som arbeider der, samtidig som den er retningsgivende for de ansatte. De gir standarder for hvordan man skal handle og oppføre seg på skolen. Den er også med på å velge løsninger på hvordan man skal handle hvis problemer oppstår. Skolekulturen fungerer altså som et sosialt lim, den er med på å binde de ansatte sammen. Hjelp dem med å kommunisere, forstå hverandre og å samarbeide. (Lægdene, 2000)

Et skolemiljø som har trygge og positive klassemiljøer, utviklings - og kompetansecfremmende tiltak for både elever og ansatte, virker forebyggende mot mobbing. Et slikt skolemiljø har også et velordnet sosialt og fysisk miljø. Dette er skoler som investerer mye i sosialt og faglig utbytte hos elevene. Ledelsen er sterk, har klare regler, positivt klassemiljø, relasjonsfremmende klasseledelse og stor voksentetthet. (Nordahl et.al 2006) Disse faktorene virker beskyttende, både på individ og gruppenivå. Sosial kompetanse læres, god selvtillit utvikles. Man får evne i å motstå gruppepress, mestre problemer og til å ta gode beslutninger. Gode relasjoner blir etablert i gruppen. Aktivt lederskap fra skoleleders side anses også som viktig. (Ibid)

Forebygging og håndtering av disiplinproblemer, men også mer alvorlig atferdsproblematikk som for eksempel mobbing, innenfor normalskolens kontekst,

forutsetter et åpent klima. Skoler med et åpent klima er ifølge Imsen (2005) kjennetegnet ved høy skolelederomsorg både i faglige og sosiale sammenheng. Lærerengasjementet er høyt og preget av arbeidsglede og gode samarbeidsforhold. Skoleledere som har innsikt og forståelse i hvordan kulturer oppstår, utvikles og endres vet hva som gir rom for utviklingsarbeid. Å arbeide med skolemiljøet er ingen passiv prosess, men en aktiv lederhandling som innebærer å ta utgangspunkt i at det er menneskene i organisasjonen som skaper endring og utvikling. (Imsen 2005)

Som en del av tiltakene på skolenivå i Olweus og Rolands mobbeprogram, brukes det et spørreskjema der elevene blir spurt om blant annet mobbing. Deres program retter seg hovedsaklig mot grunnskolen. (Nordahl et.al 2006) Elevundersøkelsen er en tilsvarende undersøkelse, men inkluderer også videregående opplæring. Opplæringslova har fra 2004 pålagt skolene å tilby elever på 7., 10. og 1.vg Elevundersøkelsen, der de blant annet svarer på spørsmål om mobbing. (Utdanningsdirektoratet e)

3.1 Ledelsen ved skolen

Lederne er de viktigste kulturskaperne i organisasjoner. Ledelsen påvirker skolemiljøet gjennom blant annet hva den retter oppmerksomheten mot og hva den kontrollerer. Både ytre og indre faktorer er med på å styre denne oppmerksomheten. Det er også vesentlig hvilke holdninger og verdier ledelsen har, og likeså om lederen unnviker eller tar tak i konflikter. Lederen kan bevisst påvirke skolemiljøet gjennom å være et positivt forbilde samt veilede personalet. Dette vill si at lederen praktiserer sine verdier gjennom sin væremåte og samtidig også forsterker og tydeliggjør disse gjennom veiledende ledelse. (Stålsett 2000)

Deal og Peterson analyserte i 1990 fem skoler som hadde lyktes i å bygge gode skolekulturer. (Lægdene 2000) Ledernes strategier var blant annet å få en lærerstab med felles verdier som er forankret i det daglige arbeidet ved skolen. Også her fant

---

man at lederne praktiserte sine verdier gjennom aktiv handling og det å være en bevisst rollemodell og gi veiledning til personalet. (ibid)

3.1.1 Skoleleders rolle

Skoleleders rolle i arbeidet med gode skolemiljøer er sentral. Nærmere bestemt antyder forskning at gode skoler har en klar ledelse og de ansatte blir tatt på alvor. (Roland & Vaaland 2003)

Felles for skoleledere ved skoler som gjør det bra, både faglig og sosialt, er at skolelederne er opptatt av grunnleggende behov i organisasjonen, de tar avgjørelser og organiserer på skolenivå samtidig som de gir noe frihet til den enkelte lærer. De forstår også lærernes situasjon, spør etter og er informert og interessert i lærernes arbeid med elevene, støtter lærerne ved behov og i tillegg har de etablert gode relasjoner til lærerne. Skolelederne spiller dessuten en aktiv rolle for at lærerne skal utvikle og forbedre sin praksis. (Samuelsen)

Skoleleder bør ha en tydelig rolle og denne rollen skal være synlig. Roland mener at tydelig og god skoleledelse, godt samarbeid og enighet i kollegiet fører til lavere forekomst av mobbing. Ledelsen må være tydelig og myndig og dessuten synlig for elevene slik at elevene ikke tar styringen. God ledelse og kommunikasjon mellom de ansatte bidrar til å styrke lærernes autoritet og dette virke igjen inn på elevene. (Roland 2007) Dette er særlig viktig når man skal utvikle et godt skolemiljø, også med tanke på å forebygge mobbing. Skoleleder bør komme innom klassen jevnlig og spørre om mobbing, som en fast rutine gjennom hele året, ikke bare ved skolestart. Dette for å markere seg som autoritet, snakke om at skolen tar mobbing på alvor, at de har nulltoleranse for mobbing, vise at alle de ansatte på skolen står sammen og at skoleleder bryr seg om og interesserer seg for elevene og gjerne vil bli kjent med dem (Roland & Vaaland 2003, Roland 2007). Dersom skoleleder også viser seg i skolegården vil dette være ekstra virkningsfullt for å markere holdninger. Dette er noe skoleleder bør gjøre uansett om han eller hun har faste tilsynsvakter eller ikke. Også det at skoleleder står ved skoleporten og hilser alle elevene, med navn,

velkommen til skolen er av stor betydning. Det samme gjelder ved skolens slutt. Når skoleleder er sammen med elevene både inne i klassen og i skolegården viser han/hun at han/hun bryr seg om både elevene og lærerne og skaper gode relasjoner, samtidig som han/hun på denne måten kan påvirke elevene og samtidig sette standard for skolen. På denne måten ser også elevene med egne øyne at det er en relasjon mellom skoleleder og læreren, at de arbeider sammen. Også lærerne ser hvordan skoleleder er mot elevene og kan her sette en viktig standard også for dem. Skoleleder kan vise seg som en god rollemodell. Skoleleder får også større innsikt i skolehverdagen til både elever og ansatte. (Roland 2007)

Hvis skolen skal arbeide mot mobbing og eventuelt sette i gang med tiltaksprogram, er det viktig at skoleleder og ledelsen er med på dette og støtter opp om det. Det vil lette lærernes arbeid. (Olweus 1992) Også "Veilederen til utvikling av sosial kompetanse" (2003) påpeker skoleleders soleklare viktige rolle. Her fastslås det at ledelse er knyttet til mer enn bare posisjoner, spesielt ved implementeringen av tiltaksprogram.

Mesteparten av mobbingen skjer i friminuttene ute i skolegården, derfor blir det viktig at tiltakene settes inn her og at skolen har et velfungerende system på dette. (Roland 2007) God inspeksjon med nok voksne tilstedet blir viktig som raskt og tydelig gripe inn hvis noe skjer. Roland (2007) påpeker også at de voksne ute skal forsøke å oppnå kontakt med alle elevene, gjennom blikk, nikk eller veksling av ord eller samtaler. Roland sier videre at inspeksjonen også må foregå inne i fellesarealer og andre steder elevene oppholder seg når det er friminutt. De voksne som har inspeksjon skal bære refleksvester for å være godt synlig for alle i tillegg til at det gir en symbolsk myndighet. (Roland 2007, Roland & Vaaland 2003) Også Olweus (1992) fremhever at det er viktig med godt og velfungerende tilsyn ute i friminuttene, der de voksne reagerer raskt dersom det oppstår mobbing og gjennom sin holdning viser at slik atferd ikke tolereres på skolen.. Olweus undersøkelser viser at det er sammenheng mellom høy lærertetthet i friminuttene og lav forekomst av mobbing. (Olweus 1992)

Det å opprette en miljøutviklingsgruppe på skolen, bestående av noen av de ansatte, som kan møtes, gjerne ukentlig, for å diskutere problemer og utveksle erfaring er noe Olweus trekker frem som et viktig tiltak på skolenivå. Han mener også at PPT bør være med på den del av disse møtene. Denne gruppa vil fungere som en slags beredskapsgruppe på skolen. Olweus understreker samtidig at det er viktig at alle lærerne har felles holdninger til mobbing. (Olweus 1992)

Skoleleder har, i kraft av sin formelle rolle, et spesifikt ansvar for skolens kvalitet på skolemiljøet og arbeidet som gjøres i forhold til dette, og derunder mobbing som er denne oppgavens fokus. Skoleleder har også formelt ansvar for å lede alle skolens ulike team. Det være seg lærerteam, elevråd, FAU og SU. (Jahnsen et.al 2003) Men selv om det formelt sett ligger mye av ansvaret for å implementere for et godt psykososialt miljø hos skoleleder, men i praksis er det alle ansattes ansvar. (Sandsleth 2007) Læreren må ha kontroll i klassen fra første dag, hvis ikke vil noen andre ta kontrollen og dette vil som regel føre til noe negativt. (ibid) Jeg vil i det følgende kapittel belyse klasseledelse.

3.2 Klasseledelse

I skolen må miljøet være slik at elevene kan kjenne seg trygge og dermed være mottakelige for læring. Læreren må skape et miljø med ro og orden, der elevene forstår hvilken tone de skal ha mot hverandre, hvordan de skal respektere og bry seg om hverandre. I et slikt miljø kan elevene lære å styre impulsene sine bedre og det blir mer ro. Læreren må utvise en form for ledelse som ikke lar kaos og uro og bråk prege klassemiljøet. Elevene må få anledning til å bli kjent med sine følelser og hvordan man kan uttrykke dem på en hensiktsmessig måte. Gjennom holdningsskapende arbeid må skolen og ledelsen vise at alle elever er verdt like mye og at man skal respektere hvert enkelt individ. (Wenneberg & Nordberg 2005)

Thomas Nordahl (2002) forstår klasseledelse som evnen til å kunne skape et positivt læringsklima gjennom å bygge gode relasjoner til alle elever og elevene imellom. I

lederoppgaven ligger også evnen til å etablere arbeidsro og motivere til arbeidsinnsats. Relasjonsbygging, struktur og fokus på oppgaven synes å være avgjørende faktor for utvikling av et godt læringsmiljø.

Læringsplakaten slår fast at skolen skal ” *bidra til at lærere og instruktører fremstår som tydelige ledere og som forbilder for barn.* ” Også her understrekes det betydningen av læreren som leder. Læreplanverket for Kunnskapsløftet, LK-06, understreker altså betydningen av at skolen har tydelige ledere. Det er lærerens ansvar å utøve ledelse i klassen. En autoritativ lederstil med god struktur og fleksibilitet er en effektiv lederstil som forebygger uro og disiplinproblemer og som gir gode relasjoner i klassen. I tillegg er det viktig å skape gode relasjoner til elevene. (Jahnsen et.al 2003)

De første dagene er avgjørende for hvordan klassemiljøet blir for da dannes sosiale grupper. Klassens sosiale mønster utvikles fra første dag og kan etter hvert være viktig å endre på, derfor er det viktig å få en god start. Gode klasseledere kjenner til dette og kan bruke denne tiden til å forebygge. Når gruppedannelsen foregår i klassen utfordres lærerens lederegenskaper. Tar elevene ledelsen vil gjerne klassemiljøet bli preget av uro og konflikter, og kanskje også mobbing. Tar læreren ledelsen vil han klare å samle klassen til en enhet. Et godt klassemiljø er derimot ikke statisk og krever derfor at læreren er tydelig som leder hele tiden. (Samuelsen) Lærerens oppgave som klasseleder består i å organisere og gjennomføre en skoletime i forhold til en plan og mål som læreren har satt seg. Læreren må mestre og forstå gruppeprosesser og også analysere og reagere i forhold til det som skjer i klasserommet. Man må reagere på strategisk riktig tidspunkt, tilpasse reaksjonen og henvende seg til riktig elev. (ibid) Roland (2007) kaller disse egenskapene til læreren for korrigerende evne og ser dem i sammenheng med evnen til å etablere både sosial og faglig struktur. Struktur virker forebyggende for uheldig elevatferd. Korrigering skal gå sammen med en empatisk holdning, mener Roland. (2007)

Klasseledelse må stadig tilpasses situasjonen og læreren må å kunne se både hva enkelteleven og klassen til enhver tid har behov for. (Ogden 2002) I perioder kan

---

klassen ha behov for høy styring og i andre perioder lavere styring eller ledelse. Et godt klassemiljø er ikke statisk, så det er viktig at læreren mestrer balansegangen mellom å vise omsorg og det å stille krav, og likeså det å veksle mellom frihet og struktur. Det handler hele tiden om å skape arbeidsro og motivere til innsats i timene. (ibid)

Roland mener at den daglige standarden på klassen og skolemiljøet er det avgjørende, og at det nytter lite med et krafttak mot mobbing i ny og ned. (Stensleth 2007, Roland 2007)

3.2.1 Forebyggende klasseledelse.

Forebyggende klasseledelse handler om hvordan klasselæreren korrigerer og forebygger problematferd, så som mobbing. Roland mener at tydelig og god skoleledelse, godt samarbeid og enighet i kollegiet fører til lavere forekomst av mobbing. Roland benytter seg av begrepet ”autoritativ klasseledelse” som betyr å sette klare grenser samtidig som man viser omsorg og forståelse for elevene og klassen som helhet. (Roland 2007) Ledelsen må være tydelig og myndig og dessuten synlig for elevene slik at elevene ikke tar styringen. Gode klasseledere vet hva som skal til for å få en vellykket time og en vellykket dag. Gode rutiner og vaner gjennom dagen er viktig. Det er viktig med tydelig oppstart av dagen der man presenterer dagen. Læreren kan stå å ta i mot alle elevene i døren. (Roland & Vaaland 2003) Ofte kan det bli bråk og uorden i overganger mellom timer eller timer og friminutt, samt ved oppstart av dagen. En god klasseleder håndterer også disse situasjonene og organiserer det sosiale miljøet på en slik måte at det ikke blir for mye sosial uorden. Ved å planlegge overgangene og kommunisere tydelig med elevene hva som skal skje og hva som forventes av dem, blir overgangene bedre. (Samuelsen)

Det er viktig å ha oversikt i klassen til en hver tid for å hindre eller være i forkant av eventuelle problemer som kan oppstå i klassen slik at han kan gripe inn så tidlig som mulig ved begynnende problemer. Gjennom sin atferd må læreren vise at han/hun vet hva som foregår i klassen hele tiden, altså ha et overblikk gjennom å være

årvåken og oppmerksom hele tiden. "Ha øyer i nakken" er et velkjent uttrykk her. På denne måten vet elevene at det ikke nytter å sette læreren på prøve, derfor prøver de heller ikke på dette. Læreren må også klare å håndtere flere ting samtidig. Læreren kan dermed både klare å korrigere atferd samtidig som han/hun fortsetter undervisningen, for eksempel. (Samuelsen) Nonverbal kommunikasjon være fornuftig å benytte seg av i klasseledelse. Ansiktsuttrykk, gester eller små pauser er eksempler på slik kommunikasjon og kan brukes aktivt for å endre eller korrigere elevenes atferd og dermed også dempe begynnende problematferd uten å forstyrre undervisningen. (ibid)

Ros og positiv oppmerksomhet og oppmuntring påvirker både læringsatferd og sosial atferd i klassen og kan styre klassens atferd i positiv retning. (Samuelsen) Jo yngre elevene er, dess mer teller lærerens oppmerksomhet. For de eldre elevene teller medelevers oppmerksomhet mer og mer. Denne oppmerksomheten er vanskeligere å styre så her er det viktig for læreren å få klassen med seg til å oppmuntre til positiv og ønsket atferd. (Ogden 2003) Atferd som gis oppmerksomhet har en tendens til å gjenta seg akkurat som atferd som ikke gis oppmerksomhet har en tendens til å forsvinne. Paradoksalt nok er det ofte negativ atferd som får mest oppmerksomhet, til tross for at man vet at oppmerksomhet forsterker atferden. (Ogden 2003)

Regler og rutiner er også en del av utøvelsen av forebyggende klasseledelse. Reglene bør være få, korte, presise og enkle slik at elevene lettere kan både huske og forstå dem. (Ogden 2003) Dette med regler og rutiner for arbeid mot mobbing i klassen er også et viktig tiltak både Olweus og Roland viser til. (Olweus 1992, Roland 2007)

Tydighet og vennlighet er vesentlige elementer når man skal være en god klasseleder. Klasselederen formidler klasse signaler om hva slags atferd den forventer av sine elever og slik etablerer man læringsfremmende klassemiljøer. Gjennom at klasselederen følger opp det han eller hun har sagt blir han/hun sett på som troverdig og pålitelig. Det må være samsvar mellom ord og handling. Holdninger er også spesielt viktig og klasselederen må ha en grunnleggende respekt for elevene og deres egenart. Gjennom sin innlevelse og involvering kan læreren vise dette. Det å opptre

---

empatisk overfor elevene skaper god kontakt med dem og man kan på denne måten få god positiv kontakt med elevene noe som igjen innebærer at man skaper et godt miljø i klassen. Det er viktig at læreren allikevel bevarer sin autoritet og gir klassen grenser som igjen skaper trygghet, og gjennom dette bygger klasselederen opp tillitt. Autoritet opparbeides gjennom relasjonene til elevene. Ved å være tydelig og konsekvens skaper klasselederen trygghet hos elevene, slik at de kan få frihet innenfor rammer de kan mestre. Har klasselederen en god porsjon humor vil dette også virke positivt inn, fordi alle vet at godt humør er smittsomt. Godt humør smitter gjerne over på elevene og dette påvirker selvfølgelig klassemiljøet. Slik blir det også et godt klassemiljø. (Samuelson).

Roland understreker at autoritativ klasseledelse forebygger mobbing. Klasselederen jobber her målrettet og har stor omsorg for klassen han/hun leder. Dette skaper tillitt som gir selve grunnlaget for å skape et godt miljø i klassen. Klasselederen viser også elevene at han/hun bryr seg om dem og viser empati. I tillegg blir elevene oppmuntret til positiv atferd og negativ atferd blir ikke akseptert. Klasselederen har også helt klare faglige mål og viser stor interesse for fag og betydningen av læring. Alt dette fører til et bedre klassemiljø som elevene drar med seg ut i skolegården og dermed forebygges mobbing også der ute. Derfor er autoritativ klasseledelse så viktig. (Roland 2007)

Som klasseleder kan man velge å fokusere bare på det sosiale fordi han mener at dette danner grunnlaget for faglig læring. Det er imidlertid dokumentert at selv om hovedfokuset ligger på læring, oppnår man gode resultater på det sosiale også. (Roland 2007) Elever som merker god faglig fremgang vil automatisk også trives på skolen. Elevene trives også sammen som gruppe ved at de presterer noe faglig sammen og de liker læreren fordi han er flink og kan lære dem noe. Ved å bruke mye tid på fag, blir det mindre tid igjen til mobbing. Ved å fokusere på fag, gir også læreren et indirekte budskap om det sosiale. Atferden må være slik at det gir gode arbeidsforhold. Slik sett får det å være rolig og konsentrert konkret mening, det er noe som lønner seg for dem selv. Arbeidet med det sosiale må fortsatt være til stede,

men trenger ikke være i hovedfokus. Det skal imidlertid markeres hva som er akseptabel atferd og negativ atferd skal få konsekvenser. (Roland 2007)

Jeg har nå belyst hva som kjennetegner et godt skole – og klassemiljø og hva skole – eller klasseleder bør gjøre for å opprettholde et godt miljø på skolen eller i klassen. Jeg skal avslutningsvis peke på noen få individuelle tiltak man kan benytte seg av ved mobbesaker. Dette er tiltak som først og fremst Olweus og Roland bruker, men også Farstad-modellen. Alvorlige samtaler, hver for seg, med de involverte i mobbesaker er et tiltak i Olweus-programmet. Man bør handle raskt og innkalle til samtale så fort som mulig. Olweus nevner ingen ting om at samtaler med ofrene bør gjentas, mens det er viktig at man foretar flere samtaler med mobberen dersom det ikke blir slutt på problemet. Det er også viktig å innkalle foreldrene til begge parter til samtale. Dette for både å informere om situasjonen og å få til et samarbeid. Disse samtaler bør gjentas. Det er kontaktlærer som bør foreta samtaler. (Olweus & Solberg 1997) Også Zero-programmet benytter samtaler med plager og ofre, hver for seg. Plagerne kan man også samtale med i gruppe, etter den første individuelle samtalen. Man fortsetter med oppfølgingssamtaler, ikke så lang tid etter den første samtalen. Det er viktig at læreren har skaffet seg nok kunnskap om saken, slik at han ikke trenger å spørre eleven om hva det dreier seg om. Ofrene må føle at det får støtte og det må stilles krav til mobberne. Foreldrene til begge parter skal også dras med inn i saken. (Roland & Vaaland 2003) I tiltaksprogrammet til Roland, er det nøyaktige regler for hvordan samtaler skal gjøres, mens i Olweus program er det mer opp til hver enkelt. Farstad-modellen benytter seg også av individuelle samtaler med de som er innblandet i en mobbesak. Det er nøye beskrevet hvordan samtaler skal foregå, og man følger innholdet i samtalen helt nøyaktig. Alle tre programmene trekker foreldrene inn til samtaler etter hvert.

3.3 Oppsummering av kapittel 3 om skolemiljø

Dette kapittelet viser at det er klar sammenheng mellom tydelig skole- og klasseledelse og lav forekomst av mobbing. Et godt skolemiljø forebygger mobbing. Olweus (1992) mener at elever som kjeder seg lett kan begynne å mobbe. Derfor er det viktig å ha en attraktiv og velutstyrt skolegård som barna kan utfolde fysisk i. Det blir også viktig at skolebygningen er velholdt. Kulturen blant de ansatte har stor innvirkning på elevene. Et åpent klima der de ansatte har felles verdier er viktig for å skape et godt skolemiljø. Et åpent klima er kjennetegnet av høy omsorg fra skoleleders side. Skoleleder er tydelig i sin rolle. Skoleleder er videre synlig ute i skolegården og inne i klassene. Dette for å bygge gode relasjoner og vise at han/hun bryr seg om sine elever og ansatte samtidig som skoleleder her kan markere sin autoritet og vise sine holdninger og verdier gjennom praksis. Autoritativ og tydelige klasseledere er av de viktigste tiltakene for å forebygge mobbing. (Roland & Vaaland 2003, Roland 2007) Tydelig klasseledelse kjennetegnes blant annet ved at læreren viser både omsorg og setter grenser, veksler mellom å styre og gi frihet, forbereder eleven på dagen og til overganger, for eksempel fra time til friminutt, samt hele tiden har god oversikt i klassen. tiltak.

4. Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for min arbeidsprosess, de valgene jeg har tatt samt de utfordringene jeg har møtt, for på den måten å forsøke å styrke min studies validitet og reliabilitet. Sentral teori som er knyttet til kvalitativ forskning vil bli presentert sammen med min redegjørelse for forskningsprosessen. Jeg vil først forklare hva som menes med begrepet metode og validitet. Videre i kapitlet redegjør jeg for min forskningsprosess og viser hva validitet innebærer for min oppgave og hvordan jeg har forsøkt å styrke validiteten i min i min oppgave. Tilslutt vil jeg gjøre rede for hva etikk innebærer for min oppgave.

Kvale omtaler begrepet metode som betyr "vegen til målet".(Kvale 1997). I forskningsarbeid står innsamling av data og analyse av materialet sentralt. (Dalen 2004) Forskningsmetode er de strategier og fremgangsmåter man velger å bruke ved forskningsarbeid (Befring 2002). Valg av forskningsmetode avhenger av hva man ønsker å belyse. Metoden man velger å ta utgangspunkt i må være velegnet i forhold til det å kunne gi svar på undersøkelsens problemstilling. (Dalen 2004, Repstad 2004) Problemstillingen min er: *"Hvilke strategier benyttes i skoleledelsen sitt arbeid mot mobbing i skolen?"*

Empiri er vitenskapelige undersøkelser av virkeligheten. Empiriske erfaringer er opplevelser som ikke bygger på filosofisk resonnement, men på virkelige erfaringer, undersøkelser eller eksperiment. Det er et overordnet mål å få frem andres perspektiver for så å tolke dem. (Befring 2002) I min egen undersøkelse har jeg forsøkt å få et innblikk i skoleledernes skolehverdag og deres arbeid mot mobbing i skolen. Jeg ønsker å lage en positiv oppgave om skolens møte med fenomenet mobbing, det vil si en oppgave med fokus på strategier som er gode og hensiktsmessige for å møte mobbing i skolen. Hovedspørsmålet mitt er hva som gjøres på skoler som rapporterer om lite mobbing. Jeg ønsket å bli kjent med hvilke tanker skoleledere har om sin rolle i forhold til skolens arbeid med mobbing, hvilke erfaringer de har i dette arbeidet og hvordan kapittel 9a i Opplæringsloven innvirker

---

på deres arbeid mot mobbing i skolen. Jeg håper å lære noe av disse skoleledernes arbeid mot mobbing og se om det finnes noe fellestrekk i skolemiljøet eller skoleledernes arbeidsmåters. En kvalitativ tilnærming anses som godt egnet i forhold til å få slik innsikt. (Dalen 2004) Kvalitative metoder søker å få frem menneskers forestilling av virkeligheten. (Kvale 1997)

4.1 Validitet og reliabilitet

Jeg vil forsøke å gjøre rede for validiteten i min undersøkelse ved bruk av Maxwells retningslinjer validitet. Maxwell (1992) anvender fem kategorier i sin drøfting av validitet: Deskriptiv validitet, tolkningsvaliditet, teoretisk validitet og generaliserings- og evalueringsvaliditet. Det er særlig de tre første kategoriene som anses som viktige i kvalitativ forskning. Jeg vil kun beskrive det som er relevant for min oppgave. (Maxwell 1992) Samtidig vil jeg også drøfte min oppgaves reliabilitet.

Validitet er en sentralt begrep innenfor kvalitativ metode. Validitet handler om undersøkelsen er pålitelig eller er troverdige. (Kvale 1997) Forskerens rolle er sentral i kvalitativ forskning og det utvikles et forhold, et samspill mellom forsker og informant. Intervjuene bygger på dette samspillet. Maxwell (1992) hevder imidlertid at det er viktig å være oppmerksom på at det ikke finnes bare en objektiv sannhet og at validiteten ses i lys av dette forholdet. (Dalen 2004, Maxwell 1992).

For å gjøre mitt forskningsarbeid så troverdig som mulig har jeg forsøkt å være selvkritisk og reflekterende helt fra jeg begynte med dette arbeidet. I en kvalitativ undersøkelsessituasjon bør validering være en kontinuerlig prosess der jeg som forsker hele tiden må spørre meg selv om jeg er på rett spor. Det er med andre ord viktig at validiteten ikke bare er noe som foretas på slutten av studien. Jeg spurte meg derfor ofte underveis om spørsmålene mine ga svar på problemstillingen og måler om den måler det jeg faktisk ønsker å måle. Kaster teorien min lys over problemstillingen og analysen? Har de slutningene jeg trekker inn i konklusjonen relevans for problemstillingen?

Reliabilitet vil si om en annen forsker kan kunne klare å etterprøve nøyaktig det samme forskningsprosjektet. (Dalen 2004) Det har vært debatt omkring den kvalitative forskningens validitet. Kan man stole på forskning gjort av bare én eneste forsker? Kvalitativ metode har blitt kritisert for mangel av standardiserte måleenheter som ikke kan gi samme målbare svar som i kvantitativ forskning. Validiteten kan slik ikke sikres på samme måte som i kvantitativ forskning. Det blir mer en egen tolkning og man vektlegger subjektive meningsfortolkninger som ikke nødvendigvis sikrer validiteten. (Maxwell 1992) Noe av problemet ved at forskeren intervjuer en informant er at hun kun er hos informanten et liten stund, og avhenger av observasjoner eller informasjon gjort på den lille tiden og så skal hun trekke dette til et videre perspektiv. Intervjuet er kanskje beskrivende og teoretisk valid under akkurat dette intervjuet, men man går glipp av andre aspekter ved fenomenet man studerer som man ikke fikk snakket om under intervjuet.

Deskriptiv validitet omfatter kun de observerte fakta, og kan ikke ses i sammenheng med mer universelle fenomen. (Maxwell 1992) I min studie vil dette si at mine funn kommer fra fem informanter, og at det kun er disse fem og det de har fortalt i intervjuet jeg har å forholde meg til. Statistisk sett kan jeg dermed ikke konkludere med noe, annet enn det jeg har observert eller blitt fortalt av de aktuelle informantene. Reliabiliteten refererer dermed heller til en type trussel til validiteten, sånn som for eksempel spørsmålet om den samme studien ville vist de samme resultatene dersom de hadde vært utført av en annen forskere og/eller med andre informanter. Det er jo informantenes egne beskrivelser som gir datamaterialet og grunnlaget for tolkning og analyse. Kvalitativ forskning går mer på forståelsen av et fenomen enn å kunne generalisere til universelle lover. (Ibid) Jeg har slik sett forsøkt å sette meg inn i de fem informantenes skolehverdag når det gjelder arbeidet med mobbing, og prøvd å trekke noen konklusjoner ut fra de funnene jeg har fått. Jeg er oppmerksom på at dette ikke nødvendigvis kan generaliseres, selv om mange av funnene er entydige. Dette gir kun et bilde av mine informanters skole og arbeid, ikke et bilde av virkeligheten for hele skolenorge.

4.2 Det kvalitative forskningsintervju

Jeg har brukt kvalitativt intervju som metode for min studie. Det kvalitative forskningsintervjuet er basert på samtale. Det har som mål å hente inn beskrivelser fra informantenes hverdag. Dette skal forskeren tolke i etterkant. (Kvale 1997) I forskningsintervju ønsker forskeren å få belyst problemsstillingen og de temaene en har valgt ut i sitt prosjekt. Forskeren kan man benytte seg av åpne intervju eller mer strukturerte intervju. I åpent intervju får informantene fortelle fritt om sine erfaringer og opplevelser, mens et mer strukturert intervju har spørsmål omkring temaene forskeren ønsker belyst og disse spørsmålene er valgt ut på forhånd. Den mest benyttede formen for intervju er imidlertid et semistrukturert intervju. Dette er noe likt et strukturert intervju der spørsmålene er valgt på forhånd, men forskeren står fritt til å komme med oppfølgings – eller tilleggsspørsmål underveis. (Dalen 2004)

Formålet med et semistrukturert intervju som metodisk tilnærming er å forsøke å få frem informasjon som beskriver hvordan mennesker opplever sin situasjon. (Kvale 1997) Det er det jeg ønsker ved å intervju de utvalgte skolelederne. Jeg har da valgt å benytte meg av semistrukturert intervju. Jeg har valgt ut noen temaer på forhånd, som jeg har ønsket å belyse. Disse temaene er mobbing, Opplæringsloven og skolemiljø. Gjennom tilegnelse av teori fant jeg ut at disse temaene er sentrale i forhold til problemstillingen. Jeg utarbeidet spørsmål til intervjuguiden omkring disse temaene med det mål at disse spørsmålene skulle kunne gi meg svar på problemsstillingen. Samtidig ville jeg åpne for innspill fra informantene, derfor valgte jeg semistrukturert intervju. Det er anbefalt å utarbeide en intervjuguide på forhånd når man skal bruke intervju som metode, spesielt ved semistrukturert intervju. (Dalen 2004) Gjennom å studere teori først fikk jeg også mer kunnskap om temaene. Denne kunnskapen benyttet jeg meg av både å utarbeide spørsmål til intervjuguiden, men også i forhold til å kunne samtale og stille tilleggsspørsmål underveis i intervjuene. Kunnskap om et fenomen er nødvendig for å kunne stille de riktige og viktige spørsmålene. (Kvale 1997)

Å utarbeide intervjuguide var en relativt tidkrevende prosess. Jeg gjorde grundige forberedelser ved å bruke mye tid på å studere teori og skaffe meg forhåndskunnskap for å finne de mest relevante spørsmålene som jeg antok kunne gi meg svar på problemstillingen min. Spørsmålene måtte ikke være verken for mange eller for få, ei heller ledende eller tvetydige. Temaene måtte være relevante og likeså spørsmålene. Jeg måtte hele tiden forsøke å tenke på hvordan spørsmålene var formulert. Grunnlaget for å drøfte validiteten av de datainnsamlingsmetodene som er valgt, er at de er tilpasset undersøkelsens mål, problemstilling og teoretiske forankring. (Maxwell 1992) Jeg måtte passe på at spørsmålene var av en slik type at de kunne gi meg informantenes meninger, at de kunne gi meg relevante og nyttige opplysninger og innsikt i deres arbeid og for å besvare min problemstilling. Det er jo det de forteller meg som skal bli mitt datamateriale. (Dalen 2004, Kvale 1997)

4.2.1 Pilotering

I kvalitative intervjuundersøkelser skal det foretas en eller flere piloteringer. (Dalen 2004). Når intervjuguiden var ferdig, gjennomførte jeg et pilotintervju for å teste ut intervjuguiden. Dette for å få tilbakemeldinger på hvordan spørsmålene var formulert samt det å få erfaring i å være i en intervjusituasjon. Dette intervjuet gikk greit og jeg det var fint å få kunne teste ut både spørsmålene mine samt det å befinne seg i en intervjusituasjon, siden det var noe helt nytt for meg. Jeg merket meg at noen av spørsmålene var ganske like, og at jeg derfor lett kunne komme til å repetere meg selv litt. Det ene spørsmålet gikk over i det andre, enkelte ganger. Et eksempel på dette kan være et av spørsmålene under temaet "Mobbing". Her spør jeg om hvilke tiltak skoleleder bruker i skolens arbeid med mobbing. De fleste svarte at de jobbet mye med skolemiljøet og trivsel. "Skolemiljø" hadde jeg som eget tema i intervjuguiden og spørsmål om dette kom senere i intervjuet. Jeg valgte likevel å beholde alle spørsmålene siden jeg da kunne bruke dem som oppfølgingsspørsmål hvis dette skulle trenge.

4.2.2 Intervjuene

Jeg valgte å bruke mp3-spiller for å ta opp intervjuene. Fordelen med å ta opp på bånd er at man kan konsentrere seg om samtalen, i stedet for å skrive. Det er dessuten viktig å få med informantens egne uttalelser, derfor anbefales det å bruke båndopptaker. (Dalen 2004) For ytterligere å styrke validiteten la jeg intervjuet til rette på informantens premiss. Det vil si at jeg ga informanten mulighet til å uttrykke seg på en mest mulig fri og naturlig måte. (Befring 2002) Jeg har forsøkt å formulere spørsmålene på en slik måte at de ikke skal virke ledende. Validiteten i datamaterialet styrkes ved at forskeren klarer å lage gode spørsmål som gir informantene mulighet til å komme med innholdsrike utsagn. (Maxwell 1992) Det er også viktig å prøve å oppmuntre til at informantene svarer ærlig. For å gjøre dette kan man gjøre dem oppmerksomme på at deres anonymitet vil bli i varetatt. (Befring 2002) Dette gjorde jeg dem oppmerksom på i informasjonsbrevet, men også på forhånd før vi startet intervjuet. Dette var et særlig viktig element for enkelte som følte at de ofte snakket om veldig sensitive episoder

Under intervjuene merket jeg, slik som under pilotintervjuet, at mange av spørsmålene overlappet hverandre, da de ble naturlig besvart som en del av de foregående spørsmålene. Derfor hoppet jeg over de etterfølgende spørsmålene av og til. Andre ganger gjentok jeg dem til tross, for å sikre meg at jeg fikk riktig og utfyllende informasjon. Jeg syntes det kunne være litt vanskelig å komme med de riktige oppfølgingsspørsmålene, men merket at dette ble bedre for hvert intervju som gikk. Jeg merket at intervjuene og selve samtalen, det å fange opp enkelte informanters informasjon gikk lettere og lettere for hvert intervju jeg gjorde. Slik sett skulle jeg kanskje ha gjort flere pilotintervjuer i forkant. Dette viser til at man må ha en viss erfaring for å bli en god intervjuer. (Dalen 2004) Dalen (2004) fremhever at forskerens egne oppfatninger bør holdes utenfor, noe jeg også bevisst prøvde å gjøre hele tiden. Jeg forsøkte imidlertid å vise interesse ved blick, nikk og små kommentarer, og samtidig lytte. Det å lytte og la informanten få tid til å fortelle er viktig. Jeg lot derfor være å si noe umiddelbart etter at informanten hadde avsluttet

svaret sitt. Slike pauser kan være nødvendige for at informantene skal få tid og ro på seg til å tenke og kanskje komme på mer å si om spørsmålet (Dalen 2004.).

Utfallet av intervjuene avhenger at hvordan man klarer å skape tillitsforhold mellom informantene og intervjuer (Repstad 2004). Informantene hadde fått informasjon om problemstillingen og tema for oppgaven på forhånd. Før intervjuene fortalte jeg kort hva lags hensikt jeg hadde med oppgaven, samt temaene i intervjuguiden. Jeg fortalte at oppgaven har et positivt fokus og at jeg hadde plukket ut nettopp deres skole fordi de kunne vise til bra resultater angående mobbing på Elevundersøkelsen. Dette gjorde jeg for å informere og for at informantene ikke på noen måte skulle føle st jeg var kommet for å "ta" dem.

4.2.3 Utvalgskriterier

I arbeidet med å finne et egnet utvalg vil problemstillingen være avgjørende for hvem som skal intervjues. (Repstad 2004) I denne oppgaven har jeg valgt å studere mobbing i et mer systemrettet perspektiv og se hvilke strategier skoleledelsen veger i sitt arbeid med mobbing. I min problemstilling vil det derfor være naturlig å intervju skoleledere, siden de i kraft av sin formelle rolle som skolens leder er ansvarlig for elevenes skolemiljø. (Lovdata)

Da jeg skulle finne skoler som rapporterte om lite mobbing, brukte jeg Elevundersøkelsen for 2006/2007. Jeg gikk inn på en fylkesbasert oversikt, og var mest opptatt av hva som skjedde på dette feltet i mitt hjemfylke. Her så jeg på de skolene som gjorde det best i forhold til å ha lite mobbing på skolen, og plukket videre ut de to beste fra barneskolen, ungdomsskolen og videregående skole. Jeg fikk imidlertid kun tak i en ungdomsskole, slik at jeg totalt sett fikk fem informanter. Skolene ligger geografisk spredt og det er skoler fra både bygd og by. Dette er helt tilfeldig, siden det kunne vært slik at de beste skolene tilfeldigvis lå i samme kommune og i samme by. Det er noen veldig store skoler, noen middels og noen små. Ingen av skolene er så små at de er fådelt. Det er fint for da kan man også se på forekomst av mobbing i forhold til skolens størrelse og beliggenhet.

4.2.4 Transkribering

Siden intervjusamtalene ble tatt opp på mp3, sikret jeg meg at alt kom med under transkriberingen og at dette ble nøyaktig slik som informanten hadde sagt det. Dette styrker validiteten i oppgavene min og gir et korrekt grunnlag for transkribering og analyse senere. Dette sikrer i tillegg at jeg som forsker sier ikke er noe jeg har funnet på selv, altså at det jeg hevder at en informant har sagt, faktisk er noe han har sagt. Dette er det første og mest grunnleggende av alle validitetsaspekt. (Maxwell 1992) Samme dag som jeg hadde gjennomført intervjuet, satte jeg meg ned og transkriberte det. (Repstad 2004)

4.2.5 Bearbeiding av datamaterialet

Jeg har skrevet en vitenskapsteoretisk oppgave og sett på hvordan teorien var ute i praksis. Jeg har benyttet meg av ad hoc i analysen.

Tolkningsvaliditet går ut på å finne indre sammenhenger i datamaterialet. (Dalen 2004). Min teoretiske oppfatning i utgangspunktet kan være med å påvirke både intervjuguiden og analysen. Jeg har forsøkt å ikke la mine forutbestemte antagelser eller egne meninger virke inn på tolkningen i analysen. Tolkningsvaliditet er hvordan forskeren tolker informantens egne meninger og utsagn. (Maxwell 1992) Jeg har skal forsøke å finne indre sammenhenger i materialet for å få en dypere forståelse av det som ble sagt underintervjuet. Forskeren kan velge å tolke det informanten sier, helt ordrett, eller se om det ligger noe under, eller mellom linjene. Slik jeg ser det, ligger det ingenting mellom linjene i mine informanters utsagn, derfor har jeg tolket det ordrett. (Dalen 2004) Man kan stille seg spørsmål om hva informanten egentlig mente. Dette kan påvirke validiteten, i det forskeren kan tolke utsagnene feil. Det blir viktig at forskerens meningstolkninger blir holdt opp med de faktiske utsagn. (Maxwell 1992)

Jeg hadde lest en hel del teori på forhånd, før jeg utarbeidet intervjuguiden. Denne teorien anvendte jeg også da jeg tolket og bearbeidet datamaterialet mitt. Jeg har

forsøkt å finne igjen teori som kan være med å bekrefte informantenes utsagn og meninger. Teoretisk validitet dreier seg om i hvilken grad jeg som forsker forklarer datamaterialet mitt ut fra min forståelse av teori. (Maxwell 1992)

4.3 Etiske hensyn

Under hele forskningsprosessen må etiske avgjørelser foretas og hvilke etiske utfordringer som oppstår underveid vil variere. (Kvale 1997, Dalen 2004)

All forskning er underlagt strenge etiske krav som er nedfelt i lovverket (Dalen 2004) Lov om personregister m.m. av 9.juni 1978 gis det krav om informert samtykke, anonymisering, oppbevaring av data og taushetsplikt hos forskeren. (Befring 2002)

Det er et krav at man skal informere dem som skal utforskes. Det vil si at informantene må få informasjon om prosjektet, formål og metode slik at denne kan danne seg en rimelig forståelse av hva det skal forskes på, følgene av å delta på prosjektet og hensikten med forskningen. Det er viktig at informantene ikke føler seg presset til å bli med, derfor må informasjonen gir på en nøytral måte og samtidig skrevet på en slik måte at informanten forstår hva som menes. Informantene skal også gi skriftlig samtykke til å bli med på studien. (NESH 2006) Jeg innhentet informert samtykke fra alle skolelederne. Samtykke skjemaet ble sendt sammen med informasjonsskrivet og forespørsel om å delta i min masterstudie. Her redegjorde jeg for hva studien skulle gå ut på, innholdet og temaet i undersøkelsen, hvordan jeg hadde tenkt intervjuet og at det skulle behandles konfidensielt. De fikk i informasjonsskrivet også vite at det var frivillig å delta og at de når som helst kunne trekke seg fra studien uten at det ville få noen konsekvenser. (NESH 2006)

Jeg sendte inn min studie inn til NSD for godkjenning, siden enhver forsker som skal gjennomføre et prosjekt som involvere personer skal ha godkjenning derfra. (Dalen 2004).

Forskeren skal arbeide ut fra en grunnleggende respekt for menneskeverdet. Å være underlagt andres tolkning av hva du sier som informant kan være en belastning. Informanten har selv ingen medvirkning i forskerens tolkning, derfor er det viktig at forskeren er aktsom og varsom. (NESH 2006) Dette var noe jeg forsøkte å tenke nøye over da jeg skulle formidle forskningsresultatene mine i analysen. Det var viktig at informantene fremsto som seriøse og at dette også kom til uttrykk i sitatene. Jeg fjernet alle "eeh" og "mmm" og setninger der informantene lette litt etter ordene ble satt sammen på en slik måte at de ble mer sammenhengende. Dette gjorde jeg på en varsom og nøyaktig måte slik at innholdet ikke ble borte, at det de hadde sagt fremdeles var det som kom på trykk. Direkte avskrift av tale kan virke uheldig for noen. (ibid) Jeg må til tross for dette understreke at alle mine informanter var reflekterte skoleledere som gjorde godt rede for tankene sine.

Kravet om anonymitet blir oppfylt ved at jeg skal slette opptakene jeg gjorde på mp3-spillere da jeg har fått tilbakemelding på oppgaven min. Inntil da ligger den innlåst i en skuff. Transkriberingene er lagret på min pc, som man behøver brukernavn og to ulike passord for å komme inn på. Skolene ble ikke registret med navn, men som "Barneskole 1" osv. og jeg har heller ikke skrevet noe om hvilket fylke jeg har undersøkt eller beskrevet hvor skolen ligger, bortsett fra om det er i byen eller på bygda. (NESH 2006)

Siden forskeren er forpliktet til å tilbakeføre forskningsresultatene til deltakerne, vil jeg sende hver og en av dem en kopi av masteroppgaven min. Siden informantene er skoleledere, vil det ikke være noe problem knyttet til forståelsen av språk eller innhold sådan (NESH 2006)

5. Presentasjon og drøfting av datamaterialet

5.1 Presentasjon av skolene

Jeg skal nå gi en kort og deskriptiv presentasjon av skolene og belyse hva som særpreger dem i forhold til temaene i intervjuguiden, som igjen gjenspeiler oppgavens tema og problemstilling. Disse tre temaene er: Mobbing, Lovgivning og Skolemiljø, og herunder kommer en del undertemaer. I neste kapittel presenterer jeg og drøfter de funnene jeg har gjort ved å trekke inn teorien fra teoridelen. Alle skolene har det til felles at de har lite mobbing på skolen, de viser til gode resultater på den siste Elevundersøkelsen gjennomført skoleåret, 2006/07. Skolene ligger spredt geografisk sett, noen ligger i byen mens andre ligger på bygda. Noen skoler er veldig store, mens andre er mindre. Ingen av skolene er fådelte. To av skolene er helt nye og en er veldig gammel.

Barneskole 1

Barneskole 1 er en liten skole med 175 elever og 25 ansatte, hvorav 18 er lærere, 2 vernepleiere og 4 er assistenter. Skolen er en liten grendeskole som ligger rett inntil en by.

Mobbing

”Men jeg må si det at vi har veldig lite mobbing her, og det tror jeg går mye på forebyggingen! For hvis vi skal si vi er god på noe, så er det det. Vi er gode på åpenhet, det å komme tidlig på banen, å snakke åpent om det og har en lav terskel for elevene å komme inn i friminuttene å snakke med oss. Samt at det er viktig at elevene har noe å være aktive med i friminuttene.”

Skolen definerer mobbing som psykisk og/eller fysisk plaging rettet mot et offer, utført av enkeltpersoner eller grupper, gjentatt over tid. Dette er hoveddefinisjonen på mobbing, som de har utarbeidet selv. Skoleleder understreker imidlertid at mobbing også kan dreie seg om enkeltepisoder. Skolen har nulltoleranse mot mobbing, og det

vil si at de ikke tolererer at mobbing skal skje over tid. Enkelteepisodene som skoleleder refererte til, sier han at de ikke klarer å garantere seg mot. Skolen setter fokus på mobbing ved at de først og fremst arbeider på det forebyggende plan. Skolen har svært lite mobbing, men i den grad det forekommer er det ofte jenter i de øverste trinnene som stenger andre ute, eller isolasjon, dvs at noen ikke får være med i leken.

Skolen har ingen spesielle kampanjer og følger ingen programmer, fordi skoleleder mener at dette bare har en kortvarig hensikt og er mer opptatt av å implementere arbeid mot mobbing i det daglige arbeidet. Skoleleder vektlegger en god dialog med så vel foreldre som elever. Han peker på dette med god relasjon, åpenhet og tillit som viktige elementer i skolens forebyggende arbeid mot mobbing. Skoleleder vektlegger også å ha en god dialog og relasjon til elevene, eller ungene sine som han selv kaller dem.

Dersom mobbesaker oppstår er det først og fremst kontaktlærer som tar saken. De snakker med de involverte og forsøker å få oppklart saken der og da. Hvis det ikke hjelper, kobles skoleleder inn. Både fordi skoleleder ønsker å kjenne til saken og fordi det å måtte komme inn på skoleleders kontor er et tiltak skolen benytter seg av og som de mener er veldig virkningsfullt. Samtalene følges, gjerne over flere uker for å sikre at alt er som det skal.

Skolen benyttet seg ikke av forsterket tilsyn, de mente det var nok med de to som var ute samt at elevene kunne komme inn å si fra til lærerne når de ville.

Det er for det meste elevene som melder fra om mobbing, men det kan også være foreldrene.

Lovgivningen

Skoleleder mener at § 9a-3 i opplæringsloven fra 2003 ikke endret arbeidet mot mobbing på skolen. Skolen hatt høyt fokus på mobbing og trivsel hele tiden. Slik sett har heller ikke innføringen av Kunnskapsløftet tatt fokuset bort igjen fra dette arbeidet. Skolen har ikke hatt noen brudd på § 9a-3 og har således heller ikke fattet noe enkeltvedtak i forhold til dette. Når det gjelder rutiner og regler for hvordan skolen skal håndtere blant annet mobbesaker er disse nedfelt i skolens handlingsplan mot mobbing. Her redegjøres det for skolens plikter, elevenes rettigheter, hvordan de skal avdekke og håndtere mobbing samt hvilke tiltak som benyttes. Skolen har også et ordensreglement som inneholder føringer for orden og oppførsel, samt sanksjoner ved eventuelle brudd på disse.

Skolen bruker PPT aktivt som samarbeidspartner. Siden skolen har lite mobbing, blir PPT først og fremst brukt til andre ting av mer faglig art.

Skolen bruker Elevundersøkelsen aktivt og evaluerer denne. I tillegg har skolen en foreldreundersøkelse og medarbeidersamtaler med de ansatte.

Skolemiljø

”Jeg er veldig opptatt av trivsel! Jeg er nok over gjennomsnittet opptatt av trivsel.”

Skolemiljøet på denne barneskolen er preget av trivsel, tillit, åpenhet og mye omsorg fra en synlig skoleleder. Skoleleder jobber med trivsel både blant de ansatte og for barna. Nye medarbeidere ansettes ut fra høy grad av sosial kompetanse og om de passer inn i skolekulturen. Det ansettes også bevisst 50/ 50 % menn og kvinner. Skoleleder mener at det er viktig å begynne med de voksne trivsel, for hvis de voksne trives vil også elevene gjøre det. Skoleleder mener at et godt skolemiljø forebygger mobbing, derfor har arbeidet med å fremme et godt skolemiljø skolen høyeste fokus. Og i dette ligger arbeidet med trivsel, både for ansatte og elever.

Som en del av arbeidet med trivsel blant elevene arrangerer skoleleder treffkvelder

---

for mellomtrinnet en gang i måneden. Disse er han også med på selv. Sosiale arrangement på tvers av trinnene anses som viktig. Dette kan være skoleball, skidager og lignende. I tillegg har skolen midttide der elevene kan få mulighet til å leke og være aktive. Elevene kan selv bestemme om de vil være ute eller inne. Skolen vektlegger et mangfold av fysiske aktivitetstilbud og sosiale arrangement på tvers av trinnene i sitt forebyggende arbeid. Skolens motto går på at aktive barn mobber ikke, derfor har skolen vektlagt et stort uteområde med, et over gjennomsnittet, godt aktivitetstilbud både vinter og sommer. Skolen har håndballbane, fotballslette, lekeapparater, akebakke, hoppbakke, slalombakke, skiløyper, skøytebane, gapahuk og lavvoer. Skoleleder mener at det å gjøre ting sammen på kveldene, så som treffkveldene, svømmekurs eller lignende, fører til at elevene også blir glad i selve skolebygningen og at dette er med på å øke trivselen. Når skolelederen kommer på jobb på morgenen åpner han dørene for elevene, over en time før skoledagen starter. Elevene kan gjøre lekser, sitte inne å prate med andre medelever, være i gymsalen eller danse og høre på musikk i garderoben eller spille biljard. Dette har medført, at stadig flere elever kommer tidlig på skolen fordi de har lyst til å være der, de gleder seg til å komme på skolen.

”Det å få lov til å bruke skolen aktivt til noe de synes er artig, det tror jeg er viktig!”

Ledelsen på skolen bar preg av stor omsorg for sine ansatte. Som nevnt var han også her opptatt av trivsel og dette jobbet han bevisst med hele tiden. Skolelederen mente også at det var viktig at lærerne fikk mye tid sammen, og denne tiden fikk de disponere som de ville. Ville de ha en sosial kaffepause var det ok, for skoleleder visste at da gjorde lærerne skolearbeidet hjemme senere i stedet for. Skolelederen kontrollerte ikke lærernes arbeid, men stolte på at de gjorde en god jobb fordi de trivdes i jobben sin. Skoleledelsen vektlegger at deres oppgave skal være å bistå lærerne og forsøke å legge til rette for at de skal gjøre en god jobb som mulig og at deres fokus skal brukes på elevene. Derfor var det alltid ledelsen som satte på kaffe og gjorde slike småting.

Skolelederen var den av de ansatte som hadde aller mest inspeksjon. Han vektla å

være ute blant elevene for å bli kjent med dem. Han var også ofte innom klasserommene for å hjelpe lærerne og å bli kjent med elevene i læringssituasjon. Lærerne hadde høy informasjonsplikt til skoleleder om både faglig og sosialt arbeid på skolen. Skoleleder var opptatt av relasjonsledelse og mente at det å ha kjennskap til alle skolens sider var viktig. God kontakt og relasjon til så vel læreren, som elever og foreldre.

”Det å bygge gode relasjoner, er noe av det viktigste vi kan gjøre.”

Skoleleder var overbevist om at tydelig klasseledelse også forbygget mobbing, derfor jobbet de veldig bevisst med dette på skolen og dette var blant annet noe som ble tatt opp i medarbeidersamtalene som de hadde to ganger i året. Det at læreren skulle være sterk og tydelig var viktige momenter i skolens arbeid med klasseledelse.

Barneskole 2

Barneskole 2 er en stor skole med mange elever og ansatte. Skolen ligger midt i sentrum av en by. Den ærverdige gamle skolebygningen er beholdt, men nylig totalrenovert og i tillegg er det bygget en helt ny bygning inntill den gamle.

Mobbing

”Vi har et system som skal fange opp mobbing. Dette med at observasjonsteamet går ut og observerer med en gang de hører noe for så å bringe saken videre hvis det er mobbing. Dette systemet og det at det er settes av tid for møter, er veldig viktig.”

Skolen ser på mobbing på ulike nivåer hvorav det første nivå var mer tilfeldig erting og det andre var mobbing. Hvis de fikk mistanke om mobbing, har de et observasjons - team, som alltid observerer de involverte elevene. Dreier det seg om erting eller andre konflikter, prøvde de å løse dette med ”Steg for steg”. Hvis dette ikke hjelper og plagingen vedvarer, skjer over tid og gjentar seg flere ganger, da kaller de det mobbing. Da blir ressurstemaet på skolen samt skoleleder involvert. Disse har faste møter sammen og møter med PPT der mobbesakene blir drøftet og hvor man blir enige om tiltak som skal settes inn. Farstad-metoden blir brukt på denne skolen, og

---

denne metoden er de veldig fornøyd med. De har alltid oppfølgingssamtaler i etterkant

Skolen har flere typer mobbing, veldig ofte dreier det seg om elever som blir utestengt fra leken, men det kunne av og til også være elever som plager andre fysisk eller sier stygge ting til andre. Skolen benytter seg av forsterket tilsyn i forbindelse med mobbesaker, og det er opp til det enkelte teamet på det aktuelle trinnet å følge opp dette. Alle de voksne har gule refleksvester mens de hadde tilsyn.

Skoleleders fokus på mobbing bærer preg av mye møtevirksomhet, det å sette av tid til møter samt ha et system for å oppdage mobbing. Skoleleder er med på alle møtene i de ulike teamene, samt med PPT.

Det er både elever, foreldre og lærere som meldte fra om mobbing.

Lovgivningen

§9a-3 i Opplæringsloven fra 2003 har ikke endret arbeidet mot mobbing, ei heller innføringen av Kunnskapsløftet. Fokuset på nulltoleranse for mobbing og trivsel har de hatt hele tiden, men skoleleder understreker at hun har satt seg nøye inn i føringene i Opplæringsloven og at hun følger disse nøye. Skolen opplever av og til at de har meldinger om brudd på § 9a-3, og at skoleleder da må fatte enkeltvedtak. De har ett tilfelle akkurat nå. Skolen har en handlingsplan mot mobbing og i tillegg har de et informasjonshefte som alle foreldrene og ansatte får. Skolen har skriftlige prosedyrer i handlingsplanen som omfatter hvordan de skal forebygge og oppdage mobbing, samt hvilke tiltak de skal bruke.

"I Opplæringsloven stilles det krav til lærernes ansvar for å forhindre mobbing og å stoppe det. Skolen plikter til å undersøke eventuelle mobbesituasjoner og vi plikter å følge opp kravene i loven. Vi har også plikt til å dokumentere alt arbeidet vi gjør i forhold til forebygging, oppdage og tiltak. Og det gjør jeg... Det er jeg som er ansvarlig for dette og det er jeg nøye med."

Elevundersøkelsen ble gjennomgått og evaluert på møtene skolelederen hadde med

teamene på skolen. Hvis det var noe de måtte forbedre, satte de i gang arbeid med dette.

Skolen brukte helsesøster og PPT som faste samarbeidspartnere. Det var avsatt faste, jevnlig møter til dette.

Skolemiljø

”Vi skal alle være rause og tolerante, empatiske, lytte og se. Ta barna på alvor altså ”

Inkludering og ansvarlighet kjennetegner miljøet på denne skolen. Alle de voksne har ansvar for alle elevene. De ansatte opptre profesjonelt og er opptatt av samhandling. I vektlegges det at elevene skal føle seg trygge på skolen, både ute og inne. Ro og orden er viktige elementer, samt det at skolen og skolegården skal være ryddig, ren og pen.

Ledelsen er løsningsfokusert og opptatt av å legge til rette for at lærerne får tid til å samarbeide med hverandre, gjennom at de har nok tid til møter. Skolelederen er opptatt av at ting blir satt i system og i forhold til mobbing var hun spesielt opptatt av å følge kravene fra Opplæringsloven og det blir presisert at skolen har nulltoleranse for mobbing.

Skolen praktiserer ikke klasseledelse som begrep. De har noe de kaller voksenstandard i stedet for. Dette er i prinsippet noe av det samme som klasseledelse, men inneholder også mye mer. Lærerne skal være tydelige voksne som tar ansvar og sørger for ro og orden, også i matfriminutt. De ska passe på at alle elevene kommer på rett plass til rett tid og for å gjøre overganger så rolige som mulig. Lærerne skal alltid komme først og være tilstede der elevene er. Alle har et felles ansvar for alle elever og hver kontaktlærer har et særlig ansvar for å snakke med og ha kontakt med sine elever, hver og en, minst en gang i løpet av dagen.

Skoleleder sørget for at det ble satt av nok tid til møter, men ellers var det opp til hver enkelt lærer å følge de regler og rutiner som skolen hadde, der i blant å være lojal mot voksenstandarden. Dette var et krav skolelederen hadde til alle sine ansatte.

Lærerne støttet hverandre i sitt arbeid, dette gjaldt særlig i arbeidet med enkeltelever som krevde litt ekstra.

Ungdomsskolen

Ungdomsskolen har 140 elever og 30 ansatte totalt. Den ligger på bygda og det er langt til nærmeste by.

Mobbing

”Vi opererer med systematisk erting, plaging, trakassering over tid. Og det gjelder om en blir utsatt for både en eller fra flere. Og at det er en sterk part som mobber. Samtidig så ser vi at det er mange forskjellige nyanser her, ...og så har du den grensegangen mellom erting en periode og mobbing. En elev kan føle seg mobba, men da vi ser på det så er det ofte et forbigående fenomen.”

Skolen har flere typer mobbing, både gutter som hakker på hverandre og jenter som driver med utfrysning av andre. Jentemobbingen er det største problemet på skolen.

Ungdomsskolen har ikke spesielt høyt fokus på mobbing, men jobber med å ta tak i de episodene som blir oppdaget. Hele personalet blir informert. Skolen følger opp mobbing med samtaler hver for seg med de involverte. De hadde også i samarbeid med barnevernet opprette en ”jentesnakk- gruppe”, men ellers følger ikke skolen noe program..

Det er skolelederen som samtalte med de involverte i mobbesakene. Men før han kom så langt mener han det er viktig å undersøke saken nøye først, for å finne ut nøyaktig hva som har skjedd, derfor observerer alle nøye ute i friminuttene og inne i klasserommene, slik at de skal få noe konkret og konfrontere mobberne og foreldrene med. Elevene blir innkalt til samtale igjen for å høre hvordan det går og for å vite at de ikke bare blir glemt.

Skolen benyttet seg stort sett ikke av forsterket tilsyn, bortsett fra hvis de hadde noen som ikke fikk være i fred.

Lovgivningen

Skolelederen sier at de reviderte handlingsplanen mot mobbing etter at § 9a-3 kom, for å tilpasse den etter de nye kravene i loven, ellers har ikke loven ført til noen endringer. Kunnskapsløftet har satt mer fokus på læring, men ikke på bekostning av fokuset på trivsel og mobbing.

Skoleleder har ikke vært nødt til å fatte enkeltvedtak på bakgrunn av mobbesak, men skolen har klare rutiner for dette nedfelt i skolens ordensreglement. Skolen har også en handlingsplan mot mobbing som alle lærere skal kjenne til. Denne blir nøye gjennomgått ved oppstart av nytt skoleår og ved nye ansettelser. Foreldrene skal også lett kunne finne den ved at den ligger ute på internettsiden til skolen.

Elevundersøkelsen blir nøye gjennomgått og studert hvert år. Det er skoleleder som administrerer dette. Han ser på den ut i fra situasjoner, som har vært i forkant av undersøkelsen for dette er ofte noe som påvirket hvordan elevene svarte.

Elevsamtaler og logg ble også nevnt som virkemidler for å oppdage mobbing.

Det er sjelden at elever som ble mobbet, selv kom og sier fra om dette. Som regel er det medelever eller foreldre som sier fra eller at en lærer har observert mobbing.

Skolen benytter seg av mange samarbeidspartnere. PPT, Barnevernet, BUP, lensmannen, helsesøster og skolelegen. Skoleleder mener det er fint å kunne drøfte blant annet mobbing tverrfaglig, siden slike saker ofte er sammensatte. Skoleleder vektla også å få til det godt samarbeid med foreldrene.

Skoleleder opplever at enkelte problemer på bygda blir dratt inn i skolen. Han ser at bygda kan være et litt lukket samfunn som kan være vanskelig å flytte til. Han viser til et eksempel med familier med en annen kulturell bakgrunn som har enkelte tradisjoner som andre mennesker i bygda snakker om. Disse holdningene overføres til barna og slik blir problemet dratt inn i skolen og mobbing kan bli en følge av dette.

Skolemiljø

Skolen vektlegger at de skulle være en skole, der elevene skal føle seg trygge og ha det trivelig sammen i sosiale sammenhenger, samtidig som læring skal foregå. De jobber for å skape aktive og selvstendige elever og at skolen skal være inkluderende slik at alle elevene skal føle seg hjemme der. De legger vekt på det forebyggende og det å skape et trygt og godt skolemiljø der elevene skulle trives. Elevmiljøet er godt og skoleleder mener noe av grunnen til dette er at de har god stabilitet i lærergruppa og at dette fører til at de er godt samordnet og samstemte. Skolen har også valgt å holde fast ved de gamle, gode tradisjonene, slik som at elevene skal reise seg opp når noen kommer inn i klasserommet. Skoleleder betegner derfor også skolen som litt konservativ.

Skoleleder mener det er viktig å jobbe mye på det forebyggende plan i forhold til arbeidet med et godt skolemiljø. Ett av tiltakene er sosiale arrangement på tvers av trinnene slik som elevfester og aktivitetsdager. Et annet viktig element som skoleleder prioriterer er å være godt synlige i miljøet.

”Jeg tror nok at det å være tilstede betyr mye. Og det at vi er her og bryr oss.”

Arbeidet med klasseledelse blir vektlagt. Skoleleder ser også etter tydelige klasseledere når han ansetter nye lærere. Tydelige voksne som jobber bevisst med klassemiljø er en viktig strategi i skolens arbeid mot mobbing på klassenivå.

Klasseledelse er tema på personalmøter av og til, men det viktigste er at dette foregår i det daglige arbeidet til hver enkelt lærer. Det at alle lærerne prøver å støtte hverandre i sitt arbeid samt det å få støtte fra eksterne samarbeidspartnere hvis dette var nødvendig er også noe skoleleder ser på som viktig.

Videregående skole 1

Dette er en stor skole som ligger i en 150 år gammel, flott bygning midt i sentrum av en by. Skolen har over 500 elever og nesten 100 ansatte.

Mobbing

Skolen definerer mobbing som langvarig trakassering eller plaging av elever som foregår over tid. Dessuten mener skoleleder her at det var viktig å trekke frem hvordan eleven opplevde situasjonen. Mobbing kan dreie seg om enkeltepisoder også, dersom eleven selv opplever dette som mobbing. Men først og fremst er det vesentlig at det hadde foregått over tid.

Skolen har først og fremst isolering og utestenging som de mest fremtredende formene for mobbing. De har også fått mer og mer mobbing via mobil og særlig Internett.

” Bruken av nettet er blitt den nye mobbkanalen som vi ikke klarer å kontrollere.”

Ved oppstart av nytt skoleår blir alle lærere, elever og foreldre gjort oppmerksom på eller minnet på at skolen har nulltoleranse for mobbing. Skolen gir også tydelige signaler om at hvis det oppstår mobbesaker vil læreren gripe tydelig inn. Ved oppstart pleier skoleleder å være ekstra mye ute, observere og komme i dialog med elevene.

Tiltaket på individnivå er først og fremst å snakke med de involverte, det er det kontaktlærer som gjør. Samtalene blir fulgt nøye opp etterpå. PPT kobles inn i vanskeligere saker. Også rådgiver og helsesøster blir brukt som samarbeidspartnere.

Skolen følger ingen spesielle anti - mobbeprogrammer.

Det er som regel lærer som oppdaget mobbing. Det er sjelden at noen kommer og sa fra. De har ingen tilsyn i friminutt, så det kunne være vanskelig å oppdage mobbing, spesielt den skjulte.

” De skal være voksne nok til å passe på seg selv nå.”

Lovgivningen

Skoleleder på denne skolen mener at § 9a-3 i Opplæringsloven har ført til noen endringer. Skolen har mer fokus på trivsel og at alle elevene skal ha det trygt og godt og at dette var noe alle ansatte var blitt bevisste på, også renholdere og vaktmestere. Innføringen av Kunnskapsløftet tok fokuset litt bort fra mobbing igjen fordi det nå foreligger et trykk på læring i stedet. Men skoleleder mener dette kan være positivt fordi dette også fører til mer struktur i timene.

Skoleleder har ikke måttet fatte enkeltvedtak som følge av brudd på § 9a-3 de årene han har vært ansatt på skolen. Han mener at noe av grunnen til dette er at de er relativt privilegerte med tanke på elevene. Elevene er stort sett opptatt av faglige prestasjoner og veldig motiverte for læring. Rutiner og regler står i ordensreglementet for skolen, og skolen har klare regler for utvisning og nedsetting av karakter i orden og oppførsel ved brudd på ordensreglementet. Dette var et virkningsfullt forebyggende tiltak, fordi karakteren i orden og oppførsel er viktig, spesielt for de som går på yrkesfaglig studieprogram da denne karakteren må være god for å få praksisplass.

Skolen har ingen handlingsplan mot mobbing, men bruker ordensreglementet. Her er rutiner og regler for hvordan man skal håndtere mobbing nedfelt.

Skolen følger opp resultatene fra Elevundersøkelsen, samt at de har en egen intern undersøkelse hvert år som blant annet går på dette med mobbing.

Rådgiverapparatet på skolen består av sosialrådgiver, helsesøster og PPT. De er alle lokalisert på skolen og samarbeidet mellom de og skolen fungerer meget godt. Elevene kan bare stikke innom kontorene til en av dem hvis de vil prate. Det samme gjelder de ansatte på skolen. Skoleleder mener at det er positivt at man slipper å bestille time og at tilgjengeligheten er bedre når de samlokalisert.

Skolemiljø

”Skolen ser litt gammeldags ut og voldsomme gamle bygninger, du vet...men skolen er en moderne skole i et historisk miljø. Bygningene har stått i 150 år og slik sett signaliserer den trygghet og kontinuitet. Innenfor disse rød murene er det et fargerikt felleskap som sier nei til mobbing og rasisme og ja til internasjonalisering og nye impulser.”

I tillegg til å være opptatt av det faglige på skolen, og at det var det skolefaglige som preget elevene her, vektlegger skoleleder å skape et godt sosialt skolemiljø for elevene ved å legge til rette for flere sosiale arrangement på tvers av trinnene. Dette kunne være aktivitetsdager, kulturopplevelser og det at elevene kunne få vise frem arbeidene sine til andre, film, foto eller kunst. Skolen driver også en del internasjonalisering og drar på utenlandsturer sammen. Skoleleder mener at det å bygge på felles kulturelle opplevelser er viktig.

Skoleleder er opptatt av at de er privilegerte med elevgruppa. Han kalte skolen for en typisk byskole der elevene er mest opptatt med det skolefaglige og det å gjøre det bra på skolen og at dette var med på å prege skolekulturen. Han mener videre at forholdene hjemme legger grunnlaget for hvilke holdninger elevene har. Elevene på skolen kom fra hjem med gode holdninger, der mobbing, rasisme eller lignende ikke eksisterte. Disse gode holdningene hadde elevene med seg på skolen og dette, mener skoleleder, bidrar til et godt skolemiljø.

Skoleleder poengterer at det er viktig å formidle til elevene at det går an å kontakte de ansatte på skolen og snakke med de om ting og de ansatte og elevene skal møtes på et likeverdig nivå. Åpenhet blir et viktig stikkord her og alle dører på skolen, både inn til kontorer og personalrom, sto åpne slik at elevene kunne komme inn å snakke med lærerne eller ledelsen hvis de ønsket.

Dette med å være mest mulig synlig er også noe skolelegger sterkt vektlegger gjennom hele året. Det å være tilstede i kantina, spise og snakke med elevene, komme innom biblioteket er noe av det viktigste han gjør selv i forhold til forebyggende arbeid mot mobbing og for et godt skolemiljø. Skoleledelsen tok alltid vikartimer ved

---

behov, i har faste undervisningstimer hver uke for blant annet å bli kjent med og skape relasjoner til elevene.

Tydlig klasseledelse og voksne generelt på skolen blir oppfattet som svært viktig for å forebygge mobbing, og klasseledelse er et tema som gjennomgås og snakkes om hvert år, spesielt ved oppstart av nytt skoleår, slik at hver enkelt lærer skal vite og forstå hva dette helt konkret innebærer. Det at læreren er presis, godt forberedt og har en god tone med elevene er noen av grunnelementene som blir vektlagt i tillegg til å etablere positive relasjoner og være tydelig som klasseleder og skape ro og orden og forberede overganger. Skolen har klare regler for klasseledelse og skoleleder mener at Kunnskapsløftet har gitt dem en kick der.

Kontakten med foreldrene er viktig, selv om det er videregående skole og skoleleder forsøkte alltid ved oppstart av nytt skoleår å komme i en god og åpen dialog med foreldrene.

Videregående 2

Denne skolen er helt ny og veldig stor, det er 1030 elever ved skolen og 210 lærere. Det er flere videregående skoler som er slått sammen til en skole. Ledelsen her består også av flere mellomledere.

Mobbing

Skolen har en klar definisjon på mobbing. Det er negative handlinger, som gjentar seg over tid utført av en eller flere elever. Det kunne være både verbalt eller fysisk. I tillegg tar man hensyn til den enkelte elevs opplevelse, om han/hun føler at han/hun blir mobbet. I slike tilfeller er det ikke alltid samsvar mellom skolens definisjon av mobbing og elevens, men skolen tar da alltid hensyn til hva eleven føler.

Skolen har lite mobbing, men i den grad det oppstår er det ofte utfrysning eller at noen føler seg isolert fra fellesskapet, og det er jenter som i hovedsak er innblandet i dette. Skoleleder sier at de nå også merker en økning i mobbing via mobil og Internett, og da spesielt på facebook. Dette kan dreie seg om uthenging og trusler.

Skoleleder mente at det var viktig å markere seg som tydelig leder, og dette gjør hun særlig ved oppstart av nytt skoleår. I det første møte med elevene er hun tydelig med å fortelle at skolen vektlegger at elevene skal trives på skolen og at det skal være trygt å være der. Hun er også veldig tydelig på, at skolen har nulltoleranse for blant annet mobbing og at dette er helt uakseptabelt. Hun er også med på det første foreldremøtet for å fortelle om de samme tingene, og det å etablere kontakt med hjemmene.

Skoleleder markerer for elevene at alle mellomlederne og lærerne har samme holdning som henne, hun markerer seg med sine tydelige holdninger slik at det skal bli klart for alle, både elever, lærere og foreldre at skolen konsekvente og tydelige på det med mobbing.

Både elever, medelever, foreldre og lærere og da spesielt miljøarbeideren som er ansatt på skolen melder fra om mobbing.

Lovgivningen

Skoleleder mener helt klart at § 9a-3 har endret arbeidet med mobbing ved skolen, fordi det nå har blitt veldig klart det med straffeansvar og likeså tydeligheten i de forpliktelsene som ligger der. Skoleleder har av og til måttet fatte mange enkeltvedtak på grunn av brudd på loven, og hun har akkurat fattet et vedtak nå. Denne eleven er nå utvist og dette er ofte vanlig prosedyre ved enkeltvedtak, i tillegg til at man benytter seg av nedsatt karakter i orden og oppførsel. Rutiner og prosedyrer for dette er nedfelt i skolens handlingsplan og ordensreglementet ved skolen. Skoleleder har satt seg nøye inn i Opplæringsloven og arbeidet etter denne. Hun synes ikke at innføringen av Kunnskapsløftet hadde tatt fokuset bort fra mobbing.

Samtale med de involverte elevene, hver for seg, i en mobbesak er vanlig prosedyre. Etter en stund blir de innkalt til nye oppfølgingssamtaler. Foreldrene blir alltid trukket inn.

Elevsamtaler og møter med elevrådet er viktige elementer i skolens arbeid med mobbing, i tillegg til Elevundersøkelsen som blir fulgt nøye opp og evaluert.

Skolen har flere samarbeidspartnere, både PPT, elevrådet, helsesøster, sosialpedagog, og en miljøarbeider som driver oppsøkende virksomhet blant elevene. Alle har kontor på skolen og er dermed lett tilgjengelige hele tiden.

Skolemiljø

”Hele skolemiljøet skal være preget av kunnskap og læring, trivsel og toleranse, trygghet og gjensidig respekt. Alle elever og ansatte skal oppleve at de er inkludert i skolens sosiale miljø. Det skal være aksept for at alle utdanningsveier er likeverdige, men fører til ulike mål.”

Skolen er stor både når det gjelder fysisk utstrekning og antall elever og ansatte. For å dekke ulike behov og for å skape trygghet og tilhørighet ble skolen inndelt i mindre avdelinger. Denne inndelingen tar utgangspunkt i studieprogrammer. Så selv om skolen var stor, er det veldig rolig og trygt på skolen.

Skoleleder prioriterer å bruke økonomiske ressurser på sosiale arrangement på tvers av trinnene, samt trivselstiltak for elevene. Skolen arrangerer huskonserter og andre forestillinger, som elevene på musikk, dans og drama står for. Skolen arrangerer også ulike turneringer og et skoleball hvert år. Disse sosiale arrangementene på tvers av trinnene fungerer veldig godt i forhold til forebygging og til å skape et godt miljø på skolen.

Det viktigste skoleleder og de andre lederne gjør er å være synlige i skolemiljøet, både for å markere sine holdninger og vise et godt eksempel og for å oppnå gode relasjoner til elevene. Det kunne være i kantina eller ute i friminuttene. Det at lærernes og mellomledernes kontorer er plassert rundt på skolen gjør det også lettere å opprette god kontakt mellom dem og elevene.

Skolen er utformet slik at det er mange møteplasser for elevene, også utenom kantina. Skoleleder mener at det er viktig med god plass slik at det blir rom for alle, også for de som har lyst til å trekke seg litt unna. Ingen skulle være nødt til å dulte borti hverandre, siden dette kunne skape uro. Det at skolen er pen og tiltalende, med glade og lyse farger, kunst, fine møbler er også noe skoleleder er overbevist om fremmer et godt skolemiljø. De er veldig bevisst på at de skal holde det rent og pent på skolen.

Skolen har ansatt en miljøarbeider som jobber utelukkende mot miljøet blant elevene på skolen. Dette er vellykket tiltak. Han går rundt i skolegården, på biblioteket og i kantina og snakker med elevene. Han arrangerer også to treffkvelder i uka der elevene kan komme sammen å lage og spise mat, spille spill eller lignende. To dager i uka møter han også på skolen tidlig slik at de elevene som vil eller trenger det, kan komme å lage seg frokost og smøre seg niste.

Skoleleder ga elevene mulighet til å være på skolen på kveldstid også for holde på med skolearbeid eller bruke Internett på skolen.

Ledelsen på skolen består av både skoleleder og en assisterende skoleleder, samt flere mellomledere. Skoleleder mener ledelsen på skolen bærer preg av tydelighet og synlighet, at de er konsekvente og omsorgsfulle. De har høy fokus på mobbing, trivsel og det å etablere et godt skole og klassemiljø. Skoleleder informerer alle ansatte hvert skoleår om skolens standarder, at de har nulltoleranse for mobbing og at dette skal følges nøye opp.

Hun mener også at klasseledelse, og det å være tydelig hele tiden, er et viktig tiltak for å forebygge mobbing og dette er noe som blir tatt opp på personalmøter og medarbeidersamtaler.

Skoleleder er også opptatt av de andre ansatte på skolen, så som renholdere og vaktmestere. De er ute i miljøet blant elevene og kan få med seg ting som lærerne eller lederne ikke gjør. Det at de ikke har rollen som lærere, gjør at de lett kommer i kontakt med elevene og mange føler at det er lettere å kunne snakke med dem om ting de føler at de ikke kan snakke med lærerne om. Derfor er deres rolle viktig og det er viktig at også de melder fra til ledelsen hvis det er noe.

5.2 Drøfting av datamaterialet

I dette kapitlet vil jeg forsøke å drøfte de viktigste resultatene fra undersøkelsen min og se disse i lys av den teorien jeg har brukt i teoridelen. Jeg tar utgangspunkt i

---

temaene i spørreskjemaet, er ”Mobbing”, ”Lovgivningen” og ”Skolemiljø”, men siden det her dreier seg om kun de viktigste eller tydeligste funnene er ikke alle spørsmålene fra intervjuguiden med og ei heller da svarene på disse.

5.2.1 Mobbing

Definisjon på mobbing.

Felles for alle skolene var at de definerte mobbing som negative handlinger som måtte foregå over tid og alle, bortsett fra en skole, mente at handlingen måtte skje gjentatte ganger før de definerte det for mobbing. De fleste svarte også at det var en negativ handling og at mobbing kunne utføres av bare en eller en gruppe. De videregående skolene hadde i tillegg med det subjektive aspektet, hvordan mobbing føles eller oppleves av den som blir mobbet. Dette aspektet blir benyttet i den definisjonen som er valgt i ”Bry deg! Ingen mobbing i videregående opplæring” også (Flaatten & Sandsleth 2005, Sandsleth 2007) Selv om ingen av skolen brukte Olweus eller Rolands antimobbeprogram i sitt arbeid mot mobbing i skolen, ser vi her at skolene likevel benyttet elementene fra definisjonene til disse forskerne. Sandsleth (2007) og Roland (2007) mener også at de fleste definisjoner inneholder elementer fra disse to definisjonene, nemlig tids- gjentakelsesaspektet samt at det må være en ubalanse i styrkeforholdet mellom partene. Både Opplæringslovens og Manifestets definisjon av mobbing har også med alle disse tre aspektene. (Olweus, 1992, Roland, 2007, Lovdata) Både Roland (2007) og Olweus (1996), Manifestet og Opplæringsloven fremhever at for å kunne bruke ordet mobbing skal det også være en viss ubalanse i makt eller styrkeforholdet mellom den som mobber og offeret, slik at den svakeste ikke har mulighet til å forsvare seg. Til tross for dette var det kun ungdomsskolen som nevnte dette med ubalanse i styrkeforholdet. Denne skolen var også den eneste som presiserte at mobbing var en systematisk negativ handling.

Olweus (1996) regner det ikke som mobbing dersom to fysisk eller psykisk like sterke personer er i konflikt, da er det en konflikt. Dette er særlig et viktig moment når man skal utforme tiltak mot mobbing. I konflikter kan man bruke elevmekling, slik

mange skoler gjør, men som tiltak mot mobbing blir det helt feil fordi mekling forutsetter en konflikt mellom to jevnbyrdige parter. I mobbing er den ene parten sterkere fordi mobbing er gjentatte angrep mot en annen som ikke kan forsvare seg. (Roland 2007) Når jeg spurte etter hvilke tiltak skolene brukte i mobbesaker viste det seg imidlertid at ingen av skolene brukte mekling. Slik sett kan det være at skolelederne, selv om de ikke nevnte noe om det, likevel ser på mobbing som ubalanse i makt – eller styrkeforholdet mellom partene.

Barneskole 1 var den eneste som nevnte at enkeltepisoder også kunne bære preg av mobbing og kom inn under skolens definisjon på mobbing, men som regel var det negative handlinger som gjentok seg over tid. Dette synet støttes av Roland, han mener også at enkeltepisoder kan ha karakter som mobbing. (Roland & Vaaland 1996) Her er Roland og Olweus uenige, fordi Olweus mener at slike enkeltepisoder kan oppstå der barn er i sammen og at de fleste elever vil kunne måtte oppleve å bli plaget en gang i løpet av skoletiden. (Mossige & Waage 2002)

Videregående skole 1 er den eneste skolen som ikke har noen handlingsplan mot mobbing. Denne skolen var også den eneste skolen som definerte mobbing noe vagt og hadde kun med tids – og opplevelsesaspektet i sin definisjon.

Skoleledernes svar tyder likevel på at det er relativt stor enighet og kunnskap om hva mobbing er.

Fokus på mobbing

Skolene jeg har valgt som informanter er plukket ut fra at de viser til lave forekomsttall av mobbing på elevundersøkelsen 2006/07. Det skulle vise seg at skolene ikke hadde så høyt fokus på mobbing som jeg i utgangspunktet trodde, fokuset lå mer på trivsel og det å skape et godt skolemiljø. I den grad de ville kalle det fokus, så var det at fokuset lå på arbeidet på det forebyggende plan. Trivsel og forebygging vil jeg komme tilbake til senere. Jeg trodde at den lave forekomsten av mobbing blant annet skyldtes høy fokus på mobbing, at dette var et tema som til stadighet ble tatt opp på skolens møter.

De videregående skolene var de eneste ved oppstart av nytt skoleår markerte tydelig og ga signaler om at de hadde nulltoleranse mot mobbing og dette var noe skolelederne minnet de ansatte og elevene på gjennom året.

”Jeg tror på det jevnlig, at dette er noe som ligger i bunn for alt arbeidet og at vi skal vise at vi er veldig tydelige på nulltoleranse mot mobbing” (Skoleleder vgs. 2)

De fleste skolene snakket ikke så mye om mobbing som tema, men likevel bevisste på sine holdninger og markerte tydelig nulltoleranse mot mobbing.

”Vet du, vi snakker nesten ikke om ordet mobbing her på skolen, det er svært, svært sjelden at mobbing kommer opp her. Jeg kan nesten ikke huske sist det var blitt nevnt.” (Skoleleder barneskole 1)

Bare barneskole 2 fulgte et program for mobbing, Farstad-modellen som går på strukturerte og nøye fastlagte samtaler med de involverte i mobbesaker. Skolen var fornøyd med denne modellen. Flere av skolene mente at program og kampanjer ikke fungerte så godt. Noen påpekte at Olweus-programmet var for dyrt, derfor hadde kommunene valgt det bort. Noen var til og med litt skeptiske til anti – mobbeprogrammer.

” Vi føler at vi har kontroll på det vi driver med, så da trenger vi ingen program, jeg har vel en viss skepsis til slike ting. Det er klart at hvis vi hadde hatt en massiv problematikk som vi ikke greide å få bukt med så kanskje vi hadde følt at vi hadde trengt et mobbeprogram eller noe.”

De fleste skolene hadde dessuten mer fokuset på det positive, det å jobbe forebyggende og skape trivsel blant elevene.

”Så i stedet for å snakke så mye om mobbing på en måte så prøver vi på en måte å vri det over på noe positivt. Han Olweus har gjort mye godt sikkert, men jeg er litt usikker på om det å kjøre på med mobbeprogrammer, det å bruke det begrepet og sette fokuset der, på det negative. Vi setter heller fokus på trivsel. Men selvsagt slå ned på og være tydelige på hvis vi ser noe at det oppstår noe.”

Alle skolene mente at arbeidet med mobbing var noe som lå der som et grunnleggende element, som alle var bevisst på, men at det ikke ble satt på dagsordenen før det oppsto konkrete episoder. Roland mener at den daglige standarden på klasse – og skolemiljøet er det avgjørende, og at det nytter lite med et krafttak mot mobbing i ny og ned. (Stensleth 2007, Roland 2007) Dette må ses i lys av noe annet som også teorien vektlegger, nemlig felles en holdning om at mobbing ikke aksepteres. Dette var imidlertid alle skolelederne opptatt av. Til tross for litt ulik praksis, og for at teori om mobbing fastslår at mobbing er noe man skal jobbe med kontinuerlig, så viser likevel alle skolene til lite mobbing og høy trivsel blant elevene.

Barneskole 2 skilte seg litt ut i forhold til de andre skolene. Her hadde de større fokus på mobbing hele tiden. Mobbing var et tema som var satt inn i et system og skoleleder vektla viktigheten med å ha et velfungerende system for å fange opp mobbing. Dette støttes av Opplæringslovens §9-a3 første ledd, der det presiseres at skolen aktivt skal arbeide systematisk for å fremme et godt psykososialt miljø med vekt på trygghet og sosial tilhørighet. Denne skolen hadde et system for møter, dvs at det var satt av fast til for møter med PPT på skolen. På disse møtene ble ofte mobbing og spørsmål om skolen eventuelt hadde en mobbesak tatt opp. De hadde et system for hvordan mobbing skulle avdekkes. Ved mistanke om mobbing, ble det alltid satt inn systematisk observasjon, både ute og inne, av skolens eget observasjonsteam. Hvis det viste seg å være det skolen definerte som mobbing, tok teamet saken med seg videre og drøftet sine observasjoner på et av de fastlagte møtene skolen hadde med PPT, der skoleleder også alltid var med, og der ble det drøftet hvilke tiltak som eventuelt skulle settes inn.

”Vi har et system for å fange opp mobbing.” (Skoleleder barneskole 2)

Mobbing ble ikke akseptert, dette var en grunnleggende verdi som lå til grunn i arbeidet deres. Dersom en organisasjon skal fungere etter systemteoretiske kriterier, så må noen grunnleggende verdier deles av de ansatte ved skolen, de som bærer organisasjonen. Et viktig element i skolekulturen blir dermed de felles verdiene som gjør seg gjeldende der. (Imsen 2002) Lægdene (2000) deler samme syn og viser til en undersøkelse blant skoler som hadde lyktes i å bygge gode skolekulturer. Ledernes strategier var blant annet å få en lærerstab med felles verdier som er forankret i det daglige arbeidet ved skolen, noe jeg vil mene at skolelederne har gjort. Alle skolene hadde nulltoleranse for mobbing og var veldig bevisste på dette. Målet med Manifest mot mobbing er en felles visjon om nulltoleranse mot mobbing. Derfor er det også viktig at skolene skulle ha en klar definisjon på hva mobbing er. (Mossige & Waage 2002)

”Nulltoleranse...vi klare på at vi skal ha nulltoleranse mot mobbing, men det er hele tiden et spørsmål om hva er mobbing, ikke sant?”
(Skoleleder ved ungdomsskolen)

Det er imidlertid viktig å presisere at selv om man jobber mot Manifestets visjon om nulltoleranse, presiseres det her at *nulltoleranse* ikke betyr *nullforekomst*, men at man ikke skal *tolerere* mobbing.

”Vi har nulltoleranse for mobbing, men det betyr jo ikke at vi ikke har mobbing, men vi tolererer ikke negativ atferd, det tar vi tak i.”
(Skoleleder ved barneskole 2)

Hvilken type mobbing forekommer hyppigst

Alle skolene mente at de hadde aller mest blant jenter.

”På jentesida har vi mer den der utfrysningmekanismen. Det er noe jenter tyr til ganske raskt nå. Den er vanskelig å håndtere. For det første så går det ganske lang tid før vi egentlig skjønner hva som foregår og for det andre så er det mye mer skjult, ikke sant, og vanskeligere å konfrontere elever med. Så det er den mobbingen det tar lengst tid å rydde opp i.” (Rektor ungdomsskolen)

Alle skolene mente at baksnakking, utfrysning og sosial isolasjon eller utestenging, var den type mobbing de hadde mest av. Det er dette Olweus (1996) kaller indirekte mobbing. Dette bildet på jentemobbing er helt entydig og også både Roland (2007) og Olweus (1996) mener helt klart at jentene benytter seg mer av baksnakking, utestenging og utfrysing, manipulasjon av vennsforhold enn hva gutter gjør. Dette begrunnes i at jenter er mer opptatt av tilhørighet og intimitet i gruppa, mens gutter er mer opptatt av aktivitet og makt. (Roland, 2007) Dette funnet må også ses i sammenheng med en annen del av teorien og undersøkelser foretatt i både grunnskolen og videregående skole, som tyder på at antall gutter som plager medelever er overrepresentert og øker med alder, mens for jentene er det mer stabilt over tid og alder. (Roland & Vaaland 2003, Olweus 1992, Olweus & Solberg 1997, Flaaten & Sandsleth 2005). Olweus og Solberg, (1997) viser også til jentene først og fremst blir mobbet av gutter. Til tross for dette viser mine funne noe annet, her er det jentene som er mest representert. Dette er også interessant fordi indirekte mobbing anses for å være mer skjult og vanskeligere å oppdage. (Roland & Vaaland 2003) Det er positivt at skolene til tross for at denne mobbingen ofte er skjult og vanskelig å oppdage, likevel var klar over denne. Skolelederne nevnte også dette, at det tok lenger tid å oppdage samt at når ikke alltid var så konkret så var det vanskeligere å håndtere dette problemet også.

Når det gjaldt gutter som mobbet var det fjerne mer fysisk. Dette var lettere å oppdage og også lettere å konfrontere elevene med da de lettere hadde konkrete bevis å vise til.

”Gutter som ofte skal markere seg overfor andre og som må ha noen å hakke på. Og tendensen er ofte slik at greier vi å stoppe det i forhold til en elev så finner de seg som regel en annen elev å plage.” (Rektor ungdomsskolen)

Dette gir assosiasjoner til Olweus (1992) begrep ”hakkekyllinger og skolebøller”.

Både ungdomsskolen og de to videregående skolene merket at mobbing på mobil eller Internett var et stadig økende problem. Roland (2007) støtter dette synet og mener at siden mobil og Internett er også blitt vanlig for barn og unge, vil disse

---

mediene lett kunne erstatte tradisjonell mobbing. Han mener at Internett har blitt ”en moderne, offentlig gapestokk”, men foreløpig er det ikke gjort mye forskning omkring Internett og mobbing. (Roland, 2007)

”Bruken av facebook og nettet er blitt den nye mobbkanalen som vi ikke klarer å kontrollere. Det er på en måte en del av elevenes fritid og.” (Rektor videregående skole 1)

Det er nå enighet blant forskere at mobbeofrene ikke skiller seg vesentlig ut fra andre verken når det gjelder klær, utseende eller dialekt. Risikoen for å bli mobbet knytter seg med andre ord ikke til ytre kjennetegn. Tilsvarende tyder det heller ikke på at skolens beliggenhet eller størrelse spiller noen rolle for forekomst av mobbing. (Olweus 1996, Roland 2007) Til tross for denne teorien, pekte skoleleder på videregående skole 1 på ytre kjennetegn og skolens beliggenhet i forhold til mobbeforekomst.

” Fordi vi har et veldig sånt bymiljø her, og så blandes dette i hop med andre tilreisende som kommer hit for å gå her og bo her i området rundt, så da kan det være litt kulturforskjell som fører til utfrysning og sånne ting. Men jeg opplever lite mobbing på det med klær og moter. Det er ikke vanskelig å stikke seg ut. Men kanskje det å ha en annen dialekt kanskje, komme fra en annen bakgrunn kan være vanskelig, ja. Men vi har relativt lite innslag av elever med en annen kulturbakgrunn eller har spesielle tilpasningsvansker. Vi er nok privilegert sånn.”

Så selv om han peker på dette med klær og beliggenhet som en årsak, er det kun en oppfatning han har. Det er naturlig å lete etter slike ytre avvik som årsak til mobbing, fordi man tror at det er slik. Og som regel vil man også ofte finne noen avvik, fordi dette er noe nesten alle mennesker har. Ingen er jo like. (Roland 2007) Samtidig sier skoleleder her at han registrerer at slike ytre avviker ikke fører til mobbing til tross.

”Vi har elever her som er veldig spesielle som kunne ha vært mobbeofre, som jeg nesten er forundret over at ikke er det, men. De ser spesielle ut, kanskje har rare klær, møkkete klær, noen har veldig spesielle interesser.”

Olweus mener at foreldrenes emosjonelle holdning til barna sine har betydning for om de utvikler seg til mobbeoffer eller ikke. (Olweus 1992) Roland mener Olweus

funn er for svake til å slå fast dette med sikkerhet, men viser til at forskning viser at det er mer problemfylte relasjoner i mobbeofrenes familier, enn ellers. (Roland 2007) Skoleleder peker også på hjemmeforhold, men sett i lys av mulig årsak til at elevene ikke mobber.

”Men jeg ser at de fleste har verdigrunnlaget i bunn, dette med menneskeverd og at det har vært et tema for de hjemme og dette med rasisme det eksisterer ikke hjemme der, sant...og da er det ikke heller ikke her på skolen.”

Dette synet kan ses i sammenheng med en annen undersøkelse Olweus har gjort. Den viser funn som tyder på at lærere og foreldre i storbyene ofte snakket mer med barna om mobbing, at det var en større bevissthet omkring denne problematikken i byene enn på bygda. (Olweus 1992) Skoleleders utsagn her vil derfor kunne få støtte i Olweus funn.

Roland (2007) peker på forhold i små bygder. Sosiale problemer, samfunnsproblem, nabofeider og lignende problemer blir tatt med inn i skolen. Problemene da skyldes ikke skolen, men problemene som finnes i bygda. (Roland 2007 Denne teorien kan ses i sammenheng med tilsvarende problemer skoleleder på ungdomsskolen. Han mente at i noen av tilfellene skolen hadde med mobbing, var ikke problematikken knyttet bare til eleven, det var ofte noe rundt. Mange av de som kom tilflyttende til den lille bygda, som skoleleder karakteriserte som et litt lukket samfunn, opplevde å bli snakket på av andre som bodde i bygda. Det kunne dreie seg om alt fra at de hadde en annen hudfarge, språk eller kultur eller mennesker med andre vaner eller måter å kle seg på enn hva som hadde vært vanlig i bygda.

” Slike ting kan fort bli til at noe føler seg mobbet. Dette er tendenser som ligger i bygdesamfunnet. Det kan ligge motsetninger blant de voksne som man kan finne igjen blant elevene.” (Skoleleder ungdomsskolen)

Skolelederen mente disse problemene som hadde med bygdesamfunnet å gjøre var veldig vanskelig, fordi de egentlig ikke hadde noe med skolen å gjøre i utgangspunktet, men ble dratt med inn i skolen og da ble det skolens og hans problem allikevel.

Hvilke strategier benyttes av skolelederne?

Hvis skolene fikk mistanke om mobbing, gikk de inn og observerte elevene for å finne ut hva som skjedde og for å kunne ha noe konkret å vise til og få konkrete og håndfaste bevis. Personalet ble informert. Alle skolene tok inn de impliserte elevene til samtaler, hver for seg. Tette oppfølgingssamtaler ble fulgt nøye opp i etterkant, for å sikre at eventuelle tiltak som ble satt inn, virket hensiktsmessig. Roland (Roland & Vaaland 2003) mener oppfølgingssamtaler er viktig for begge parter, mens Olweus (1996) mener at man må gjenta samtalene med mobberne dersom ikke situasjonen bedrer seg. Etter hvert ble også foreldrene tatt med. Dette entydige svar fra alle skolelederne kan tyde på at individuelle samtaler kan være noe som blir ansett som et effektivt og viktig tiltak. Tiltakene til både Olweus og Roland støtter slike individuelle samtaler og dette at foreldrene må tidlig inn på banen. Også i Farstad-modellen bruker samtalen et tiltak.. Det var en av barneskolene som brukte Farstad-modellen, der prosedyren og gjennomføringen av disse samtalene skal følges nøye. Det var også de som brukte observasjons - team og PPT i alle mobbesaker. Observasjons – teamet observerte først, og hvis det viste seg å være en sak man kunne definere som mobbing, tok de med saken videre og drøftet den i møte med PPT og skoleleder for å drøfte mulige tiltak for enkeltelever eller grupper. Skolen hadde deretter mulighet til å bruke en lærer fra observasjons – teamet som kunne være på det aktuelle trinn en stund og hjelpe til med å innarbeide tiltakene som er bestemt. Dette fungerte veldig godt, mente skoleleder. Dette er noe Olweus (1996) foreslår som et av sine tiltaksforslag. Han kaller dette for miljøutviklingsgruppe som møtes, gjerne ukentlig, for å diskutere problemer og utveksler erfaring. Han mener også at PPT bør være med på den del av disse møtene. Dette blir en beredskapsgruppe på skolen. (Olweus 1992)

Elevundersøkelsen

Alle skolene brukte Elevundersøkelsen på den måten at de leste den, studerte punktene og svarene og evaluerte den for å finne ut hva de var gode på og hva de kunne bli bedre på. Skoleledere på ungdomsskolen var litt skeptisk til enkelte av svarene de fikk og når han gjennomgikk resultatene fra Elevundersøkelsen reflekterte han samtidig over situasjoner som hadde vært på skolen i forkant.

”For det er klart at slike ting er med på å prege hva elevene svarer på undersøkelsen, dette påvirker hvor seriøst elevene tar undersøkelsen. Det har nok litt å si.”

Dette funnet samsvarer med tanker jeg har skrevet rundt dette med pålitelighet. Man benytter seg av mange forskjellige vurderinger, og selvrapporing er ikke bestandig en pålitelig kilde. Feilrapportering kan også handle om at elevene ikke forstår spørreskjemaene. (Solberg 2004)

”Det er også noen ting, spørsmål som elevene ikke greier å forholde seg til på undersøkelsen, noe de ikke helt forstår og det påvirker svarene. Og så er det såpass få spørsmål på hver ting at du har ikke noe å kontrollere svarene opp mot.” (Skoleleder ungdomsskolen)

Det er ikke selvsagt for alle barn hvor mye mobbing en elev må ha opplevd for å kunne komme inn under kategorien mobbeoffer. Dermed er det en viss fare for overrapportering. Noen barn ser kanskje ikke selv hvilke problemer de har, mens andre tar kanskje ikke undersøkelsen alvorlig, og svarer derfor bare noe. (Solberg 2004, Greiff 2005) Skoleleder ved ungdomsskolen var oppmerksom på dette

”Det kan være at noen skriver at de blir mobbet for eksempel pga rasisme og så har vi ingen elever har med annen kulturell bakgrunn, annen hudfarge eller lignende og da kan en jo begynne å lure litt! Så det er en del slike ting som tyder på at alle ikke tar det like seriøst ellers så skjønner de ikke spørsmålene.” (Skoleleder ungdomsskolen)

På det individuelle plan nevnte skolene også elevsamtaler som et av de viktigste redskapen både for å forebygge og avdekke mobbing. Alle skolene prioriterte å sette av tid til dette.

5.2.2 Skolemiljø

Hvilke strategier velger skoleledelsen for å forebygge et godt skolemiljø med lite mobbing?

”Et godt miljø på skolen kommer ikke av seg selv, man må jobbe litt med det”

Dette synet støttes av Imsen (2005). Å arbeide med skolemiljøet er ingen passiv prosess, men en aktiv lederhandling som innebærer å ta utgangspunkt i at det er menneskene i organisasjonen som skaper endring og utvikling. (Imsen 2005) Skoleleders rolle i arbeidet med gode skolemiljøer er sentral. Nærmere bestemt antyder forskning at gode skoler har en klar ledelse og de ansatte blir tatt på alvor. (Roland & Vaaland 2003) Alle skolelederne mente at det var viktig å arbeide med skolemiljøet, og de fleste brukte mye, for ikke å si mest tid på å jobbe med dette som en viktig del av sitt forebyggende arbeid mot mobbing. Alle skolelederne mente, i større eller mindre grad, at de forebyggende tiltakene, særlig rettet mot skolemiljøet, var de viktigste elementene i skolens arbeid mot mobbing, det var her de hadde fokuset og her la de alle ned mye arbeid. Det forebyggende arbeidet viste seg også å være nokså likt hos alle skolene.

”Vi jobber veldig mye på det forebyggende plan. Det er der vi har fokuset. Vi jobber ikke med mobbing isolert, vi må se det i sammenheng og være i forkant. Dess færre eksempler vi må ta tak i etterpå dess bedre gjør vi det forebyggende arbeidet vårt! (Skoleleder barneskole 1)

Alle skolelederne fokuserte først og fremst på trivsel. Lederne er de viktigste kulturskaperne i organisasjoner. Ledelsen påvirker skolemiljøet gjennom blant annet hva den retter oppmerksomheten mot. (Lægdene 2000) Felles for mine informanter var at de rettet oppmerksomheten mot trivsel, og skolene mente at elevenes trivdes godt på skolen. Dette kan ses i sammenheng med Lægdene (2000). Jeg vil nå presentere hva de mente og gjorde i forhold å arbeide med trivsel.

Skoleledernes svar på hva de gjorde for å arbeide for et skolemiljø som forebygger mobbing var helt unisont. Alle var opptatt av dette med trivsel når det gjaldt skolemiljø og forebyggende arbeid mot mobbing.

”Jeg er veldig opptatt av trivsel. Det er mange som sier til meg at jeg er i overkant opptatt av trivsel og ja, det er jeg og det kommer jeg til å fortsette å være. Jeg er nok over gjennomsnittet opptatt av trivsel. Det her med å skape et godt miljø, det forebygger mobbing, det er jeg helt sikker på.” (Skoleleder barneskole 1)

Opplæringslovens kapittel 9a-1 tydeliggjør også dette med trivsel. Kapittelet fastslår at alle elever har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring. (Lovdata) Loven presiserer også skoleleders ansvar for dette arbeidet. Rektorenes svar på dette spørsmålet danner et bilde av at dette med trivsel er noe de alle tar på alvor.

Skolelederen på barneskole 1 mente at det var viktigst å begynne med lærernes trivsel, med fokus på elevene. Det å ha det godt på jobb og trives i jobben var en forutsetning for å gjøre en god jobb, mente han.

”Jeg mener det at du kan begynne med lærerne, det går ikke an å begynne i andre enden! Først og fremst må du skape et godt miljø blant de voksne.....og selvfølgelig jobbe med fokus på elven. Det tror jeg er alfa omega.”

Skoleleder mente det var viktig å legge til rette for lærerne, slik at de kunne ha fokuset på undervisning og bruke kreftene sine inne i klasserommet.

”Vi server dem, og motiverer dem og ikke minst legge til rette for at de lærerne skal gjøre en god jobb og... noe så enkelt som at å sette på kaffe for eksempel.”

Teorier om et godt skolemiljø nevner ofte dette med trivsel, og mine funn tyder også på at trivsel er et nøkkelord. Trivsel skaper mindre mobbing, og både inne – og utemiljøet har betydning for elevenes trivsel. Et godt skolemiljø har lite mobbing. Hver enkelt elev blir ivaretatt slik at den kan trives best mulig.

(Utdanningsdirektoratet c)

I et godt skolemiljø er også skolebygget utformet på en slik at elevene skal trives. (Ibid) Uteområdene må innby til lek og fysisk aktivitet. Hvis man i tillegg har muligheter til å bruke skolens nærmiljø og naturuteområde som en del av skolen vil dette føre til mer aktivitet og mindre mobbing. (ibid) Barneskolene var de skolene som la mest vekt på utformingen av utearealene og at barna skulle ha et mangfold av aktivitetstilbud ute, i tillegg til at det skulle være pent og ryddig på skolen.

Barneskole 1 hadde i tillegg et nært samarbeid med idrettslaget som kjørte opp ski – og slalåmløyper på vinterstid. Skolen hadde skøytebane, hoppbakke og akebakke, ballbinge, fotballbane og håndballbane samt mange lekeapparater og god plass, i tillegg til at de benyttet seg av nærliggende friluftsområder. Dette var veldig mye, også sett i forhold til at dette var en liten skole. Olweus (1992) påpeker også viktigheten av å ha et godt utstyrt og tiltalende utemiljø som innbyr til positive aktiviteter.

”Vi er privilegert vi som jobber her fordi ungene er så greie og det tror jeg går mye på uteområdet. Og det her med aktivitet går rett og slett ut på at så lenge unger er aktive og har det bra, så mobber de ikke. Det er en enkel filosofi, men det er det vi går ut fra. Hvis de kjeder seg og de ikke har noe gjøre, det er da de begynner og erte.” (Skoleleder barneskole 1)

Olweus (1992) mener at hvis elevene kjeder seg i skolegården vil det lett kunne oppstå mobbing.

”Hvis de kjeder seg og de ikke har noe gjøre, det er da de begynner og erte og...eller sånn uakseptabel atferd. Derfor så har vi, vi har et helt fantastisk uteområde! Vi har lagt til rette for at de skal få lov å ha mye å gjøre” (Skoleleder barneskole 1)

En skole som er nedslitt vil også lettere invitere til mobbing (Nordahl et.al 2006)Flere av skolelederne understreket at det skulle være rent og pent på skolen og at barna måtte lære seg å holde orden, kildesortere og lignende.

”Det er pent her, det er noe som både elever og lærere setter pris på. Det er pene og tiltalende lokaler, pene møbler, og vi har også satsa en del på kunst rundt omkring, glade farger og moderne arkitektur. Og det er jo klart at slike ting også betyr noe. Og vi er også bevisste på det at vi skal prøve å holde det pent og i orden her. Hvis noe blir ødelagt er vi veldig bevisste på at det blir reparert igjen med det samme”
(Skoleleder vgs. 2)

Begge de videregående skolene snakket om skolebyggets utforming og dette kan ses i sammenheng med det Nordahl et.al (2006) mener om skolebyggets utforming og forekomst av mobbing.

”Det er en moderne skole i et historisk miljø. Bygningene har stått i 150 år og slik sett signaliserer den trygghet og kontinuitet.”
(Skoleleder vgs.1)

Begge de to videregående skolene mente at skolemiljøet ved skolene deres bar preg av fag, at elevene var opptatt av å tilegne seg ny kunnskap og at læring var viktig, ofte det viktigste for elevene og at de derfor hadde lite mobbing. Men også skolelederne her vektla elevenes trivsel som grunnlag for læring, og for forebygging av mobbing. Dette var altså noe alle skolelederne mente var det viktigste fokuset. Det er imidlertid dokumentert at selv om hovedfokuset ligger på læring, oppnår man gode resultater på det sosiale også. (Roland 2007) Elever som merker god faglig fremgang vil automatisk også trives på skolen. Ved å fokusere på fag, gir også læreren et indirekte budskap om det sosiale. Atferden må være slik at det gir gode arbeidsforhold. Slik sett får det å være rolig og konsentrert konkret mening, det er noe som lønner seg for dem selv. Arbeidet med det sosiale må fortsatt være til stede, men trenger ikke være i hovedfokus. Det skal imidlertid markeres hva som er akseptabel atferd og negativ atferd skal få konsekvenser. (Roland 2007)

Forskning viser at mesteparten av mobbingen skjer i friminuttene ute i skolegården, derfor blir det viktig å sette inn tiltak her. (Olweus 1992, Roland 2007) Både Roland (2007) og Olweus (1992) trekker frem viktigheten med et velfungerende tilsyn som helt vesentlig i skolens arbeid mot mobbing.

”Det er jo ofte i friminuttene det skjer” (Skoleleder barneskole 1)

Olweus undersøkelser viser at det er sammenheng mellom høy lærertetthet i friminuttene og lav forekomst av mobbing. (Olweus 1992, Roland 2007) Skolene hadde noe ulik praksis når det gjaldt tilsyn, men dette er noe som naturligvis forandrer seg dess eldre elevene blir. Funnene viser at på barneskolene var de som var mest opptatt av tilsyn. I tillegg til et godt tilsyn ute, mente skoleleder ved barneskole 1 at det var viktig at elevene skulle få anledning til å komme inn til de lærerne som var inne i friminuttene hvis det var noe.

” Når vi har pauser og sånt så står alltid døra oppe. Det er ikke sånn at vi verner matpausene våre.” (Skoleleder barneskole 1)

På barneskole 2 der skoleleder mente skoleleder at hun hadde et godt og velfungerende system for inspeksjon, nettopp fordi det var satt i system. Det var skoleleder som hadde ansvaret for og som hadde satt opp tilsynsordningen, men hvis det var behov for ekstra tilsyn var det teamets ansvar å sørge for at dette ble gjennomført.

”Til vanlig er vi fire voksne ute, og en voksen inne i gangene. Alle har refleksvester. Vi skal være synlige med de gule vestene, det er trygt for elevene. Det er ikke nok med at vi bare skal være til stede, vi må jo gripe inn også .og det skal elevene vite!” (Skoleleder barneskole 2)

Olweus og Rolands forslag til tiltak vil støtte skoleleders tanker omkring dette. Godt inspeksjonssystem med nok voksne tilstede, som griper inn hvis det trengs, blir viktig. De fremhever i tillegg at det er viktig med tilsyn inne i felleslokaler som elevene ferdes i friminuttene, for eksempel i ganger og på toaletter. (Roland 2007, Roland & Vaaland 2003, Olweus 1992) Skolen brukte refleksvester og selv om skolen ikke deltok i det, så er dette et av tiltakene i Zero-programmet.. Dette gir en symbolsk myndighet i tillegg til at de voksne blir godt synlige. (Roland & Vaaland 2003)

Ungdomskolen hadde vanlig tilsyn, og brukte kun forsterket tilsyn dersom de hadde en elev ikke fikk være i fred, for å skape trygghet rundt denne.

”Og så bruker vi det som en trussel mot den som mobber at vi skal sette på ekstra tilsyn rundt han, og det vil ikke vedkommende vet du, for det er litt flaut når du er ungdom.” (Skoleleder ungdomsskolen)

Selv om undersøkelser viser at det er sammenheng mellom høy lærertetthet i friminuttene og lav forekomst av mobbing, så hadde ingen av skolene spesielt mange ute på tilsyn. (Olweus 1992) Enkelte ganger kunne det til å med vise seg at forsterket tilsyn ikke hjalp. Dette kunne for eksempel være elever med ADHD, som kunne være mobbere. I slike tilfeller ble eleven skjermet hvis den trengte litt ro rundt seg.

”Jeg vet ikke helt hva vi skal gjøre i de tilfellene der vi ikke lykkes. Vi prøver å legge til rette for at den eleven det gjelder kan få mulighet til å trekke seg litt tilbake og få rusle litt alene inne i gangen hvis det er friminutt eller i biblioteket.” (Skoleleder ungdomsskolen)

Skolelederen her mente dessuten at det ikke alltid bare var snakk om antall voksne ute i forhold til å forebygge mobbing. Det gjaldt også å finne positive alternativer av og til, mente han. Derfor hadde skolen åpent i biblioteket i friminuttene, slik at de som ville være litt for seg selv kunne gå dit.

”Her har de muligheten til å trekke seg unna litt. Elever som ikke kommer så godt overens med andre eller som vil sitte inne å lese i fred i ro. Det går på å skape noe positivt for alle elevene.” (Skoleleder ungdomsskolen)

De videregående skolene hadde de ikke tilsyn i det hele tatt. De så ikke på dette som noe problem, siden elevene var blitt så store. Likevel mente de at det kunne være litt vanskelig å avdekke mobbing når det var slik, det bli litt begrenset.

”Det er vanskeligst å observere hva som foregår i friminuttene. Da har vi ingen tilsyn. De skal være voksne nok til å passe på seg selv nå. Men de har jo ganske mange fritimer også, så det foregår nok noe da som vi ikke rekker å overvåke.” (Skoleleder vgs. 1)

Videregående skole 2, hadde imidlertid tilsatt en miljøarbeider som jobbet utelukkende mot elevenes miljø. Han var alltid ute i friminuttene sammen med elevene. På begge skolen var hele ledelsen likevel opptatt av å være tilstede ute sammen med elevene selv om de ikke hadde tilsyn. Dette gjaldt for lærerne også.

”Og som skoleleder har jeg brukt mye tid på å være i kantina, da får jeg mulighet til å bli kjent med elevene, prate med dem og få kontakt med dem. Jeg prøver å være synlig rundt i skolen for å komme i kontakt med elevene.” (Skoleleder vgs. 2)

Alle skolelederne på alle skolene vektla å være synlige i skolemiljøet, det å vise seg ute og snakke med elevene ute var viktig, særlig for å oppnå god kontakt med elevene.

”Jeg tror nok at det å være tilstede betyr mye. Og det at vi er her og bryr oss.” (Skoleleder ved ungdomsskolen)

Dette synet støttes av blant annet Roland (2007 Roland & Vaaland 2003). Ved å være synlig og tilstede med elevene kan skoleleder oppnå gode relasjoner til elevene, lære dem å kjenne godt, være en god rollemodell og samtidig også markere sin autoritet.

”Jeg jo veldig opptatt at jeg skal ha en veldig god relasjon med ungene. Jeg har mye inspeksjon selv, det er ingen lærere som har så mye inspeksjon som meg, jeg er mye ute i friminuttene. Jeg skal være en person de kjenner. At jeg ikke bare er en kontorarbeider som sitter der.” (Skoleleder ved barneskole 1)

Roland (2007, Roland & Vaaland 2003) mener at når skoleleder viser seg i skolegården vil dette være ekstra virkningsfullt for å markere skolens holdninger, dette med tanke på å utvikle et godt skolemiljø fritt for mobbing. Dette er noe skoleleder bør gjøre uansett om han eller hun har faste tilsynsvakter eller ikke. Skoleleder kan her påvirke elevene og samtidig sette standard for skolen. Dette er svært virkningsfullt. Ved at skoleleder er ute blant elevene vil de utvikle gode relasjoner til skoleleder og samtidig viser skoleleder at han eller hun bryr seg om og interesserer seg for elevene og gjerne vil bli kjent med dem. (Roland & Vaaland 2003, ”Jahnsen 2003”) På denne måten får skoleleder også markert seg som autoritet og kan samtidig være en god rollemodell (Roland 2007) Det at skoleleder er bevisst på å være en god rollemodell er noe som kjennetegner skoler som har lyktes med å bygge gode skolemiljøer. Skolelederen kan bevisst påvirke skolemiljøet gjennom å være en god rollemodell. (Lægdene 2000)

Veilederen påpeker i tillegg at skoleleder bør være med i klasserommet av og til, for å hjelpe til og for å observere. På denne måten viser hun at hun bryr seg om elevene, men slik ser elevene med egne øyne at det er en relasjon mellom henne og læreren og at de arbeider sammen. Dette er svært virkningsfullt for elevene og skoleleder symboliserer med dette en viktig og felles standard på skolen. Også lærerne ser hvordan skoleleder er mot elevene. Skoleleder kan vise seg som en god rollemodell. (Roland 2007, Jahnsen 2003, Lægdene 2000)

”... og at vi er synlige i skolemiljøet, i kantina, biblioteket og ute. At vi også går inn og tar vikartimer og alle har litt undervisning fast i uka her. Slik kjenner vi til ungene og vet hva som foregår her ute.”
(Skoleleder vgs. 1)

Det kan med dette se ut til at synlighet og tilstedeværelse er noe alle skolelederne ser på som viktig og betydningsfullt.

De videregående skolene mer var opptatt av at elevene skulle ha steder å møtes, der de kunne få snakke med hverandre i pauser enn lek og aktivitet.

”Det er slutt på leken nå, nå er det fag som gjelder. Fag og det å være sosial med andre, snakke sammen, være sammen...” (Skoleleder vgs. 1)

Dette kunne være i skolens kantine, i gangene eller i andre fellesarealer. Det skulle være sitteplasser og sofagrupper flere steder rundt på skolen. Dette er en motsetning i forhold til barneskolene, og dette har å gjøre med elevenes alder.

Skoleleder ved ungdomsskolen mente at siden skolen lå på bygda var det liten utskifting av lærere der, folk flyttet ikke så mye på seg, noe som skapte kontinuitet og at alle lærerne var godt samordnet og samkjørte, og dette preget skolemiljøet positivt. Skoleleder karakteriserte også skolen som en skole som holdt fast ved mye av de gamle tradisjonene, for eksempel dette med at elevene skulle reise seg opp når det kom noen inn i klasserommet og at alle klær og luer skulle alltid være ute på gangen.

”Vi holder på mange av de gamle tradisjonene, fordi at våre erfaringer sier at mye av det gamle fungerte best. Slik sett er vi nok en konservativ skole på mange måter.” (Skoleleder ungdomsskolen)

Alle skolene hadde mange og ulike sosiale tiltak på tvers av trinnene. De arrangerte skoleball, treffkvelder, juleavslutning, aktivitetsdager, høstdager, skidager, turneringer, samlingsstund, solidaritetsdager, temakvelder og huskonsserter, for å nevne noe. Dette ble ansett som viktig og hadde høy prioritet. Svarene fra skolelederne viser også at de mente at sosiale tiltak på tvers av trinnene var et viktig tiltak. Veilederen for forebyggende instanser i skolen støtter en slik tanketang. Skoler som har gode skolemiljø er skoler som investerer mye i elevenes sosiale utbytte. Dette er en faktor som virker beskyttende i forhold til problematferd, som mobbing, fordi man blant annet oppnår å bygge gode relasjoner blant elevene. (Nordahl et.al 2006)

Videregående skole 2 hadde dessuten ansatt en miljøarbeider som jobbet utelukkende mot elevenes miljø, og var sammen med elevene, snakket med dem og observerte. Han arrangerte også treffkvelder for elevene en til to ganger i uka, der de kom sammen og laget mat, spilte spill og lignende. Dette var i første rekke tiltenkt hybelboerne, men det var så populært at det ble åpnet for alle elever. I tillegg var det åpent for at elevene kunne komme tidlig på skolen å få lage seg frokost og eventuelt smøre matpakke. Dette var spesielt fint siden det alltid var noen elever som ... ”ikke har så ordna forhold rundt seg...”

Forebygging og håndtering av disiplinproblemer, men også mer alvorlig atferdsproblematikk som for eksempel mobbing, innenfor normalskolens kontekst, forutsetter en åpen skolekultur. (Imsen 2005) Alle skolelederne, bortsett fra på barneskole 2, fortalte at de alltid satt med døra åpen.

”Det er det her med trivsel igjen, da. Alle dører står alltid åpne her. At vi finner på ting i sammen, at vi viser barna tillitt, åpner dørene på skolen for dem, slik at de kan finne på ting.” (Skoleleder barneskole 1)

Når skoleleder kom på skolen kvart over syv på morgenen, låste han opp alle dører slik at elevene kan komme på skolen og være inne hvis de vil. De kunne gjøre lekser, leke i gymsalen, spille musikk, danse eller bare være i klasserommet.

” Vi har ikke hatt noe hærverk eller problemer, ingen problemer. Vi frykta jo litt det i starten, men det går nok på at vi har ungene våre tillit. ” (Skoleleder barneskole 1)

Skoleleder ved denne skolen viste stor omsorg for både elevene og de ansatte. Han arrangerte treffkvelder for elevene der han selv var med og han var mye sammen med elevene, både ute i skolegården og inne i klasserommene. Dette har jeg vist til tidligere. Han var også opptatt av å skape et sosialt miljø for de ansatte, slik at de skulle trives. De ansatte dro på turer sammen på fritiden, gjorde ting sammen på fritiden og skoleleder passet på at lærerne skulle føle at de hadde god tid på jobben. Ved ansettelse av nye lærere, var skoleleder veldig nøye med å se etter sosial kompetanse.

”Vi har som mål at vi skal ligge over landsgjennomsnittet og det gjør vi. Og det er vi jo både glade og stolte over. Men sånn bør det være også, for vi prioriterer jo dette her, vi jobber med det her bevisst hele tiden. For jeg mener det at skal du gjøre en god jobb så må du trives på jobben. Dette er noe jeg vektlegger som skoleleder.” (Skoleleder barneskole 1)

Skoler med et åpent klima er kjennetegnet ved høy skolelederomsorg både i faglige og sosiale sammenheng (Imsen 2005), noe vi tydelig ser hos denne skolelederen. Felles for skoleledere ved skoler som gjør det godt er at skolelederne er opptatt av grunnleggende behov i organisasjonen. Samtidig som de gir noe frihet til den enkelte lærer. (Samuelsen)

”Hvis lærerne ønsker å sitte utpå her å drikke kaffe sammen i midttimen, så hver så god! Jeg kontrollerer dem ikke på det. Jeg vet at de skal gjøre en jobb og om de heller gjør den på ettermiddagstid hjemme, det blir ikke min sak.” (Skoleleder barneskole 1)

Skolelederne på skoler som gjør det godt forstår også lærernes kjerneaktiviteter, er informert og interessert i lærernes arbeid med elevene, støtter lærerne ved behov, etterspør deres arbeid og i tillegg har de etablert gode relasjoner til lærerne. (Samuelsen)

Videregående skole 2 bar også preg av høy åpenhet og lav terskel for elevene hvis de ville komme å prate med lærerne.

” Og åpne dører, at vi sitter alltid med åpne dører her og det gjelder hele ledelsen.” (skoleleder vgs.1)

Barneskole 1 og videregående skole 2 var begge også opptatt av at elevene kunne bruke skolen også på kveldstid, som en del av det å skape et godt skolemiljø. Skoleleder på barneskolen mente at dersom barna ble glad i selve skolebygget ved at det kunne brukes til noe positivt også utenom skoletida ville dette ha en positiv smitteeffekt på skolehverdagen. På barneskolen var det blant annet svømming på kvelden, arrangert av idrettslaget. Også skoleleder på videregående hadde noe av den samme tankegangen, men her gikk det mer på at elevene skulle få ha mulighet til å benytte seg av fasiliteter på skolen i fritida si, og at dette var med på at elevene fikk positive holdninger til skolen og skoleledelsen som da ble ansett som ”greie”. Elevene kunne gjøre lekser, bruke trådløst Internett eller bruke idrettshallen til skolen. Det var også et treningsrom som både ansatte og elever kunne benytte seg av, også i fritimer på skolen.

Klasseledelse

Roland (2007) mener at tydelig og autoritativ klasseledelse, godt samarbeid og enighet i kollegiet fører til lavere forekomst av mobbing. Ledelsen må være tydelig og myndig og dessuten synlig for elevene slik at elevene ikke tar styringen. Også Manifest mot mobbing knytter ledelse og mobbing sammen og mener at mobbing foregår der ledelsen har sviktet, og vektlegger blant annet klasseledelse som et viktig tiltak for å forebygge mobbing. Når det gjelder klasseledelse og forekomst av mobbing i mine funn, ga skolelederne et entydig svar. Alle er enig i av at dette er svært viktig for å forebygge mobbing.

”Men vi tror nå det at det er i veldig ustrukturerte sammenhenger at kanskje mobbing oppstår. Altså hvis vi har klare mål og vi skal jobbe hardt og det er noenlunde struktur og tydelig og bra ledelse så er mulighetene for mobbing ikke så store som når det er fri struktur . Jeg tror at der det oppstår mobbing, det er der læreren mister oversikt og styringen, da skaper disse mobberne seg sitt eget rom der de kan plage andre og drive negativ aktivitet.”

Både Læreplanverket for Kunnskapsløftet, LK-06, Roland(2007) samt flere andre, understreker viktigheten av at skolen har tydelige ledere og lærerens ansvar å utøve ledelse i klassen. En autoritativ lederstil med god struktur og fleksibilitet er en effektiv lederstil som forebygger uro og disiplinproblemer og som gir gode relasjoner i klassen. (Veil sos komp hefte, Roland, Samuelsen.) Autoritativ klasseledelse forebygger mobbing i klasserommet og dette har smitteeffekt som elevene drar med seg ut i skolegården også, derfor er dette ekstra viktig. (Roland 2007)

Barneskole 2, brukte ikke ordet klasseledelse, men voksenstandard. Dette gikk på mye av det samme, men var et videre begrep som også omhandlet friminutt og et felles ansvar for elevene.

”Læreren skal alltid komme først til klasserommene. Det skal være ro i læringsarenaene, alle skal sitte på plassene sine, - også når de spiser.”
(Skoleleder barneskole 2)

Skolelederne var opptatt av å skape ro og orden, noe også Wenneberg og Nordberg, (2005) anser som viktig. Læreren må utvise en form for ledelse som ikke lar kaos og uro og bråk prege klassemiljøet. (Wenneberg og Nordberg, 2005)

Lærerne vektla å snakke om klasseledelse, og voksenstandard, på plenumsmøter, personalmøter og i medarbeidersamtaler. Skolelederne mente det var viktig å ha klare regler for hva de mente tydelig klasseledelse var, men de la også vekt på å snakke om hva tydelig klasseledelse betydde helt konkret for den enkelte lærer.

”Vi markerer tydelig oppstart og avslutninger, slik at elevene ikke bare stormer ut.” (skoleleder barneskole 2)

Samuelsen støtter denne skolelederens syn. Ofte kan det bli bråk og uorden i overganger mellom timer og timer og friminutt samt ved oppstart av dag eller time. Men en god klasseleder håndterer også disse situasjonene og organiserer den sosiale settingen på en slik måte at det ikke blir for mye sosial uorden. Ved å planlegge overgangene og kommunisere tydelig med elevene blir overgangene bedre. (Samuelsen)

”At dagen er forutsigbar skaper ro.” (Skoleleder barneskole 2)

Forutsigbarhet og gode vaner og rutiner gjennom hele dagen er viktig for å skape ro i klassen og for å forebygge et godt klassemiljø. (Samuelsen)

Hvordan følger skolens ledelse opp lærernes arbeid mot mobbing?

De fleste skolelederne fulgte opp lærernes arbeid, både gjennom støtte og ved å snakke om hva som forventes av dem i forhold til arbeid med mobbing. I tillegg mente de fleste skolelederne at det var viktig med å prøve å ha god kontakt med alle lærerne.

”Det er noe med høy informasjonsplikt, jeg skal kjenne til alt som foregår her. De vet at jeg skal informeres og jeg vil gjerne være med i diskusjoner rundt alt. Jeg er veldig opptatt av relasjonsledelse. Rett og slett det her at jeg skal ha god kontakt med lærerne.” (Rektor barneskole 1)

Men ikke alle mente at det var så enkelt å følge opp lærernes arbeid.

”Altså, min rolle er ved skolestart å opplyse om nulltoleranse, og at jeg på forhånd har definert hva læreren skal gjøre i mobbesaker. Jeg kan jo ikke garantere at lærerne sier noe om dette senere utover skoleåret.” (Skoleleder videregående skole 2)

Hvordan følger lærerkollegiet opp lærernes arbeid mot mobbing?

Også her var det et relativt unisont svar på at det var viktig med felles holdninger og at lærerne kunne bruke hverandre som ressurs, støtte hverandre og utvikle erfaringer. Lærerne hadde arbeidstid sammen, trinnvis eller teamvis til blant annet dette.

”Det er viktig at læreren får støtte i arbeidet sitt, at han ikke føler at han står alene når han er midt oppi en mobbesak. Så da er det godt for læreren å ha flere å dele med. Så da kan jeg gjøre det, eller vi blir enige om at noen eksterne samarbeidspartnere kommer.” (Skoleleder ungdomsskolen)

Læreren er trolig den viktigste ressursen for å utvikle et godt læringsmiljø. Det er samtidig viktig at læreren ikke er alene om dette arbeidet, men får støtte og hjelp fra skolens ledelse. Har skolen problemer den ikke klarer å løse selv, må den be om ekstern hjelp, (Læringsmiljø, udir)

5.2.3 Lovgivning rundt mobbing

Opplæringsloven:

Opplæringsloven ble endret i 2003 ved et nytt kapittel, kapittel 9a som skulle sikre elevene et godt skolemiljø. Skolelederne mente loven hadde forandret arbeidet deres, rent administrativt. Skoleleder ved barneskole 2 hadde satt seg godt inn i loven og selv om hun mente at loven ikke hadde forandret skolens arbeid med mobbing direkte, hadde den innvirket på hennes rolle som skoleleder.

”I Opplæringsloven stilles det krav til lærernes ansvar for å forhindre mobbing og å stoppe det. Skolen plikter til å undersøke eventuelle mobbesituasjoner og vi plikter å følge opp kravene i loven. Vi har også plikt til å dokumentere alt arbeidet vi gjør i forhold til forebygging, oppdage og tiltak. Og det gjør jeg... Det er jeg som er ansvarlig for dette og det er jeg nøye med.”

Videregående 2 mente også at det klart hadde forandret skolens arbeid, spesielt dette med straffeansvar og tydelighet på de forpliktelsene som nå er nedfelt i loven og at det skulle være skriftelige planer. Ungdomsskolen hadde revidert tiltaksplanen mot mobbing rett etterpå og videregående 1 hadde satt generelt mer fokus på dette med mobbing og trivsel etter loven kom.

De fleste skolen mente imidlertid at lovendringen ikke hadde hatt noen reel betydning for deres arbeid med mobbing i skolen, siden mobbing og arbeid med trivsel hadde vært et viktig arbeid for dem lenge før den nye loven kom. Skoleledernes svar kan tyde på at deres fokus var på trivsel og at dette var grunnlaget for læring.

”Det at eleven trives på skolen er en forutsetning for å lære, så ved å jobbe aktivt med trivsel så tror jeg også at vi får igjen noe positivt for det, blant annet læring.” (Skoleleder vgs.1)

Klasseleder kan velge å fokusere på sosiale fordi han mener at dette danner grunnlaget for faglig læring. Det er imidlertid dokumentert at hvis man har hovedfokus på læring så oppnår man gode resultater på det sosiale også. (Roland 2007) Elever som merker god faglig fremgang vil automatisk også trives på skolen.

Ved å fokusere på fag, gir også læreren et indirekte budskap om det sosiale. Atferden må være slik at det gir gode arbeidsforhold. Slik sett får det å være rolig og konsentrert konkret mening, det er noe som lønner seg for dem selv. Arbeidet med det sosiale må fortsatt være til stede, men ikke i hovedfokus. Det er likevel viktig å markere hva som er akseptabel atferd, negativ atferd skal få konsekvenser. (Roland 2007)

Brudd på 9a-3. Rutiner og prosedyrer, handlingsplan, enkeltvedtak:

Siden dette var skoler med lite mobbing, hadde de ikke mange erfaringer med å fatte enkeltvedtak i forhold til mobbing. De videregående skolene samt ungdomsskolen benyttet seg av utvisning i så tilfelle, men dette var sjelden. Barneskole 1 hadde aldri fattet enkeltvedtak, mens barneskole 2 gjorde det av og til. Denne skolen var jo også den som fulgte Opplæringsloven til punkt og prikke, skoleleder hadde satt seg nøye inn i denne og fikk dessuten alltid hjelp av PPT i mobbesaker. Alle skolene hadde handlingsplan mot mobbing, bortsett fra videregående skole 1, til tross for at dette er tydelig nedfelt i Opplæringsloven. Skolen hadde derimot med mobbing som eget punkt i ordensreglementet og ved brudd på dette kunne elevene utvises og mente at dette holdt. Ordensreglementet ble brukt på alle skolene i tillegg til handlingsplanen for mobbing. Begge barneskolene hadde også handlingsplan mot mobbing.

Samarbeidspartnere:

Opplæringsloven pålegger PPT å bistå i skolens arbeid med elevenes skolemiljø. (Lovdata) Alle skolene samarbeidet med PPT, men i noe varierende grad. Alle syntes samarbeidet var positivt, men at dette var noe som kunne variere fordi det var litt personavhengig. Det var noen som hadde opplevd å få en PP-rådgiver som ikke fungerte så godt på skolen enkelte år. Barneskole 2 var den eneste som konsekvent brukte PPT i alle mobbesaker, og dette var da også der skoleleder påpekte at hun hadde satt seg nøye inn i Opplæringsloven. Det kan se ut til at det er en sammenheng her. Ungdomsskolen brukte aktivt både PPT, barnevernet, politiet og helsesøster og

lege. De hadde to faste samarbeidsmøter i året, men skolen sto fritt til å kontakte dem når som helst. På videregående er PPT lokalisert til den enkelte skole, ikke på kontorer slik som på barne – og ungdomsskolen. Dette dro de frem som positivt, for elevene kunne også bare komme innom PPT hvis de ville det. Foreldrene ble ikke nevnt som samarbeidspartnere da jeg spurte om hvilke samarbeidspartnere skolene brukte, men alle skolene nevnte foreldrene som en viktig gruppe og ressurs under intervjuet ellers.

5.3 Oppsummering

Samtlige skoler understreket at de hadde nulltoleranse mot mobbing og samtlige skoler har lite mobbing på skolen. Bare en skole fulgte et mobbeprogram, Farstad-modellen. Individuelle tiltak i mobbesaker var samtaler med alle involverte, hver for seg og med foreldrene. At mobbing var en negativ handling som foregikk over tid, gjentatte ganger av en eller flere personer ser ut til å være noe alle legger i begrepet mobbing, mens bare en skole nevnte at det var et skjevt styrkeforhold mellom mobber og offer. De videregående skolene hadde begge med at mobbing også var noe subjektivt, hvordan de som ble mobbet opplever det. Det var både direkte og indirekte mobbing på alle skolene og skolene mente de hadde mest av indirekte mobbing, mobbing som er mer skjult, jenter som isolerer andre fra vennegjengen, utestenging, baksnakking og lignende. Både ungdomsskolen og de videregående skolene merket mer og mer til mobil og spesielt Internett- mobbing og mente at dette var den nye mobbkanalen. Alle skolen hadde tiltaksplan/handlingsplan mot mobbing, bortsett fra en skole.

Hvilke strategiers benyttes i skoleledernes arbeid med mobbing i skolen?

Skoleledernes fokus på mobbing lå først og fremst på det *forebyggende plan* og særlig arbeidet skolelederne målrettet med å *skape et trygt og godt skolemiljø* som en del av sin strategi. I dette arbeidet var noe av det viktigste å *skape trivsel* blant elevene. Hva som skulle gjøres for at elevene skulle trives bedre på skolen varierte med elevens alder. På barneskolen ble *lek og fysisk aktivitet* sett på som det viktigste

---

og de mente at *aktive barn ikke mobbet*. Utearealene ble vektlagt og dette at barna hadde noe å leke med, både vinter og sommer. På videregående var det lagt mer til rette for at elevene skulle få ha hyggelige *møtearenaer* for å sitte å snakke sammen, enten det var i kantina eller i fellesarealene. Det at det var rent og pent på skolene ble også vektlagt betydning. Alle skolelederne nevnte også at det å arrangere *ulike trivseltiltak som sosiale arrangementer på tvers av alderstrinnene* var en viktig strategi. Det kunne dreie seg om alt fra sports – og aktivitetsdager til kunst – og kulturopplevelser. Et tredje strategisk moment av at alle skolelederne *alltid hadde dørene åpne* slik at både elever og lærere kunne komme inn å snakke med dem hvis det var noe. En fjerde felles strategi for alle skolelederne var også at de *prioriterte å være synlige* for elevene, ute i skolegården, i kantina eller i læringsarealene. Både for å *markere sine holdninger og sette en standard og for å bygge gode relasjoner* til sine elever og ansatte. Gode relasjoner ble sett på som en veldig viktig strategi. Tydelige voksne og klasseledelse var også noe alle trakk frem som viktig i forhold til lav forekomst av mobbing.

Alle skolelederne mente at Opplæringsloven ikke hadde medført noen endringer i skolens syn eller fokus på mobbing, dette var noe skolene hadde jobbet med også før lovendringen. Derimot mente de fleste at lovendringen hadde påvirket noe av deres arbeid som skoleleder ved at det nå var nedfelt tydelig ansvar og plikter som skoleleder i forhold til å overholde loven og at dette arbeidet skulle være skriftlige planer for arbeidet med mobbing og rutiner rundt dette.

Det er gitt nasjonale føringer om nullvisjon mot mobbing i skolen. Opplæringslovens §9a gir elevene visse rettigheter og skolen visse plikter. Følges ikke disse pliktene kan skoleleder eller eier straffes. Også Manifest mot mobbing mener skolene skal ha en felles nullvisjon mot mobbing og gir signaler om at skolelederne må være tydelige i å oppnå dette måtet. Det er gitt ut flere anti – mobbeprogram som skolene oppfordres til å benytte seg av. Alt i alt gis det et relativt stort trykk på skolelederne om å arbeide for et godt skolemiljø fritt for mobbing. Det er bra og virkningsfullt med økt oppmerksomhet og fokus rundt dette, men som vi ser av funnene i min undersøkelse,

velger skolelederne også andre strategier, ikke nødvendigvis basert på lovverket og anti.mobbeprogram. Ikke alle skolene hadde satt seg like godt inn i kapittel 9a i Opplæringsloven, en skole hadde til og med ingen handlingsplan mot mobbing og bare en skole fulgte et anti – mobbeprogram og dette var verken Olweus anti i-mobbeprogram eller Zero – programmet. Till tross for dette viser skolene meget gode resultater når det gjelder lav forekomst av mobbing. Og selv om enkelte forskere stiller seg kritiske til forekomstundersøkelser omkring mobbing, stadfestet alle skolelederne at skolene hadde få problemer med mobbing.

Som svar på problemstillingen min vil jeg oppsummerende konkludere md at: Alle skolelederne arbeidet med mobbing med fokus på det forebyggende arbeidet. Det å skape et godt skolemiljø med vekt på trivsel kunne se ut som var det de prioriterte høyest. Alle skolelederne var dessuten enige om at det å være tilstede, bry seg og engasjere seg i så vel elevenes som lærernes hverdag var også et av de viktigste strategiene de benyttet seg av. Skolelederne satt alltid med åpne dører hvis de var inne på kontoret sitt. Ulike sosiale arrangement på tvers av trinnene var også en strategi, i tillegg til at de yngste elevene skulle ha muligheter til fysisk utfoldelse og lek mens samtalen og møterommene stor sentralt blant de eldre. Det kan være vanskelig å konkludere, men jeg kan slå fast at samtlige skoleledere mente at økt trivsel førte til mindre forekomst av mobbing. Man kan se at også andre strategier enn nasjonale lover, føringer og manifest kan være virkningsfulle.

Kildeliste

Befring, Edvard (2002): *Forskningsmetode, etikk og statistikk*. Gjøvik: Det norske samlaget.

Dalen, Monica (2004): *Intervju som forsknings metode. - En kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Elevundersøkelsen:

http://www.udir.no/templates/udir/TM_Artikkel.aspx?id=2990 (Lesedato: 07.06.08)

http://www.udir.no/templates/udir/TM_Artikkel.aspx?id=3573 (Lesedato: 07.06.08)

Flaatten, Sandra Val og Gudmund Sandsleth (2005): *Bry deg! Ingen mobbing i videregående opplæring. Veileder for skolens ledelse og ansatte*. Lillegården Kompetansesenter: Utdanningsdirektoratet

Frånberg, Gun-Marie (2003): *Mobbning i nordiska skolor. Kartläggning av forskning om och nationella åtgärder mot mobbning i nordiska skolor*. København: Nordiska Ministerrådet.

Greiff, Paul (2005): *Mobbing, selvoppfatning og psykisk helse. Teoretisk gjennomgang fra en undersøkelse i Namdalen blant elever i 6. og 9. klasse høsten 2002*. Trondheim: NTNU

Imsen, Gunn (2002): *Lærerens verden. Innføring i generell didaktikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Jahnsen, Hanne, Sigrun Ertesvåg og Kariane Therese Westrheim (2003): *Utvikling av sosial kompetanse. Veileder for skolen*. Oslo: utdanningsdirektoratet

Kvale, Steinar (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS

Lægdene, Øystein: *Artikkel: Skolekultur og skoleutvikling*. I: Lægdene, Øystein (red) (2000): *Skolekultur i fokus*. Kristiansand S: Høyskoleforlaget AS

Manifest mot mobbing: (Utdanningsdirektoratet b)

http://udir.no/templates/udir/TM_Artikkel.aspx?id=438 Lese dato 15.mai 2008)

http://www.udir.no/templates/udir/TM_Tema.aspx?id=468 (Lesedato 15.mai 2008)

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/aktuelt/nyheter/2008/Arbeidet-mot-mobbing-fortsetter.html?id=499152> (Lesedato 15.mai 2008)

<http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker> (lesedat 06.06.08)

Maxwell, Joseph A. (1992): *Understanding and validity in qualitative research*. I: *Harvard educational review*.

Mossige, Jan og Trond Waage (2003): "Hva i all verden er mobbing?" I: *Skolepsykologi nr 5*.

NESH (2006) : *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora.

Nordahl, Thomas; Mari.Anne Sørli, Terje Manger og Arne Tveit (2005): *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Oslo: Fagbokforlaget.

Nordahl, Thomas; Øystein Gravrok, Hege Knudsmoen, Torill M. B Larsen og Karin Rørnes (red.) (2006): *Forebyggende innsatser i skolen. Rapport fra forskningsrunder oppnevnt av Utdanningsdirektoratet og Sosial- og helsedirektoratet om problematferd, rusforebyggende arbeid, læreren som leder og impimenteringsstrategier*. Oslo: Utdanningsdirektoratet

-
- Ogden, Terje (2002): *Sosial kompetanse og problematferd i skolen. Kompetanseutviklende og problemløsende arbeid i skolen*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Olweus, Dan (1992): *Mobbing i skolen. Hva vet vi og hva kan vi gjøre?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Olweus, Dan og Cecilia Solberg (1997): *Mobbing blant barn og unge. Informasjon og veiledning til foreldre*. Oslo: Pedagogisk Forum
- Repstad, Pål (2004): *Mellom nærhet og distanse*. Oslo: Universitetsforlaget
- Roland, Erling og Grete Sørensen Vaaland (1996): *Mobbing i skolen. En lærerveiledning*. Oslo: Kirke, - utdannings- og forskningsdepartementet.
- Roland, Erling og Grete Sørensen Vaaland (2003): *Zero, SAFs program mot mobbing. Lærerveiledning*. Stavanger: Senter for atferdsforskning.
- Roland, Erling (2007): *Mobbingens psykologi. Hva kan skolen gjøre?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Samuelsen, Anne Sofie S.: *Klasseledelse. Kan kompetanseutvikling innen klasseledelse forebygge og redusere atferdsproblemer i skolen?* Artikkel 8
- Sandsleth, Gudmind (2007): *Mobbing. Forstå, bekjempe og forebygge*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Solberg, Mona E: *Elever som offer og mobber i skolen*. Artikkel i: Thelin, Annika Andrae och Hazel Williamson (red) (2004): *Nya forskningsperspektiv på mobbing. Dokumentation av en forskarkonferens om mobbing 24-25 september 2003 i Stockholm*. København: Nordisk Minsterråd.
- Stålsett, Unn: *Artikkel: Om å skape og – å endre skolekultur*. I: Lægdene, Øystein (red) (2000): *Skolekultur i fokus*. Kristiansand S: Høyskoleforlaget AS

Tikkanen, Tarja ((2004): *Evaluering av "Manifest mot mobbing 2002-2004"*.

Delrapport 1. Stavanger: Læringscenteret

Tikkanen, Tarja og Amund Junge (2004): *Realiseringen av en visjon om et mobbefritt oppvekstmiljø for barn og unge. Sluttrapport til evaluering av Manifest mot mobbing 2002-2004*. Oslo: Utdanningsdirektoratet

Utdanningsdirektoratet (2006): *Lærerplanverket for kunnskapsløftet. Midlertidig utgave juni 2006*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Utdanningsdirektoratet (2006): *Lærerplanverket for kunnskapsløftet*. URL:

www.udir.no/lk06

Utdanningsdirektoratet a) (2004): *Elevenes skolemiljø. Kapittel 9a i opplæringsloven*.

http://www.skolenettet.no/nyUpload/Moduler/LOM/dokumenter/elevenes_skolemiljo.pdf

<http://www.odin.dep.no/ufd/norsk/publ/veiledninger/045051-990068/dok-bn.html>

http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/lover_regler/reglement/2006/Veileder-til-opplaringsloven-kapitel-9a-.html?id=437836

Utdanningsdirektoratet c) (20055-08): *Læringsmiljø i skole og lærebedrift. Strategi for læringsmiljøet i grunnopplæringen*.

Utdanningsdirektoratet d): *Opplæringslova: Lov om grunnskolen og den*

vidaregåande opplæringa. <http://www.lovdato.no/all/nl-19980717-061.html> Lesedato 07.06.08

<http://www.lovdato.no/all/tl-19980717-061-011.html>

Wennersberg, Bodil og Sofia Nordberg (2005): *Klasseromsledelse. En bok om relasjoner, makt og følelser*. Oslo: N.W Damm & Søn AS

Vedlegg

VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDEN

MOBBEBEGREPET

Hvordan definerer skolen mobbing?

Hva legger skolen i begrepet mobbing?

Hva skal til for at dere karakteriserer en handling for mobbing?

MOBBING

På hvilken måte setter denne skolen fokus på mobbing?

Hvilke tilnærminger velger du som rektor i arbeidet mot mobbing?

Hva foregår av mobbing mellom på denne skolen? (elev- elev og lærer- elev)

Hvilke tiltak brukes når mobbesaker eller mobbesituasjoner oppstår og hva gjør dere for å sikre at disse virker hensiktsmessig?

Hva gjør skolen dersom mobbing oppdages?

Hvem er det som melder om mobbesituasjoner?

OPPLÆRINGSLOVEN

På hvilken måte har §9a-3 som ingitt i opplæringsloven fra 2003 endret arbeidet mot mobbing på denne skolen?

Føler du at innføringen av Kunnskapsløftet har tatt fokuset vekk fra mobbing, til fordel for fokus på mer læring og kunnskap?

Hvor mange meldinger om brudd på §9a-3 har skolen hatt det siste året?

Hvilke rutiner har skolen i forhold til å treffe enkeltvedtak om tiltak etter §9a-3?

Hvilke rutiner har skolen for å følge opp disse vedtakene?

Hvordan vurderer dere resultatene av eventuelle tiltak?

Hvilke planer, prosedyrer og rutiner har skolen når det gjelder mobbing og tiltak?

Har skolen en handlingsplan mot mobbing?

På hvilken måte anvender dere Elevundersøkelsen?

Hvilke andre måter å kartlegge mobbing har skolen utover Elevundersøkelsen?

Hvordan følger dere opp resultatene fra disse undersøkelsene?

Hvilke samarbeidspartnere har dere i forbindelse med arbeidet mot mobbing og i de enkelte mobbeepisodene? (PPT, SU, Elevrådet...)

SKOLEMILJØ

Hva mener du kjennetegner skolemiljøet ved denne skolen?

Hva mener du kjennetegner ledelsen på denne skolen?

Hva legger du som rektor vekt på for å fremme en skolekultur som forebygger mobbing?

I hvilken grad mener dere at klasseledelse er viktig i arbeidet mot mobbing?

Hva mener du kjennetegner klasseledelsen på denne skolen?

Hvordan følger skolens ledelse opp lærernes arbeid mot mobbing?

Hvordan følger lærerkollegiet opp lærernes arbeid mot mobbing?

Er det noe du ønsker å tilføye til slutt?

Takk for at du stilte opp som informant i min studie!

VEDLEGG 2 INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKEERKLÆRING

Forespørsel om å deltakelse i mastergradsstudien om mobbing i skolen

Jeg er masterstudent i spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er "Mobbing i skolen", og jeg skal undersøke hvilke strategier skolelederne ved seks utvalgte skoler vektlegger i arbeidet for å forebygge mobbing. Jeg henvender meg til seks skoler, to barneskoler, to ungdomskoler og to videregående skoler i Oppland kommune, som alle rapporterer om lite mobbing gjennom "Elevundersøkelsen 2006-07".

Jeg er interessert i å finne ut hvilke tiltak mot mobbing dere har iverksatt og hva vi kan lære av skoler der forekomst av mobbing er lav. For å finne ut av dette, gjennomføres et kvalitativ studie der skolelederne ved de respektive skolene denne studien henvender seg til intervjues.

Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli slettet. Det er ingen andre enn undertegnede og veileder som vil få tilgang til de personidentifiserbare opplysningene. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner eller skoler vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, senest innen utgangen av 2008.

Prosjektet er tilrådd av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Dersom du ønsker å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og returnerer den til adressen på den frankerte konvolutten så snart som mulig.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 977 67 228, eller sende en e-post til a.maudal@online.no. Du kan også kontakte min veileder stipendiat Hege Knudsmoen, Institutt for spesialpedagogikk, Universitet i Oslo på telefonnummer 22 85 81 34

Med vennlig hilsen

Anita Amalie Maudal

Diskosvegen 25

2836 Biri

Samtykkeerklæring.

Jeg har mottatt informasjon om mastergradsstudien ved Institutt for spesialpedagogikk, Utdanningsvitenskaplig fakultet, Universitet i Oslo, om mobbing i skolensom gjennomføres av mastergradsstudent Anita Amalie Maudal.

Jeg samtykker til deltakelse i studien og at intervjuet kan brukes i studien.

Dato.....

Skole.....

Signatur .....

Telefonnummer .....

VEDLEGG 3 GODKJENNING FRA NSD

Anita Amalie Maudal

Diskosvegen 35

2836 Biri

Vår dato: 07.04.2008 Vår ref :18768 / 2 / JE Deres dato: Deres ref:

**KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV
PERSONOPPLYSNINGER**

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 29.02.2008.
Meldingen gjelder prosjektet:

18768 Hvilke strategier benytter skoleledere i skolens arbeid mot mobbing?

Behandlingsansvarlig Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig Hege Knudsmoen

Student Anita Amalie Maudal

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstillende kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering.

Endringsmeldinger gis via et eget skjema,
http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database,
<http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2008, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen Janne Sigbjørnsen Eie

Kontaktperson: Janne Sigbjørnsen Eie tlf: 55 58 31 52

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Hege Knudsmoen

Institutt for spesialpedagogikk

Universitetet i Oslo

Postboks 1140 Blindern

0318 OSLO

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Utvalget består av rektorer ved to barneskoler, to ungdomsskoler og to videregående skoler. Det sendes ut skriftlig informasjon med forespørsel om å delta på intervju.

Personvernombudet har ingen merknader til informasjonsskrivet.

I tråd med opplysningene gitt til deltakerne har personvernombudet registrert 31.12.2008 som dato for prosjektslutt. Ved prosjektslutt skal datamaterialet anonymiseres og lydopptak slettes.

Anonymisering innebærer at direkte og indirekte personidentifiserende opplysninger slettes eller omkodes (grovkategoriseres), samtykkeerklæringer makuleres.